

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ПЯТНІЦА,
6 лютага 1981 г.
№ 6 (3052)
Выходзіць з 1932 г.
Цана 8 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

8 лютага — 60 гадоў з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі І. П. Мележа.

Матэрыялы, прысвечаныя гэтай гадавіне, чытайце на стар. 5—9

ХТО ЛЕПШЫ...

На Брэстчыне ў другі раз праходзіць абласны агляд-конкурс фальклорна-этнографічных калектываў і індыўідуальных выканаўцаў калгасаў, саўгасаў і ўстаноў культуры — «Песні роднага краю». Яго галоўная задача — далейшае развіццё беларускага фальклорна-мастацтва, выяўленне новых выканаўцаў народнай песні і танца, павышэнне іх ролі ў эстэтычным выхаванні працоўных.

Агляд прысвечаны XXVI з'езду КПСС. Пераможцы зональных конкурсаў у Баранавічах, Пінску і Жабінцы прадэманструюць сваё майстэрства на заключным канцэрце, які адбудзецца ў красавіку ў Брэсце.

К. МІКАЛАЕУ.

ЭСТАФЕТА АГІТБРЫГАД

Старшыня калгаса імя Калініна Слуцкага раёна С. Палішчук пазнаёміў гасцей з гаспадарнай, запрасіў іх у мясцовы музей народнай славы. А гасці незвычайныя. Яны прыехалі да хлебарабы з творчай справаздачай. Больш за гадзіну мініскія самадзейныя артысты радалі наведвальнікаў Дома культуры званімі песнямі, агністымі танцамі.

— Прыяздзіце часцей, — гаварылі на развітанне калгаснікі членам агітацыйна-мастацкай брыгады «Айбаліт» з чацвёртай дзіцячай бальніцы г. Мінска.

Такія канцэрты-справаздачы праходзяць і ў іншых раёнах вобласці: Міксаюны Дом самадзейнай творчасці Мінскага аблсаўпрофа праводзіць эстафету агітацыйна-мастацкай брыгады пад дэвізам «XXVI партыйнаму з'езду — наша ўдарная праца і мастацтва».

Такім выступленням папярэдняючаю рапарты аб працоўных справах сельскіх працаўнікоў і прамысловых прадпрыемстваў.

У. АНТОНАУ.

УВАГА ПАДЗЕЯМ ДНЯ

Кінаклуб палітычнага фільма «Пульс планеты», арганізаваны ідэалагічнай камісіяй Цэнтральнага раёна горада Мінска сумесна з дырэкцыяй кінастудыі «Масква», пачаў працаваць у гэтым буйнейшым сталічным кінастудыі.

У першы дзень яго работы доктар філалагічных навук Е. Бондарэва выступіла з лекцыяй «Савецкі пэдагагічны кінематограф», пасля якой адбыўся прагляд мастацкага фільма «Кентаўры».

У перадсеансавай жа зале кароткі агляд міжнародных падазей «Сёння ў свеце» зрабіў лектар таварыства «Веды» П. Каткоў, быў паказаны дакументальны фільм «Чырвоны гваздзік».

Работа кінаклуба «Пульс планеты» разлічана на год.

ЗА ЛЕПШЫ ФІЛЬМ НА МАЛАДЗЁЖНУЮ ТЭМУ

У верасні мінулага года камсамол рэспублікі адзначаў свой 60-гадовы юбілей. У гонар гэтай знамянальнай даты Цэнтральны камітэт Ленінскага камсамола Беларусі і Дзяржаўны камітэт па кінематографіі Беларускай ССР правялі рэспубліканскі конкурс на лепшы кінатэлефільм пра моладзь.

Напярэдадні новага 1981 года журы, у склад якога ўваходзілі прадстаўнікі ЦК ЛКСМБ, Дзяржкіно БССР, Саюза кінематографістаў рэспублікі, а таксама творчыя работнікі кінастудыі «Беларусьфільм», мастацтвазнаўцы і кінакрытыкі, падвяло вынікі конкурсу і вызначыла пераможцаў.

Рэжысёр-пастаноўшчык кінастудыі «Беларусьфільм» Міхал Пташук атрымаў другую прэмію па раздзеле мастацкіх фільмаў (першая прэмія не прысуджалася) за творчы пошук у пастаноўцы пяцісерыйнага тэлевізійнага мастацкага фільма «Час выбраў нас».

Творчы калектыв аб'яднання «Тэлефільм» Беларускага тэлебачання ў складзе аўтара сцэнарыя Янікі Сіпакова, рэжысёра-пастаноўшчыка Валерыя Басава і апэратара-пастаноўшчыка Уладзіміра Пранько ўдастоены другой прэміі за

тэлевізійны мастацкі фільм «Госць».

Першую прэмію па раздзеле дакументальных фільмаў атрымаў рэжысёр творчага аб'яднання «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм» Дзмітрый Міхалеў за творчы пошук у стварэнні кароткаметражнага фільма «Хроніка знаходжання на Зямлі».

Творчы калектыв аб'яднання «Тэлефільм» Беларускага тэлебачання (аўтары сцэнарыя Міхал Бярозка і Канстанцін Славін, рэжысёр Валерый Жыгаль, апэратар Сямён Фрыдланд) атрымаў другую прэмію за стварэнне дакументальных кінафільмаў «Ім не было і шаснаццаці» і «Дзеці Брэсцкай крэпасці».

Трэцяй прэміі ўдастоены творчы калектыв аб'яднання «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм» за фільм «Зрабіў крок першым». Аўтар сцэнарыя — Эма Луканская, рэжысёр — Дзімітрый Сукманаў, апэратар Венядзікт Арлоў.

Апэратар кінастудыі «Беларусьфільм» Алег Шклярэўскі ўзнагароджаны дыпламам за лепшую апэратарскую работу ў дакументальным фільме «Мы — «Квант» (пра студэнцкі будаўнічы атрад).

БУДНІ ПАЛАЦА КУЛЬТУРЫ

У новым прыгожым будынку Палаца культуры Гомельскага вытворча-мантажнага аб'яднання «Прамбуд» працуе 21 калектыв мастацкай самадзейнасці. Драматычны, танцавальны калектывы, эстрадна-сімфанічны аркестр карыстаюцца папулярнасцю сярод глядачоў і змагаюцца за прысваенне звання народнага.

Выкарыстоўваюцца і іншыя формы ідэйна-палітычнага і эстэтычнага выхавання. У Палацы і маладзёжных інтэрнатах працуюць універсітэты

культуры, кінамастацтва, ваенна-патрыятычнага выхавання, а таксама клубы па інтарэсах: «Арбіта», «Рабіначка», «Вясёлыя выхадны», «Алімпійскія гульні». У падшэфным ГПТУ № 22 будаўнікоў адкрыты клуб «Рабочая змена».

Не застаецца Палац у даўгу перад жыхарамі мікрараёна. Цікава былі праведзены тэатралізаваныя святы праспекта імя У. І. Ленна, вуліц Мінскай, імя Героя Савецкага Саюза І. Катуніна.

Л. ЛАЗАРАУ.

СУСТРЭЧА З ЖЫВЁЛАВОДАМІ

Па запрашэнні Горацкага райкома партыі магілёўскія пісьменнікі і прадстаўнікі абласнога таварыства кнігалюбаў наведвалі племзавод «Леніна». Начальнік свінагадоўчага комплексу М. Касяноў расказаў пра справы калектыву, лепшых яго працаўнікоў. А пасля ў клубе комплексу адбыўся літаратурны вечар, які адкрыў сакратар парткома племзавода А. Гусянок. Паэт, лаўрэат

Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янікі Купалы А. Пысін і пісьменнік А. Кандрусевіч гаварылі пра дасягненні беларускай літаратуры, падзяліліся творчымі задумамі. Выкладчык Магілёўскага культасветвучылішча імя Н. К. Крупскай рэжысёр народнага тэатра В. Ермаловіч прачытаў сатырычныя і гумасцічныя творы беларускіх пісьменнікаў.

А. ВАСІЛЬЕУ.

ГОСЦЬ ВЕТЭРАНАЎ ВАЙНЫ

Лаўрэату Дзяржаўнай прэміі СССР Васілю Быкаву часта даводзіцца выступаць перад чытачамі. Асабліва ж адказнасць ён адчувае тады, калі сустракаецца з былымі вайнамі, партызанамі і падпольшчыкамі.

Сустрача ў Рэспубліканскім шпіталі інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны, што знаходзіцца ў Бараўлянах, пад Мінскам, менавіта такой і была — узамна зацікаўленай, шчырай і

адкрытай. Адчувалі гэта не толькі В. Быкаў, але і У. Ліпскі, М. Малюна, якія разам з ім прыйшлі да тых, хто ў грозныя для Радзімы час знаходзіўся ў першых шэрагах змагаюся з фашызмам.

Пісьменнікі гаварылі аб працы над сваімі творами, дзяліліся планами, адказвалі на шматлікія пытанні. Панавала шчырая, сяброўская атмасфера.

Ю. СТАРШЫНАУ.

МАСКВА ВІТАЕ БЕЛАРУСАЎ

Дні беларускага кіно, прысвечаныя XXVI з'езду КПСС, з поспехам праходзяць у сталіцы нашай Радзімы. Масквічы, а таксама гасці з розных куткоў Савецкага Саюза з задавальненнем глядзяць мастацкія стужкі, пастаўленыя ў апошні час на

кінастудыі «Беларусьфільм»: «Трацяга не дадзена», «Паводна», «Пункт адліку» і «Вазьму твой боль», а таксама дакументальныя фільмы «Чырвоны шэтан», «Хутка і што б там ні было», «Хроніка знаходжання на Зямлі».

СПРАВАЗДАЧА ГАМЯЛЬЧАН

Услед за калектывамі драматычных тэатраў рэспублікі і Белдзяржфілармоніі на сцэне Дома работнікаў мастацтваў са справаздачай, прысвечанай XXVI з'езду КПСС і XXIX з'езду КПБ, выступілі артысты Гомельскай абласной філармоніі.

Ва ўступным слове мастацкі кіраўнік філармоніі А. Яўтуховіч расказаў пра творчы шлях адзінай у рэспубліцы абласной філармоніі. За 13 гадоў існавання філармонія зрабіла вялікі крок наперад як у колькасці, так і ў якасці адносін: ад трох творчых калектываў да сямі, ад 600 канцэртаў за год да 1500. Пры пакуль што слабай матэрыяльнай базе, пры адсутнасці свайго канцэртнага залы калектывы распрацоўваюць па 12—15 тэматычных праграм у год — «Спадчына», «Барвовы золан Беларусі», «Мой родны кут» і інш.

Амаль палавіна канцэртаў адрасуецца працаўнікам сяла. Шырока вядомы не толькі ў Беларусі стаў лаўрэат усеагульнага конкурсу акадэмічна-інструментальнага ансамбля «Сябры» (кіраўнік В. Бадзьяраў). Не так даўно ў філармоніі стварылі нэвы цікавы творчы калектыв — камерны хор, пакуль што гэта адзіны такі прафесійны

калектыв у рэспубліцы (кіраўнік — заслужаны дзеяч культуры А. Лукомскі).

Менавіта гэты калектыв у пачаў справаздачны канцэрт. У яго выкананні прагучалі творы М. Глінкі, С. Рахманіна, П. Сертана, І. Лучанка і іншыя. Вялікі поспех выпаву на долю вакалістаў Г. Паўлянок і М. Янчанкі.

У канцэрце прынялі ўдзел і артысты Мазырскага філіяла філармоніі, які быў створаны ў мінулым годзе: трыо баяністаў (У. Смольяра, А. Сароніна, В. Елізараў) выканала «Малдаўскі танец», а п'яністка С. Курцэр — «Харавод гномаў» Ф. Ліста.

Цікавым было выступленне вакальнага дуэта Т. Макеевай і Н. Бярозавай, якія выканалі дзве беларускія народныя песні ў апрацоўцы Р. Пукста, і танцораў Л. Ліберавой, В. Лабачовай і М. Багдасарана, якія паказалі кампазіцыю «Касавіца».

Канцэрт вёў М. Бліндэр, акампанентам на добрым прафесійным узроўні быў прадстаўлены С. Камірнай, В. Цукун, І. Кацам.

Л. ІВАШКОУ, дацэнт кафедры спеваў Белдзяржкансерваторыі імя А. В. Луначарскага.

Сцэна са спектакля «Несцерка».

Выступае заслужаная артыстка БССР, салістка тэатра Н. Гайда.

І СМЕХ — СПРАВА СУР'ЁЗНАЯ

Творчую справаздачу тэатральных і музычных калектываў рэспублікі, прысвечаную XXVI з'езду КПСС і XXIX з'езду Кампартыі Беларусі, якая праводзіцца ў Мінску ў Рэспубліканскім Доме мастацтваў трымаў на даўна Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР — адзін з самых маладых прафесійных тэатраў рэспублікі. Праўда, на гэты раз справаздача прайшла ў большай зале — у Палацы культуры Бельсаўпрофа. Але і яна ледзь змясціла ўсіх жадаючых — рабочых мінскіх прадпрыемстваў, служачых, студэнтаў, старшакласнікаў, усіх. Для таго музычная камедыя, апэрата — не толькі адпачынак, але і роздум над вечнымі праблемамі жыцця, магчымасць акунуцца ў свет вобразаў, створаных шчодрай фантазіяй мастакоў розных часоў.

Творца адведзена класічным творам І. Кальмана, Ф. Легара, Штрауса, на мінскіх падмостках атрымліваюць сваё сцэнічнае жыццё апэраты, музычныя камедыі савецкіх кампазітараў. Пяўна працу калектыву з беларускімі аўтарамі, асабліва з Ю. Семянякам. За апошні час тэатрам былі пастаўлены яго «Паўлінка», «Тыдзень вечнага кахання», «Спявае «Жаваранак». Убачыў на сцэне жыццё і «Несцерка» Р. Суруса.

Пра справы тэатра, планы на будучае гаварылі на вечары дырэктар тэатра А. Калеснічанка, галоўны рэжысёр А. Малчанкаў. Глядачы слухалі выступленні, глядзелі ўрыўкі з найбольш цікавых работ і пераканваліся, што і смех — справа сур'ёзная. Калі ставіцца да яго не толькі як да нечага займальнага, лёгкага, а і бачыць у ім важны сродак выхавання чалавека, фарміравання яго эстэтычнага густу.

Рэпертуар тэатра — разнастайны. У праграмах значнае

НА ЭКРАНЕ — САТЫРЫЧНАЯ КАМЕДЫЯ

Творчае аб'яднанне «Тэлефільм» кінастудыі «Беларусьфільм» прадставіла на суд глядачоў новы двухсерыйны мастацкі тэлевізійны фільм «Траянскі конь», прэм'ера якога прайшла ў рэспубліканскім Доме кіно.

У аснову фільма панла-дзена п'еса Мікалая Матукоўскага «Амністыя». Сам Матукоўскі напісаў сцэнарыі фільма. Рэжысёр-пастаноўшчык — Валерый Панамароў, апэратар — пастаноўшчык Анастасія Суханова. У новай рабоце аб'яднання «Тэлефільм» здымалася шмат папулярных кінаакцёраў: народны артыст

РСФСР Іван Рыжоў, заслужаны артыст РСФСР Георгій Бурноў, Ралэн Быкаў, артысты Алена Санаева і Алена Казьміціна. Здымаліся ў фільме і нашы беларускія артысты: народны артыст БССР Мікалай Яромэнка артысты Валерый Філатаў, Леанід Крук, Святлана Міхальцова, Тамара Мужэнка і іншыя.

Амаль усе яны прыйшлі на прэм'еру фільма. Першыя глядачы з вялікай увагай выслухалі выступленні Ралана Быкава, Івана Рыжова, Георгія Бурнова.

ПАШАНА І ЛЮБОЎ

У сапраўднае свята ўсёй беларускай літаратуры ператварыўся юбілей народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР і Дзяржаўнага прэміяў ССР і БССР Івана Шамякіна. У бібліятэках, школах, клубах, на прадпрыемствах і ва ўстановах адбыліся канферэнцыі чытачоў і вечары, прысвечаныя ягонай творчасці, арганізаваны шматлікія выставы твораў.

Як паведамлялася ўжо, напярэдадні юбілею Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССР за вялікія заслугі ў развіцці савецкай літаратуры, плённую грамадскую дзейнасць і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння прысвоў І. Шамякіну высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Ордэн Леніна і залаты медаль «Сярод першых і найбольш уручыў Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССР І. Я. Зяліцкі з высокай урадавай ўзнагародай І. Шамякіна цёпла павіншаваў і кандыдаў у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі Ц. Я. Кісялёў, Старшыня Савета Міністраў БССР А. Н. Аксёнаў.

А 30 студзеня ў Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай тэатры імя Янкі Купалы адбыўся ўрачысты вечар. Вітаць юбіляра прыйшлі рабочыя, студэнты, воіны, прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі горада-героя Мінска.

У прывітанні — таварышы У. І. Бровікаў, А. Т. Кузьмін, У. А. Мінуліч, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазаў, У. Е. Лабанок, Н. Л. Сняжкова, У. П. Шаптыла, іншыя вядомыя партыйныя, дзяржаўныя і грамадскія работнікі, члены праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, вучоныя, землякі пісьменніка.

Сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін сардэчна павіншаваў юбіляра з высокай урадавай ўзнагародай — прысуджэннем яму звання Героя Сацыялістычнай Працы і зачытаў адрасаванае яму прывітанне Цэнтральнага

Камітэта КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР і Савета Міністраў БССР.

Пра творчы і жыццёвы шлях І. Шамякіна расказаў дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, акадэмік АН БССР І. Навуменка.

Шмат цёплых слоў у адрас юбіляра, яго літаратурнай і грамадскай дзейнасці сказалі на вечары сакратар праўлення СП БССР Ю. Сураўцаў, першы сакратар праўлення СП БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Н. Гілевіч, міністр культуры рэспублікі Ю. М. Міхневіч, старшыня Белсаўпрофа М. Н. Полазаў, прэзідэнт АН БССР, Герой Сацыялістычнай Працы М. А. Барысевіч, старшыня Дзяржаўнага БССР М. І. Дзялец, слесар-зборшчык завода імя С. М. Кірава, дэлегат ХХІХ з'езда Кампартыі Беларусі У. П. Палачонак, старшыня Дзяржаўнага БССР па кінематографіі У. В. Мацвееў, старшыня Дзяржаўнага БССР па тэлебачанні і радыёвяшчання Г. М. Бураўкін, першы сакратар ЦК ЛКСМБ У. П. Шаптыла, член Ваеннага Савета — начальнік Палітпраўлення ЧВВА генерал-палкоўнік А. В. Дзебалоў, старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў У. П. Лучанок, рэдактар штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» А. Жук, першы сакратар Добраўскага райкома партыі С. А. Герушкаў.

З усіх куткоў рэспублікі і краіны ў адрас юбіляра паступілі шмат тэлеграм з пажаданнямі яму новых поспехаў у творчасці, грамадскай дзейнасці.

І. Шамякін ўшчыра падзякаваў партыі і ўраду за высокую ацэнку сваёй творчасці, запэўніў прысутных, усіх чытачоў, што і далей будзе аддаваць сваё талент, усе сілы справе служэння партыі і народу, напісанню высокамастацкіх твораў.

У прывітанні — таварышы У. А. Мінуліч, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазаў, У. Е. Лабанок, Н. Л. Сняжкова, У. П. Шаптыла, іншыя вядомыя партыйныя, дзяржаўныя і грамадскія работнікі, члены праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, вучоныя, землякі пісьменніка.

Сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін сардэчна павіншаваў юбіляра з высокай урадавай ўзнагародай — прысуджэннем яму звання Героя Сацыялістычнай Працы і зачытаў адрасаванае яму прывітанне Цэнтральнага

ТОЛЬКІ ФАКТ

Адбыўся сход таварыства аматараў кнігі Навукова-даследчага інстытута эканомікі і эканоміна-матэматычных метадаў планавання пры Дзяржплане БССР. Абмеркаваны задачы арганізацыі кнігалюбаў па выкананні разнапланнага чэрвеньскага і кастрычніцкага (1980 г.) Пленума ЦК КПСС і дастойнай сустрэчы ХХVІ з'езда КПСС. Былі аформлены выставы кнігі «Насустрэч ХХVІ з'езда КПСС», «Наша грамадская бібліятэка», «Ленін-чытач», а таксама зроблены фотамонтаж «Кніга побач».

Г. БРЭУС.

Па запрашэнні савета музеяў Мар'янагорскай сярэдняй школы № 3 у вучнёўні пабыў старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР, вядомы кампазітар І. Лучанок, які расказаў пра работу нядаўняга з'езда кампазітараў рэспублікі.

В. АРЛОУ.

У клубе Барысаўскага мікрабнага ўпраўлення асудальных і аравальных сістэм прайшла чытацкая канферэнцыя па рамане Л. Гаўрыліна «Зямля дзяцей», у якой прыняў удзел аўтар.

Д. КЛЯБАНАУ.

Добрыя падарункі атрымаў клубы падураў Бабурына — на вуліцы Сацыялістычнай адкрыліся новы магазін «Букініст».

В. ЗЯМСКОУ.

Прэм'ера новага фільма кінастудыі «Мосфильм» «Выратавальнік» адбылася ў лідскай кінатэатры «Юбілейны». Перад глядачамі выступілі, адказаў на іх шматлікія пытанні, падзяліўся творчымі планамі аўтар сцэнарыя і пастаноўшчык яго, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР С. Салаўёў.

П. МАКАРЭВІЧ, А. СТАДУБ.

Пры Зарубскім сельскім клубе Дубровенскага раёна створаны ансамбль народных інструментаў. Самадзейны творчы наладжаны даў ужо некалькі канцэртаў для хлебабоў калгаса. Ён таксама выступіў у раённым цэнтры, у калгасе імя Дзяржынскага, «Прагрэс», Саўгасе «Прыдняпроўскі».

І. КОГАН.

У саўгасе імя Мічурна Івацэвіцкага раёна пачаў працаваць новы сельскі Дом культуры. У ім ёсць спартыўная, танцавальная і кінадэманстрацыйная залы, бильярдная, пакоі для заняткаў гуртоў мастацкай самадзейнасці, пакой пад бібліятэку.

А. ЛАУРАНЮК.

У актавай зале Камянецкай школы выступіў вядомы беларускі цымбаліст М. Шмельнін. Ён расказаў пра гісторыю ўзнікнення народнай цымбалнай музыкі, пра яе прыгажосць, пра магчымасці выканання любых музычных твораў на цымбалах, а таксама аб творчасці кампазітараў Шуберта, Агінскага, Глінкі, Жыноўча. Лаўрэат Усеаўскага і Міжнароднага конкурсаў М. Шмельнін выканаў на цымбалах іх паасобныя творы.

М. МАМУС.

Вечар ушанавання пераможцаў сацыялістычнага спаборніцтва мультасветра-бнікаў за мінулы год адбыўся ў Петрыкаве. Шмат добрых слоў было сказана ў адрас М. Ціханавіч, П. Каленік, В. Азёмшы і іншых. Ганаровыя граматы і прэміі ім уручыў загадчык аддзела культуры райвыканкома Г. Будовіч.

А. ЛІСІЦКІ.

НАШ КАЛЯНДАР

2 ЛЮТАГА споўнілася 75 гадоў пісьменніку Захару БІРАЛУ. Працуе ў жанры сатыры і гумару. Літаратурную працу распачаў у 1927 годзе. Аўтар кніг «Смех і радасць вёскі», «Цвітуць кветкі», «Узрыліцела ўтушка».

5 ЛЮТАГА — 175 гадоў з дня нараджэння К. ТЫШКЕВІЧА, беларускага археолага, гісторыка, этнографа, аднаго з заснавальнікаў беларуска-навуковай археалогіі. Скончыў Віленскі ўніверсітэт (1828). З 1836 г. жыў у Лагойску. Стварыў там музей старажытнасцей, сабраў архіў старажытных рукапісаў, калекцыю мастацкіх твораў. Даследаваў каля 200 курганоў, гарадзішчаў і замчышчаў у Мінскай губерні, склаў першыя тапаграфічныя планы гарадзішчаў. У 1856 г. арганізаваў экспедыцыю па рацэ Вілія, у выніку якой быў сабраны багаты этнаграфічны матэрыял.

7 ЛЮТАГА — 80 гадоў выдатнаму майстру беларускай сцэны, народнай артыстцы НАСЕНТОВА, адна з заснавальніц калектыву, што стаў Першым беларускім дзяржаўным тэатрам (Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), бліскучая камедыйная антрыса, здатная раскрываць характары маштабныя і псіхалагічна заглябленыя, яна мае на сваім творчым рахунку выдатныя сцэнічныя вобразы ў класічным і сучасным рэпертуары. Сярод вяршэйных яе дасягненняў — ролі ў камедыях Я. Купалы, Е. Міровіча, К. Крапівы, самабытныя персанажы з твораў У. Шэкспіра, Б. Нушыча, Р. Шэрыдана, Антрыса ўдзельнічала ў п'есах на фронт брыгады БДТ-1 у 1943 г.

7 ЛЮТАГА спаўняецца 70 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра ЛЯУДАНСКАГА (1911—1973) — беларускага пісьменніка і перакладчыка. Літаратурную дзейнасць пачаў у 1947 годзе як перакладчык твораў мастацкай прозы на беларускую мову. Потым выступіў у друку з прыгодніцкімі апавяданнямі для дзяцей. Выдаў зборнікі апавяданняў «Адкрыццё сезона», «На беразе ракі», «На прывале» і інш.

8 ЛЮТАГА спаўняецца 60 гадоў з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана МЕЛЕЖА. Літаратурна спадчына Івана Мележа стала новым нацыянальным гонарам. Яго творы добра вядомы не толькі савецкаму чытачу, але і далёка за межамі нашай краіны. Яго перыядычныя раманы, апавесці, апавяданні, п'есы, артыкулы. Сярод іх — зборнікі апавяданняў і апавесцей «У завіруху», «Гараць жніўне», «Блізкае і далёкае», «У гарах данджы», «Раман «Мінскі напрамак» і іншыя. Дасягненнем усёй савецкай літаратуры сталі раманы з цыкла «Палеская хроніка» — «Людзі на балоце», «Падых наваліцы», «Завеі, снежань».

З АСАБЛІВЫМ НАТХНЕННЕМ

— Усё, што звязана з асобай і творчасцю Мікалая Ільіча Аладава, для мяне дорага. За гады майб працы ў Мінску — у якасці галоўнага дырэктара сімфанічнага аркестра рэспублікі — я з вялікай адназначнасцю захоплена дырыжыраваў усімі сімфоніямі кампазітара. Мінск і цяпер для мяне — мой горад: бываю ў ім штогод, заўсёды з хваляваннем сустракаюся з аркестрантамі, з мінскімі слухачамі, з беларускай музыкай. Мае сувязі з музыкай і Беларусі да гэтай часу вельмі трывалыя. А сёння я дырыжыраваў па партытурах, на якіх рукою Мікалая Ільіча напісаны мне памятнае словы. Гэта асабліва падняла мяне...

Так сказаў мне вядомы дырэктар народнага аркестра РСФСР Віктар Дуброўскі пасля канцэрта, які адбыўся днямі ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Канцэрт быў прысвечаны памяці народнага артыста БССР Мікалая Аладава, 90-гаддзе адзначалася напярэдадні новага года.

Музыку яго не трэба спецыяльна прадстаўляць ні слухачам, ні чытачам: многія з твораў Аладава ўжо сталі нацыянальнай класікай.

Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР пад кіраўніцтвам В. Дуброўскага іграў з асаблівым натхненнем і ўздымам.

І. ШМЕЛЬНІНА.

ГЭТА — ЦІКАВА

Па ініцыятыве работнікаў Столінскага краязнаўчага музея ў выставачнай зале раённага Дома культуры наладжана выстаўка твораў народнага ўмельцаў Століншчыны. Ціка-

ваць выклікаюць работы самадзейнага мастака Ю. Сергіенкі, калгасніц А. Украінец, Т. Лемяшэўскай, М. Сашко і іншых.

А. СЦЕПАНОВІЧ.

Акадэмічны тэатр імя Янкі Коласа паказаў спектакль па п'есе Галіны Каржаневскай «Іван Світаннік» у рэжысуры лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі В. Мазынскага. Аўтар сцэнаграфіі мастак А. Салаўёў, музыка кампазітара Б. Насоўскага. У спектаклі заняты народныя артысты БССР А. Шэлег, заслужаныя артысты БССР Т. Кокшына, А. Мельнікова, Б. Сяўко і анцэры маладога пакалення коласаўцаў.

На здымку: у ролях Івана Світанніка і Касі Красуні Баліслава Сяўко і Алена Цвяткова.

Фота С. КОХАНА.

ПАД ЗНАКАМ МЕРКУРЫЯ

З міністрам гандлю БССР

М. А. Сташанковым гутарыць карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва» М. Замскі

ня. Другая задача, якая стаіць перад намі — гэта далейшая спецыялізацыя гандлёвай сеткі і канцэнтрацыя асартыменту нехарчовых тавараў. Што гэта значыць? Помніце магазін «Эра» на Юбілейнай плошчы сталіцы, дзе прадаваліся гаспадарчыя тавары? Там можна

было набыць прас, пыласос, халадзільнік і многія іншыя гаспадарчыя тавары. Але, напрыклад, халадзільнікі былі прадстаўлены толькі дзюма-трыма назвамі. Калі ты шукаў іншую марку, дык вымушаны быў калясці па горадзе ў пошуках патрэбнага табе халадзільніка. Цяпер у асартыменты гэтага спецыялізаванага магазіна ўсе тавары бытавой тэхнікі, якія толькі выпускаюцца ў рэспубліцы або да нас завозіцца. Калі тут няма, дык няма нідзе.

У магазіне працуе даведачнае бюро, якое па тэлефоне дае пакупнікам даведкі, што тычыцца наяўнасці ў продажы бытавой тэхнікі, арганізавана дэманстрацыя яе ў рабоце, дастаўка на дом і г. д. Адным словам, на парадку дня — канцэнтрацыя таварнага асартыменту для пэўных патрэб асобных груп пакупнікоў. Скажам, тая ж сталічная «Алеся» — для жанчын; або для мужчын — магазін гатовага адзення на Ленінскім праспекце; або магазін «Гарызонт», які спецыялізуецца на продажы тэлевізараў і радыётавараў.

— Спецыялізацыя, вядома, рэч добрая, але ж і тут, відаць, павінны быць нейкія межы. Раней, напрыклад, батарэйкі для прыёмнікаў можна было набыць у ГУМе, ЦУМе, іншых магазінах, дзе гандлююць электратаварамі. Цяпер іх там не знойдзеш — адсылаюць толькі ў «Горызонт»...

— Перакосы бываюць у кожнай, нават разумнай справе. Менавіта такім перакосам з'яўляецца і факт, пра які мы нагадалі. І ён, на жаль, не адзіны. Прыблізна такая ж гісторыя адбылася ў адным месцы. Давялося ўмяшчацца ў некалькіх магазінах Мінска. Спецыялізаваць і канцэнтравць трэба, на маю думку, тавары, так сказаць, працяглага карыстання — тэхнічна складаныя. Такая ж работа праводзіцца і ў сельскай мясцовасці. Калі ў невялікім сельмагу побач з прадуктамі прадаюцца і кнігі, і адзенне, і мэбля, і тэлевізар, дык выбар іх, натуральна, абмежаваны. Ну хто, напрыклад, купіць тэлевізар, які прадстаўлены ў

адным экзэмпляры. Трэба ж ведаць псіхалогію пакупніка, ён возьме, калі ёсць з чаго выбраць. Таму мэбля і тэхнічна складанымі таварамі цяпер гандлююць толькі ў райцэнтрах і гарадскіх пасёлках.

Я магу таксама прыгадаць нямала вёсак, дзе пабудаваны ўжо асобныя кнігарні, прадуктовыя і прамтаварныя магазіны. Так што і тут ідзе працэс гандлёвай спецыялізацыі.

— Хачу нагадаць тое месца ў Асноўных напрамках, дзе гаворыцца пра павелічэнне сеткі фірменных магазінаў прамысловых прадпрыемстваў і аб'яднанняў. Фармальна яны не падначалены Міністэрству гандлю, але хацелася б даведацца, што думаеце вы пра іх развіццё.

— У нас некалькі такіх магазінаў, напрыклад, тыя ж «Электроніка» або «Акція», фірменныя магазіны адзення і абутку... На жаль, многія фірменныя магазіны непрадуктовых тавараў працуюць, як звычайныя. Прадаюць тавар і годзе. Я лічу, што перад імі стаяць зусім іншыя задачы. Напрыклад, фірменны магазін абутковага аб'яднання «Луч» павінен не проста прадаваць абутак, а быць спецыялізаваным лабараторыяй, дзе б вывучаўся попыт пакупнікоў на новыя тавары, апробіраваўся б кожны новы фасон вырабаў. Тут павінны працаваць канструктары-мадэльеры, праводзіць дэманстрацыю сваіх вырабаў, канферэнцыі пакупнікоў, анкетныя апытанні насельніцтва і іншыя формы работы, г. зн. атрымліваць інфармацыю пра свае тавары, як кажуць, з першых рук, выкарыстоўваць яе пры канструванні і мадэліраванні вырабаў. Можна, нават пайсці і на тое, каб узняць вопытную партыю гарнітураў, сукенак ці абутку і даць іх панаціць групі пакупнікоў, каб яны аб'ектыўна ацанілі якасць гэтых вырабаў. Ад гэтых ацэнак, як кажуць, і «танцаваць» потым.

Адным словам, сапраўдных фірменных магазінаў павінна быць болей, і змест работы іх павінен быць іншым. Шкада толькі, што некаторыя міністэрствы неахвотна ідуць на іх адкрыццё.

— Але ж асноўную колькасць сваёй прадукцыі прадпрыемствы, у тым ліку і сельскагаспадарчыя, рэалізуюць праз дзяржаўную і кааператывую гандлёвую сетку. Вядома і іншае: некаторыя тавары не маюць попыту ў пакупніка, ляжаць (ці вясцы) у магазінах мёртвым грузам. Што вы, Мікалай Аляксеевіч, можаце сказаць з прычыны гэтага?

— Відаць, тут да месца прывесці некалькі лічбаў. Летась у рэспубліцы было прададзена тавараў на 9 мільярд 581 мільён рублёў, што на паўтара працэнта перанясла планавы заданне. Сёлета плануецца прадаць тавараў на суму 9 мільярд 930 мільёнаў рублёў.

Бачыце, лічбы ўнушальныя. Разам з тым, я не магу сказаць, што ў нас нямала прэтэнзій, і часам сур'ёзных, да прадпрыемстваў — нашых пастаўшчыкоў.

— Відаць, кожны з нас не раз адчуваў расчараванне, заходзячы, напрыклад, у магазін ці секцыю абутку. Многія вырабы — непрыгожыя, не модныя, не акуратныя, як сякерай зробленыя. Уздыхне пакупнік і пойдзе з магазіна. Зазірніце сюды праз месяц, праз паўгода — на паліцах пыліцца ўсё той жа абутак. Прыблізна такое ж бывае, убачыш і там, дзе прадаюць гатовае адзенне, трыкатам, іншыя тавары. Тут не спрацоўвае нават формула: бяруць — не бяруць.

— Вы намалявалі, на мой погляд, занадта змрочную карціну, хаця сапраўды асартымент і якасць многіх відаў прадукцыі, якую выпускае лёгкая прамысловасць, пакідае жадаць лепшага. Нашы пастаўшчыкі нярэдка нас падводзяць, і здорава. Але не думайце, што мы ў іх бяром усё з заплюшчанымі вачамі. Прадстаўнікі гандлю выбіраюць тавар на ярмарках, якія штогод арганізуюцца прамысловымі прадпрыемствамі. Тут жа заключаюцца дагаворы на пастаўку менавіта выбранай прадукцыі. Праўда, гэтыя дагаворы часта па віне прадпрыемстваў застаюцца нявыкананымі. Летась, напрыклад, мы недаарыталі ўзгодненых дагавораў тавараў на 25,6 мільёна рублёў. Гэта не значыць, што на гэтую суму скарацілася агульная колькасць абутку, швейных і трыкатажных вырабаў, пастаўленых прамысловасцю ў гандлёвую сетку. Наадварот, план пастаўкі праўдзена на 47 мільёнаў рублёў. Але — за кошт прадукцыі, якая не вядома яшчэ, ці знойдзецца попыт шырокага пакупніка.

— Але ж і рынак павінен некі ўплываць на прамысловасць.

— Вядома ж, уплывае. Напрыклад, толькі за 9 месяцаў мінулага года па нашых прапановах было знята з вытворчасці больш як 100 мадэлей абутку, швейных і трыкатажных вырабаў. Асабліва чуйна рэагуе на нашы заўвагі Брэсцкая швейная фабрыка. Але, бывае, што даводзіцца ў гэтай справе сутыкацца і з кансерватызмам... За выпуск няякаснай прадукцыі ў мінулым годзе з прадпрыемстваў было спажыта каля 3,5 мільёна рублёў.

— Ну, а гандаль прадуктовымі таварамі? У прадуктовыя магазіны мы заходзім намянога частей, чым у прамтаварныя, бывае — па некалькі разоў у дзень. Я не буду зараз закранаць пытанне дэфіцыту некаторых прадуктаў харчавання, пра гэта гаворыцца ў шэрагу партыйных дакументаў. Здзіўляе і абуряе, як у нас, бывае, стаяцца да захавання і продажу прадуктаў, якія быццам і не належыцца да разрады дэфіцытных. Возьмем, да прыкладу, пладова-гароднінныя прадукцыю. Я ўжо не кажу, што вясной, напрыклад, на базары намянога раней з'яўляюцца радзіс і зялёная цыбуля, морква і ўкроп, маладая бульба і грунтовае агуркі. Але нават калі ўсё гэта з'яўляецца ў магазінах, людзі часта ўсё роўна ідуць на

базар і купляюць утрат дабражэй тую ж зялёную цыбулю ці маладую бульбу. Нікога гэта не здзіўляе. Тут, на базары, прадукт мае ідэальны таварны выгляд, а значыць, і адыходу з цыбулі, напрыклад, амаль не будзе. У магазіне ж табе прапануюць бруднае пер'е з вяснянай, цяжкай, неадымай цыбулінай. Тут у павійнае вядро пойдзе больш як палавіна. Я аднойчы спытаў у прадаўшчыцы, чаму б ім не ачысціць ад бруду і не памыць радзіс ці моркву, як гэта робяць гандляркі на базары. На мяне паглядзелі, як на дзівака. І тут жа растлумачылі, што гэта, па-першае, не ўваходзіць у іх абавязкі, а, па-другое, ачыстка гародніны не прадугледжана ніякімі нарматывамі. Якую прынялі, такую і прадаём.

— Пра ўсё гэта сумна слухаць, і ўсё ж я лічу, што пра таварны выгляд гародніны павінны клапаціцца ў першую чаргу там, дзе яе вырошчваюць, і потым на пладова-гароднінних базарах гандлю. Так, я таксама лічу, што трэба прадаваць мытымі і буркі, і моркву, і зялёную цыбулю, і радзіс. Што ж тычыцца таго, што на базары грунтовае агурок, напрыклад, паяўляецца раней, чым у гандлёвай сетцы, дык тут мы, вядома, таксама не вінаваты. З 30 тысяч тон свежых агуркоў, якія мы нарыхтоўваем штогод, каля палавіны завозіцца з-за межы рэспублікі, частцей з Украіны. Летась, напрыклад, мы штодзень пасылалі туды па агуркі да 150 машын. Гэта немалая капейка, не гаворачы ўжо пра тое, што дорога не блізкая, а агурок хутка псуецца.

— А які гурок ідзе на засолку? Салёных агуркоў у магазінах заўсёды поўна, праўда, бывае, у рот іх не возьмеш — нвач-нвачом.

— Завозны, не вельмі свежы агурок мы і вымушаны ў асноўным пускаць на засолку.

— Дзіўна. Раней многія раёны рэспублікі славіліся сваімі агуркамі — тым жа нежанскім ці доўжыкам. Я ведаў вёскі на Гомельшчыне, дзе людзі засявалі агуркамі на продаж большую частку прасадзітных участкаў.

— Так, агуркі ў нас растуць выдатна. Летась пры самых неспрыяльных нагодных умовах калгас «Маяк камунізма» Барысаўскага раёна вырасіў і прадаў дзяржаве 600 тон грунтовага агуркоў. Значыць, там, дзе да гэтай справы ставіцца пагаспадарску, ёсць і плён.

Вы, вядома, ведаеце, што ў рэспубліцы ствараецца новае міністэрства, якое будзе займацца вырошчваннем і рэалізацыяй пладова-гародніннай прадукцыі. Так што і вытворчасць, і гандаль будучы ў аднаго гаспадары, што даць магчымасць больш поўна і аператыўна вырашаць пытанні вырошчвання і продажу пладова-гародніннай прадукцыі.

— А кансерваванага гароднінай будучы па-ранейшаму гандлюцца і прадуктовыя магазіны?

— Канечне.

— На гэту прадукцыю заўсёды міжволі звяртаеш увагу — каля стэлажоў і кантэйнераў, дзе (Заканчэнне на стар. 14).

— Богам гандлю ў старажытных рымлян быў Меркуры. Так што бачыце, Мікалай Аляксеевіч, галіна, якую вы ўзначальваеце, проста «боскага» паходжання. А калі без жартаў, дык гандаль, мабыць, адзін з самых старажытных родаў чалавечай дзейнасці. Гісторыя чалавецтва — гэта, у нейкай ступені, і гісторыя гандлёвых зносінаў і сувязей паміж людзьмі, паміж народамі і краінамі.

Ну, а сёння? Не будзе перабольшаннем сказаць, што ад узроўню гандлю залежыць добрабыт літаральна кожнага чалавека. Не выпадкова ў праекце ЦК КПСС да XXVI партыйнага з'езда «Асноўныя напрамкі эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1981—1985 гады і на перыяд да 1990 года» надаецца такая ўвага далейшаму развіццю гандлю. У прыватнасці, там падкрэслена, што неабходна «Пашыраць рознічную гандлёвую сетку, умацоўваць матэрыяльна-тэхнічную базу дзяржаўнага і кааператывага гандлю, удасканаліць арганізацыю кіравання гандлем. Асабліва ўвагу надаць стварэнню ўніверсамаў, універсагаў і буйных гандлёвых цэнтраў...»

— Так, гэта, можна сказаць, галоўныя напрамкі ў развіцці гандлю. Сёння ў сістэме Міністэрства гандлю больш як 7 тысяч магазінаў і прадпрыемстваў грамадскага харчавання і працы каля 170 тысяч чалавек. У гэтай пяцігодцы будзе адкрыта яшчэ некалькі дзясяткаў буйных гандлёвых прадпрыемстваў.

Мы скіроўваем галоўную ўвагу на будаўніцтва буйных магазінаў, баз і складаў з высокім узроўнем механізацыі апрацоўкі тавараў. Вы, вядома, заўважылі ў многіх буйных гастрономах металічныя кантэйнеры з півам, мінеральнай вадой, малочнымі прадуктамі, кансерваванага гароднінай, хлебам, іншымі таварамі. У адрозненне ад звычайнай, звычайнай дастаўкі тавараў, — гэта калі на прадпрыемстве ўручную загрузаюць у машыны, пасля, зноў жа ўручную, выгружаюць у магазін, а там, у сваю чаргу, работнікі раскладваюць тавар на паліцах, — кантэйнерная сістэма прадугледжвае дастаўку ўжо запоўненага кантэйнера проста з

базы або прадпрыемства, скажам, хлебазавода, у магазін. Бачыце, колькі рук пазбегнуў бохан хлеба.

На жаль, пакуль што гэтая прагрэсіўная форма не набыла належнага распаўсюджвання. Чаму? Прамысловасць не наладзіла яшчэ выроб кантэйнераў — робім іх мы сваімі сіламі. Наогул, даводзіцца пераадолюваць нямала перашкод на стыку прадпрыемства, транспарту і магазіна. Кожная з гэтых састаўных частак належыць да розных ведамстваў, інтарэсы якіх, на жаль, не заўсёды супадаюць.

Вось таму я прапаную пазначыць у Асноўных напрамках, як важнейшую міжгаліновую на-роднагаспадарчую задачу менавіта ўкараненне скразных кантэйнерных і пакетных перавозак тавараў з прадпрыемства да гандлёвай залы.

Дарэчы, нават наяўнасць дастатковай колькасці кантэйнераў — гэта яшчэ не ўсё. Трэба правесці значную рэканструкцыю рампаў пад'язных шляхоў, каб кантэйнер на заводзе транспартаваў проста ў машыну, а з машыны, без усялякіх пад'ёмнікаў, у гандлёвую залу.

У Мінску, у іншых гарадах рэспублікі насельніцтва прывычалася ўжо да раней незнаёмага слова — універсам: універсальны магазін самаабслугоўвання. Універсамы, універсагі, буйныя гандлёвыя цэнтры будучы паступова выцягнуць дробныя магазіны, кожны з якіх спецыялізаваўся на продажы або бакалей, або мяса і малака, або хлебабулачных вырабаў... Я лічу, што для пакупніка лепей прайсці крыху далей, але затое ў адным месцы набыць усё, што трэба, чым бегаць з магазіна ў магазін. Універсам дае магчымасць максімальна механізаваць, рацыяналізаваць усе працэсы продажу тавараў. Менавіта тут, у першую чаргу, і прымяняецца кантэйнерны завод, пра які я ўжо гаварыў. Адным словам, за універсамамі будучы-

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

ВОСЬ ПЯТЫ ГОД УЖО, як няма Мележа... Літаратура наша жыве, рэчкаю імкнецца да акіяна, але ўсё роўна ўсё часцей і часцей сярод пісьменнікаў і чыта-

жывыя, несмяротныя Мележавы творы. Апавяданні, аповесці, п'есы, раманы, дзённікі, выдатная кніга публіцыстыкі і крытыкі «Жыццёвыя клопаты» — своеасаблівая грамадзянская і пісьменніцкая споведзь, своеасаблівы творчы завет сённяшняй і будучай нашай літаратуры. І пачэсная наша агульная задача сёння — глы-

Мележа пісалася ўжо нямала. І грунтоўнага і цікавага, а падчас і спрэчнага (Фадзеў, Тэракапян, Адамовіч, Брыль, Бугаёў, Юрэвіч, Андраюк, Лецка, Шупенька і інш.). Гэтыя пісьменнікі, крытыкі па-рознаму вызначалі прыроду Мележавага таленту, па-рознаму вытлумачвалі прычыну вялікага поспеху яго твораў.

тады чалавецтва і будзе жыць поўным жыццём, калі кожны народ будзе развіты на сваіх пачатках і прынясе ад сябе ў агульную суму жыцця які-небудзь асаблівы развіты бок».

Мележ-пісьменнік, безумоўна, узнік не на голым месцы. Да яго была ўжо вялікая сусветная, вялікая братняя руская літаратура, да яго ўжо і ў нашай, беларускай, былі Багушэвіч, Купала, Колас, Багдановіч, Гарэцкі, Чорны, з імёнамі якіх звязана станаўленне беларускай літаратуры, — дык Мележ, будучы і шчодро надзелены талентам, і выдатна засвоіўшы сусветную класіку, і маючы свае вялікія задумы, выдатна адчуў, у чым яго найвышэйшая задача. Ён ведаў, што нельга быць ні вышэй, ні ніжэй за свой родны народ, а трэба быць вартым яго, што «развіваць свае пачаткі», дбаць пра «асабліва развіты бок свайго народа» трэба не на Марсе. Наадварот, трэба пісаць пра тое, што знаёмае, да болю блізкае і роднае: пра маці, бацьку, сваіх сяброў, пра сваю вёску, пра Беларусь. Мележ, магчыма, як ніхто, глыбока ўсвядоміў словы вялікага Бялінскага, што «народнасць ёсць не вартасць, а неабходная ўмова сапраўды мастацкага твора, калі пад народнасцю разумець сапраўднасць адлюстравання

нораваў, звычак і характару таго ці іншага народа... Жыццё кожнага народа праяўляецца ў сваіх яму аднаму ўласцівых формах, аднаведна, калі адлюстраванне жыцця верна, дык і народна». Магчыма, ён, як ніхто, адчуў: толькі пры гэтай умове беларуская проза будзе цікавая і ўсяму свету — сваёю нацыянальнай самабытнасцю.

Ды навошта гадаць! Заірнем у Мележавы «Жыццёвыя клопаты». Звярніце, калі ласка, увагу: колькі там увагі да сусветнай класікі, да шматлікіх выдатных пісьменнікаў нашай краіны і нашай рэспублікі, колькі прызнанняў у любові, вучобе! Але вы знойдзеце там і такое вызначэнне напрамку сваёй творчасці: «Мне думаецца, што ў пытаннях пра літаратурныя ўплывы трэба быць вельмі асцярожным, што крытыка нярэдка праз меру катэгорычна ў вызначэнні гэтых літаратурных уплываў. Я сам не магу сказаць упэўнена, хто з пісьменнікаў і ў якой меры ўплываў на мяне. Магу толькі сказаць пра пісьменнікаў, якія мне больш блізкія і дарагія». І яшчэ: «Калі саджуся за пісьмовы стол, я хачу расказаць

ПОКЛІЧ У БУДУЧЫНЮ

чоў узнікае такая гамонка: «Якую Ён даў бы ацэнку той ці іншай з'яве ў нашым пісьменніцкім жыцці?». З кожным годам усё мацней і мацней пачуцы боль ад гэтай заўчаснай страты, жаданне: няхай хоць бы пасядзеў разам з усімі на нашых сходах, паслухаў бы, пра што і як гаворыцца, устаў бы і сказаў пра ўсё сваю думку, нацэліў бы на іншае — на большае...

На жаль, смерць няўмоўная. Калі перамагла, дык не вяртае з таго свету. Але, дзякуй богу,

бокае асэнсаванне спадчыны Мележа, далейшы плённы рух па тым шляху, які ён абазначыў сваімі вехамі. Рух наперад, у будучыню.

Часта задумваешся: у чым сакрэт Івана Паўлавіча, які так шмат зрабіў, даў далейшы накірунак нашай прозе?

Безумоўна, даць вычарпальны адказ нельга. Каб цудоўна і знайшоўся ён, дык нам стала б не лягчэй: магла б прапаці тады загадка, чароўнасць таленту. Але ўсё ж, здаецца, пра

Відаць, нельга пагадзіцца са сцвярджэннямі, што Мележ дамогся творчай удачи дзякуючы найперш дабраторнаму ўплыву на яго толькі класікі, асобных яркіх пісьменніцкіх індывідуальнасцей.

У свой час геніяльны рускі пісьменнік Ф. Дастаеўскі аснову кожнага сапраўднага пісьменніка бачыў у такім накірунку: «Ніхто не можа быць чым-небудзь ці дасягнуць чаго-небудзь, не быўшы спататку самім сабою». І яшчэ: «...толькі

АПАНТАНАСЦЬ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

філасофскі твор, народжаны клопатам пісьменніка пра чысціню камуністычных ідэалаў, духоўнае здароўе савецкіх людзей. У ім абвострана ставяцца маральна-этычныя праблемы сучаснага грамадства, у прыватнасці праблемы каханьня, сям'і, адказнасці бацькоў за лёс дзяцей і інш.

Але найбольшы мастацкія здабыткі І. Мележ меў у жанры рамана, які яшчэ Бялінскі называў эпасам новага часу і побач з аповесцю ставіў на чале ўсіх іншых жанравых форм у літаратуры. Першы мележаўскі раман «Мінскі напрамак», прысвечаны слаўтай бітве за Беларусь, быў задуманы аўтарам як твор пра веліч народнага подзвігу ў Айчыннай вайне. Гэта абумовіла шматпланавасць, шматгеройнасць рамана, яго панарамнасць, вельмі характэрную для ваеннай прозы 40-х — пачатку 50-х гадоў. Сёння відавочна, што «Мінскі напрамак» належыць да самых значных тагачасных твораў не толькі беларускай, але і ўсёй савецкай літаратуры аб гераізме народа ў барацьбе з фашызмам. Аднак даўся гэты раман пісьменніку вельмі нялёгка. Толькі першая рэдакцыя твора заняла больш за пяць гадоў выключна напружанай, па-мележаўску апантанай працы-гарэння. «Днём на прагулках, ноччу — усё аб рабоце. Да знемажэння. Марафонскі бег. Узнагарода — увага, любоў чытачоў, усведамленне карыснасці народу», — запісаў І. Мележ, прыгадваючы той перыяд.

Адчуць гэтую карыснасць дапамагалі і энергічная абарона Я. Маўрам яшчэ першай кнігі рамана ад бойкага, але несправядлівага крытычнага раз-

носу, і падтрымка «Мінскага напрамку» А. Фадзеевым, і цёплыя водгукі С. Смірнова, К. Сіманова, В. Ажаева і некаторых іншых савецкіх пісьменнікаў, якія добрамыслива выказаліся пра мележаўскі твор пасля таго, як ён праз рускі пераклад трапіў ва ўсесаюзную чытацкую аўдыторыю. Здавалася б, можна ўжо было ў асноўным і задаволіцца, бо і сур'ёзныя крытыкі загаварылі пра раман прыхільна, і чытачы сведчылі сваю павагу да твора шматлікімі пісьмамі. Але празаік вельмі ўважліва паставіўся да фадзееўскай парадзі дапрацаваць «Мінскі напрамак», каб «яго мог чытаць і любіць шматмільённы чытач, а не дзiesiąты тысяч». Прыняўшы гэтую парадзі блізка да сэрца, бо яна супадала з уласным аўтарскім жаданнем, І. Мележ яшчэ некалькі разоў вяртаўся да «Мінскага напрамку» і двойчы вельмі істотна правіў, фактычна перапісаў, многія выкрэсліваючы і дадаючы сотні новых старонак, гэты вельмі аб'ёмны раман у трох кнігах.

Некалькі гадоў назад мне давялося супастаўляць розныя рэдакцыі твора. Работа, вядома, была цікавай, неабходнай, але, шчыра кажучы, патрабавала немалой цярплівасці. Ды я толькі перачытваў напісанае мастаком. А ў пісьменніка ставала рашучасці, душэўнай моцы і чалавечай упартасці, каб не проста яшчэ і яшчэ раз скрупулёзна ўдумвацца ў кожнае слова ўжо аддадзенай на суд чытача кнігі, але і з палашуцкай настойлівасцю шукаць усё новае і новае варыянты там, дзе ранейшы тэкст здаваўся недастаткова дасканалым. «Бачу ў гэтым асабістую аўтарскую адказнасць за літаратурны лёс свайго рамана», — зазначаў І. Мележ.

Гэтак жа ўпарта шліфаваў ён свае раннія апавяданні, рытуэчы іх для новай публікацыі ў кнізе «Што ён за чалавек», а потым у зборы твораў.

Мушу сказаць, што знарок звяртаю ўвагу на гэтыя не так і частыя ў наш хуткаплынный час, але вельмі павучальныя факты. І раблун гэта не толькі таму, што ў іх яскрава адбілася самаахвярная мележаўская апантанасць у працы, а яшчэ і з той прычыны, што яны абяргаюць нярэдка пры жыцці пісьменніка гаворкі пра яго схільнасць залішне захапляцца сваімі творами. З асабістых размоў з Іванам Паўлавічам ведаю, што ён сапраўды ахвотна гаварыў і пра свае творы, бо заўсёды цікавіўся, як яны прымаюцца людзьмі. Але з меншай ахвотай гаварыў ён пра творы іншых пісьменнікаў, пра літаратуру ўвогуле, пра любыя жыццёвыя, грамадскія праблемы, бо сам жыў актыўным духоўным жыццём, незвычайна эмацыянальна, непасрэдна ўспрымаў усё, і добрае, і благое. Зразумела, цану зробленаму ім самім ён ведаў. Але, можа, як далёка не ўсе, які нямногія, умеў ён быць і самакрытычным, калі меркаваў, што для гэтага ёсць падставы. І не баяўся, адчуўшы, заўважыўшы пэўныя слабасці або недагледы: ў тым ці іншым уласным творы, гаварычы пра іх публічна, у друку. Выключная сумленнасць перад самім сабой і літаратурай, якой ён аддаваў усе душэўныя сілы, не дазваляла Івану Паўлавічу і ў гэтых адносінах хоць трохі пакрываць душой.

«Няпроста, няроўна ішла дарога...» Гэта напісана І. Мележам пра сябе, напісана пасля пятнаццацігадовай працы ў літаратуры. Яшчэ праз год, пасля таго ўжо, як былі апублікаваны «Людзі на балоце»: «Мяне часта турбуе разуменне таго, што за гэты час зроблена вельмі і вельмі мала... Асабліва востра адчуваецца, як мала зроблена, калі, азіраючыся, бачыш, што зроблена навокал людзьмі, часам». Пра некаторыя свае раннія апавяданні, к таму часу ўжо ў большасці выпадках істотна дапрацаваныя, перапісаныя, І. Мележ у пачатку 70-х гадоў гаварыў, што яны «былі нярэдка схематычныя, людзі ў іх паказваліся звонку, ім не хапала глыбіні,

аб'ёмнасці. Не хапала натуральнасці фарбаў, свабоды дыхання... Стварэецца ўражанне, што гаворыць чалавек, які ці то вельмі спышаецца, ці то вельмі ўсхваляваны — каратка, ірвана, блытана... Творы псава-ла таксама боязь прастаты, якая немінуча прыводзіла да нейкай уяўнай значнасці ў стылі, у характары адлюстравання, у адборы матэрыялу».

Калі што і можа здзівіць у гэтых шчырых радках, дык залішняе самакрытычнасць пісьменніка, яго відавочная ў некаторых выказваннях несправядліваасць у дачыненні да самога сябе і асобных сваіх твораў. Гэта тлумачылася выключнай мележаўскай прыняццёваасцю ў ацэнцы мастацкіх набыткаў, яго вялікай патрабавальнасцю не толькі да іншых, але і перш за ўсё да сябе, патрабавальнасцю, якая з гадамі ўсё ўзрастала, бо зыходзіла з той слушнай думкі, што здабыткі кожнага пісьменніка павінны разглядацца па вялікім рахунку, ацэньвацца «ўзроўнем і меркай лепшых дасягненняў савецкай і сусветнай культуры». «Чытач, — разважаў І. Мележ, — толькі што чытаў Бальзака, а цяпер бярэ тваю кнігу. І няма табе заступкі, няма апраўдання. Ён, чытач, суддзя, мерае ўсё строга, адной меркай. Вядома, меркай большай. Меркай Талстога і Бальзака, Шолахава і Фадзеева. Не лічыцца ні з чым».

Прыемнай неспадзяванасцю, найбольшай за ўсе гады яго пісьменніцкай працы, стаў для І. Мележа выключны поспех «Палескай хронікі», якая ўжо з першага рамана — «Людзі на балоце» — вылікала гарэчае захапленне і літаратурнай грамадскасці, і масавага чытача. Ён жа, гэты поспех, быў цалкам заканамерны, абумоўлены не якімі-небудзь староні, пабочнымі акалічнасцямі, а выдатнымі вартасцямі мележаўскіх раманаў, якія, па словах крытыка Л. Тэракапяна, пераканальна сведчылі «пра невычэрпныя мастацкія магчымасці эпічнай формы».

Прынесшы аўтару ўсеагульнае прызнанне і Ленінскую прэмію — вышэйшую ўзнагароду краіны за творчую працу, «Палеская хроніка» ўзяла І. Мележа на вяршыню сучаснай літаратуры. Яна падрыхтоўвалася ўсім папярэднім жыц-

цём, усім мастакоўскім вопытам пражытка і была для яго і найвялікшай чалавечай, пісьменніцкай радасцю, і крыніцай надзвычай вострых, трагедыянага нападу перажыванняў, калі стала з усёй няўмоўнасцю высвятляцца, што падарванае франтавымі пакутамі, цяжкім раненнем і пазнейшымі нягодамі ваеннага часу здароўе не дазволіць поўнасцю вычарпаць маштабную задуму палескага цыкла.

Сапраўды, галоўная мележаўская кніга засталася недавершанай. Лёс тут аказаўся бязлітасным да І. Мележа і ўсіх нас таксама, бо ніхто і ніколі не даробіць тую работу, якую мог зрабіць гэты выдатны мастак. Суцяшэннем можа быць толькі тое, што пісьменнік, і не ажыццявіўшы сваіх планаў да канца, усё ж паспеў стварыць вялікую сучасную эпопею народнага жыцця, эпопею класічнага талстоўска-шалахаўскага тыпу, якую складаюць раманы «Людзі на балоце», «Подых навальніцы», «Завеі, снежань», а таксама часткова напісаныя раздзелы наступных кніг «Палескай хронікі». Гэтая эпопея, над якой пісьменнік з ранейшай апантанасцю працаваў да апошніх дзён свайго жыцця, абаранага ў самай творчай сіле, найбольш поўна і выразна выявіла выдатныя магчымасці магучага таленту пражытка, яго надзвычай арганічную, глыбінную народнасць, паказала І. Мележа як вялікага мастака, якому суджана неўміручасць. Так, неўміручасць, бо пісьменнік жыў у сьвядомасці людзей да той пары, пакуль жыўць яго героі. А мележаўскім героям, трэба думаць, забяспечана вельмі доўгае жыццё. Гутарка ідзе пра тое, што ў «Палескай хроніцы» створаны сапраўды шматгранныя, шырока абагульненыя і па-майстэрску індывідуалізаваныя, эпічныя па сваёй маштабнасці характары, якія маюць яркую нацыянальную адметнасць і ў той жа час вызначаюцца важкай агульначалавечай змястоўнасцю. Гэтыя характары маюць гранічна дакладную псіхалагічную напоўненасць. Сваімі каранямі яны сягаюць у глыбінні народнага жыцця, гісторыі беларускага краю і разам з тым канцэнтруюць у сабе важнейшыя рысы свайго часу, асаблівасці цэлай

тое, што хвалюе мяне, не дае спакою. Кнігі нараджае жыццё. У літаратуры, можа, самае важнае — ведаючы як мага больш, застацца самім сабой». Думаецца, нельга ўгледзець тут непавагі да класікі, нейкай правінцыяльнай фанабэрыі — наадварот, тут мудрая парада класіка маладому, творчы ўрок, у якім змясціліся вялікія пошукі, думкі, асэнсаванне класікі і сучаснасці.

Мележ напісаў шмат. Самабытна і яркага. Але, відаць, найвышэйшы яго зорны ўзлёт — «Палеская хроніка». Зрэшты, не толькі яго, але і ўсёй савецкай літаратуры ў апошнія дзесяцігоддзі.

Праўда, спачатку не ўсе зразумелі веліч першага рамана «Людзі на балоце». Але спрэчкі хутка аціхлі. Неўзабаве ўсе пераканаліся: «Людзі на балоце» — пачатак народнай эпопеі. Ужо нават у трохкутніку — Ганна, Васіль, Яўхім — умясцілася столькі людскіх дум і пачуццяў, радасці і гора, мар і спадзяванняў, што і гэтага, здаецца, было даволі, каб уявіць: вось якія беларусы на лавым адрэзку гісторыі... А

яшчэ ж былі вобразы сялян (Ганніны ды Васілёвы бацькі, Корч), новай вясковай моладзі (Міканор, Параска, Хадоська), партыйных кіраўнікоў (Апейка, Башлыкоў) — тых, хто іначы ўжывае, выводзіў яго на сацыялістычныя рэйкі, — дык усе гэтыя, як і іншыя вобразы, памаглі ўявіць паўнакроўнае сацыяльнае, духоўнае жыццё беларускага народа ў 20-я гады.

Мы і сёння не можам быць раўнадушныя да тых закінутых сярод палескіх балот Куранёў, бо там жылі людзі, якія ўмелі і любілі працаваць, кахаць, сябраваць, ненавідзець, якія змагаліся за лепшую долю, дарогу да якой асвяціў ім Вялікі Кастрычнік.

«Палеская хроніка» Мележ, безумоўна, развіў чорнаўскія традыцыі ў беларускай прозе, удыхнуў у іх новае жыццё. Паказаў выдатныя ўзоры псіхалагічнай лепкі характараў і абставін, выкарыстання мастацкай дэталі, сплаву лірычнасці, аналітызму, гумару, эпічнасці, выключныя па багаці ўзоры народнай мовы. Мележ выпрацаваў свой самабытны, арганічны для бела-

рускага спосабу мыслення стыль, сваю манеру апавядання. Яго фраза знешне не кідка, але густая, дакладная, зрокавая, спалучае і матэрыяльнае, і абстрактнае бачанне свету. Бясспрэчна, са з'яваю Мележа звязаны росквіт беларускай прозы.

«Гэта кніга («Палеская хроніка». — Г. Д.) магістральнага месца і значэння — гэта да яе прыкладаюцца іншыя добрыя і нават выдатныя кнігі, каб, дапоўніўшы, стварыць агульную карціну сучаснай нацыянальнай літаратуры, — слухна заўважае Н. Гілевіч. — Таму што гэта кніга пра лёс народа. Таму што яна не проста вялікая, а — вялікая беларуская кніга: у большай ступені беларуская, чым якая-небудзь іншая з выдатных кніг пасляваеннага перыяду. Таму што чытач любой краіны, любога кутка свету найлепш па гэтай кнізе можа убачыць і ўявіць Беларусь, адчуць і зразумець душу беларуса, яго нацыянальны характар». Мележа няма. Мележ з намі і кліча нас наперад, у будучыню...

Генрых ДАЛІДОВІЧ.

гістарычнай паласы ў развіцці новага грамадства — тых напружаных, напоўненых абвостраным сацыяльным драматызмам і велізарнай стваральнай работай гадоў, калі адбывалася станаўленне Савецкай улады, дзяржаўнасці, а потым здзяйсняўся той «вялікі пералом» у сялянскім жыцці (ды і ў жыцці ўсёй краіны), якім закладваліся асновы сацыялістычнага гаспадарання ў вёсцы.

І пра складаную рэчаіснасць перыяду станаўлення Савецкай улады, і пра калектывізацыю сельскай гаспадаркі І. Мележ напісаў па-наватарску, з выдатнай мастакоўскай пранікнёнасцю, адчуваннем гістарычнага вопыту, назапашанага сацыялістычным грамадствам, са страснай гуманістычнай думкай пра чалавека і яго будучыню.

Сёння мы ахвотна цытуем (і правільна робім!) нядаўняе выказванне вядомага рускага крытыка В. В. Новікава пра тое, што І. Мележ «зрабіў найвялікшае мастацкае адкрыццё, стварыўшы вобраз Апейкі, які ўвасобіў у сабе характэрныя рысы сапраўднага народнага героя». Але Апейка, як шматгранны мастацкі характар, тып не адзіночкі ў «Палескай хроніцы». Цалкам мае рацыю І. Навуменка, які яшчэ ў 1969 годзе, у прадмове да першага мележаўскага збору твораў, падкрэсліў, што ў «Палескай хроніцы» створаны «буйныя, ёмістыя характары, роўныя вялікаму мастацкаму адкрыццю». «Сапраўднае пісьменніцкае адкрыццё маштабных, сацыяльных праблем», «стварэнне цудоўных людскіх тыпаў і сапраўды нацыянальных характараў» прызнаваў галоўнай заслугай І. Мележа ў «Палескай хроніцы» М. Лынькоў. Сярод гэтых характараў, мележаўскіх адкрыццяў, акрамя Апейкі, яшчэ і Ганна Чарнушка і Васіль Дзяцел, а таксама Міканор і Башлыкоў, стары Глушак і яго сын Яўхім. Лынькоў жа слухна гаварыў, што яркасцю мастацкай абмалёўкі вызначаюцца і іншыя героі «Палескай хронікі», у кожнага з якіх, «нават самага маленькага, — свой твар, свой характар, свой голас».

Доўгі час лічылася, што «Палеская хроніка» цалкам традыцыйная ў стыліста-выяўленчых адносінах. Аднак на самой справе І. Мележ даў шмат на-

ватарскага і ў гэтым аспекце. Сама структура аўтарскага апавядання ў палескіх раманах доволі складаная, як казаў сам пісьменнік, яна «крухая, вольная», «як бы ўключае ў сябе некалькі пльняў». Уласна аўтарскае апавяданне тут вельмі часта ўступае ў актыўнае і зменлівае эмацыянальнае ўзаемадзеянне з экспрэсіўнымі інтанацыямі таго ці іншага героя. Розныя раздзелы «Палескай хронікі» па сутнасці і напісаны з пункту гледжання розных герояў. Гэты прыём усё шырэй пачынаюць выкарыстоўваць і іншыя нашы празаікі. Але ўпершыню надзейна асвоіў яго на беларускай глебе І. Мележ. З дапамогай гэтага прыёму празаік прыкметна актывізаваў структуру аўтарскага апавядання ў «Палескай хроніцы», стварыў шматмерную карціну жыцця з жывымі галасамі многіх герояў, з глыбока адлюстраваным светам іх думак і пачуццяў, бо тут кожны значны для ўвасаблення аўтарскай задумкі персанаж калі не ў адным, дык у другім раздзеле або эпізодзе атрымлівае магчымасць вызначыць аснову аўтарскага апавядання і тым самым разглядаецца набліжана да нас, буйным планам, праз яго душу. Таму мы і бачым знутры, разумеем, як саміх сябе, Васіля і Ганну, Апейку і Міканора, Башлыкова і Дубадзела, старога Глушака і Яўхіма. А гэта ў сваю чаргу істотна пашырае магчымасці псіхалагічнага аналізу, багацце прыёмаў і сродкаў якога, глыбіня і ёмістасць яго ў «Палескай хроніцы» часта здзіўляюць.

Сваёй творчасцю ў цэлым І. Мележ значна ўзбагаціў савецкую літаратуру, а «Палескай хронікай» — і літаратуру сацыялістычнага рэалізму ў сусветным маштабе. Ён паглыбіў і развіў тыя традыцыі сапраўднай, вельмі арганічнай народнасці, якія ў нашай нацыянальнай літаратуры ідуць ад Я. Купалы і Я. Коласа, М. Гарэцкага і К. Чорнага, К. Крапівы і М. Лынькова. Уклад пісьменніка ў развіццё і абнаўленне гэтых традыцый настолькі значны, што яны па праву павінны ўжо лічыцца і мележаўскімі. Інакш кажучы, сёння з поспехам працаваць у рэчышчы гэтых традыцый — а яны належаць да самых галоўных у нашай літаратуры — наўрад ці

можна без уліку мастацкіх дасягненняў, творчага вопыту І. Мележа. Гутарка, вядома, не пра перайманне стыліста-выяўленчых прыёмаў, манеры пісьма і г. д., а пра значэнне мележаўскіх глыбін у разуменні народнага жыцця і чалавека, нацыянальнага характара беларусаў, мележаўскай дасканаласці ў выяўленні душэўных багаццяў асобы. Усё гэта такія заваёвы, якія ўздымаюць нашу літаратуру на новую вышыню і могуць быць павучальнымі для пісьменнікаў рознай творчай манеры і стылявой арыентацыі. Ды і мележаўскія адносіны да роднага слова як вялікага народнага скарбу, сама бескампраміснасць мастака ў глыбінным наследаванні рэчаіснасці, яго грамадзянская мужнасць і прынцыповасць заўсёды будуць захоўваць сваё значэнне як аднаго з многіх павучальных прыкладаў.

Не менш важная для нас сур'ёзнасць мележаўскага стаўлення да тэарэтычных праблем, што так бліскуча выявілася ў кнізе «Жыццёвыя клопаты». Пісьменнік вельмі паслядоўна абараняў праўдзівасць у мастацтве, падкрэсліваючы, што «толькі там, дзе ёсць поўная праўда... ёсць сапраўдная партыйнасць», клапаціўся пра здаровы маральны клімат у пісьменніцкім асяроддзі, пра тое, каб літаратура была шматграннай, адказвала на ўсе жыццёвыя пытанні, выходзіла патрыятычныя пачуцці, павагу да роднага народа, яго культуры і мовы. Актыўна выступаў І. Мележ супраць мяшчанскай белетрыстыкі і мяшчанскага ўзроўню мыслення, пагрозы правінцыялізму, імітацыі і шэрацы, асуджаў павярхоўную і бяздумную ілюстрацыйнасць, спрашчэнства і прымітывізм, падмену сур'ёзнага даследавання рэчаіснасці азбучнымі ісцінамі, галаслоўнай рыторыкай і пустазвонствам. Усё гэта Іван Паўлавіч рабіў з той жа страснасцю, апантанасцю, з якою пісаў і свае мастацкія творы. І ўсё гэта таксама вельмі важна для нашай літаратуры ў яе няспынай барацьбе за сваю дасканаласць, за новыя вышыні ў пазнанні свету і чалавека ў свеце, на пранізлівых вятрах бурлівай гісторыі сучаснага грамадства.

Дзмітрый БУГАЕУ.

3

ФОТАЛЕТАПІСУ

Івана Паўлавіча

МЕЛЕЖА

І. Мележ - дзесяцікласнік. 1938 г.

І. Мележ — работнік РК ЛКСМБ. 1938—1939 гг.

І. Мележ — намеснік палітрука артылерыйскага палка. 21 чэрвеня 1941 г.

І. Мележ (у цэнтры) з баявымі сябрамі. 1942 г.

І. Мележ у першыя пасляваенныя гады з сям'ёй у вёсцы Глінішча.

І. Мележ выступае на адкрыцці мемарыяльнай дошкі на доме, дзе правёў апошнія дні свайго жыцця М. Багдановіч. 23 кастрычніка 1962 г.

(Працяг на стар. 8—9).

ЛЮБІЦЕ НАШУ СЛАЎНУЮ ЗЯМЛЮ...

Як вядома, Інстытут літаратуры імя Я. Купалы АН БССР рыхтуе да друку першае пасмяротнае навукова-каменціраванае выданне 10-томнага Збору твораў народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Паўлавіча Мележа. У дзесятым томе гэтага выдання ўпершыню будзе апублікавана эпістэлярная спадчына пісьменніка. Працуючы над гэтым томам, мы пазнаёмліся з матэрыяламі асабістага архіва І. Мележа, у прыватнасці, з перапіскай Івана Паўлавіча, за што шчыра ўдзячны Л. Я. Пятровай — жонцы пісьменніка.

Архіў налічвае многія сотні адзінак эпістэлярнага карэспандэнцтва, дасланыя з розных куткоў нашай краіны і з-за мяжы, напісаных людзьмі, рознымі па ўзросце і прафесіі.

Характэрная дэталю — амаль на ўсіх лістах адрасатаў пісьменніка памечана яго рукаю: «Адказаў І. М.» Пры ўсёй сваёй вялікай занятасці творчай працай, грамадскімі справамі Іван Паўлавіч знаходзіў час адказаць на кожны ліст, прычым не трафарэтна, а канкрэтным адрасату.

Пакуль што выяўлена каля трохсот адзінак эпістэлярнага пісьменніка. Але ўжо нават гэта дае падставу гаварыць пра эпістэлярную спадчыну праявіка як пра дакументальны, гісторыка-літаратурны матэрыял першастановай важнасці, які паглыбіць наша ўяўленне аб сацыяльным партрэце раманіста, аб яго пісьменніцкай лабараторыі, узабагаціць багаж нашых ведаў пра асобу мастака.

Які ні вазьмі ліст — у ім прысутнічае І. Мележ, уну-

трасы свет якога насычаны тонкім адчуваннем усяго акаляючага, надзвычай тонкай успрымальнасцю, вострым розумам аналітыка. Шмат якія з лістоў пісьменніка па змесце, стылявой манеры набліжаюцца да мележаўскай мастацкай прозы ці публіцыстыкі. Як вось, напрыклад, ліст да чытачоў Гродзенскай абласной юнацкай бібліятэкі:

Дарагія дзяўчаты і хлопцы! Вы марыце пра далёкія краіны, пра нязнаныя далёкія гарады, пра чужоўныя прасторы акіянаў і космасу. Юнацтва заўсёды імкнулася думкамі і сэрцам у далёкія далі. Але пройдзе час і Вы зразумеете, што самая чужоўная краіна — тая зямля, дзе Вы жывяце цяпер, Ваш горад, Вашы вуліцы... Любіце зямлю, нашу слаўную беларускую зямлю, яе гарады і яе палі, яе ляс і рэкі! Любіце славу яе і душу яе — беларускую літаратуру, выдатныя кнігі, створаныя сынамі нашага народа.

Ів. Мележ.

«...ЯК ЗАХАВАЦЬ КАЛАРЫТ ПАЛЕСКАЙ МОВЫ...»

Найбольш цікавай нам бацьчыца перапіска І. Мележа з перакладчыкамі — О. Іыгі, Ю. Вангам, Д. Кавалёвым, А. Пятроўскім, Я. Мазальковым і іншымі. Гэта перапіска дае нам шмат дагэтуль невядомых фактаў пра тытанічную, карпатлівую работу з перакладчыкамі. Можам сказаць з упэўненасцю, што работа І. Мележа з перакладчыкамі — прыклад вялікай адказнасці і патрабавальнасці, ашчаднасці да кожнага слова, тонкай далікатнасці ў адносінах з людзьмі. Вельмі асцярожна ён ставіўся да ацэнкі перакладу. У лісце да Н. Даніленкі І. Мележ піша: «Я не хачу даваць ацэнкі гэтым перакладам, — больш правільна, не магу. Там ёсць адзнака «аўтарызаваны»... Тым не менш, як відаць з перапіскі, І. Мележ быў вельмі задаволены працай эстонскага перакладчыка О. Іыгі. Лісты пісьменніка да яго вызначаюцца творчай зацікаўленасцю. Часам падрабязнае тлумачэнне слоў і сказаў І. Мележ падмацоўвае малюнкамі.

«...З ПАЧУЦЦЕМ ГЛЫБОКАЙ ПАШАНЫ ПАСЫЛАЮ ВАМ ЛІСТ...»

Перапіска І. Мележа з вядомымі рускімі, украінскімі, беларускімі пісьменнікамі — А. Фадзеевым, К. Сіманавым, Г. Маркавым, С. Сартаковым, С. Баруздыншым, В. Казачэнкам, І. Карабутэнкам, І. Навуменкам, Я. Брылём, Я. Скрыганам — мае гісторыка-літаратурнае і грамадскае значэнне. Тут пісьменнікі абменьваюцца патаемнымі думкамі, сумненнямі пра сваю працу, дзеляцца ўражаннямі аб новых творах, якія з'явіліся ў саюзным або рэспубліканскім друку. Часам у перапісцы з'яўляюцца пытанні пра сучасны літаратурны працэс, пра значэнне мастацкай літаратуры ў фарміраванні асобы сучаснага грамадзяніна.

І. Мележ высока цаніў К. Сіманаву як пісьменніка і чалавека, пра што сведчаць многія яго публіцыстычныя выступленні. У адным з лістоў да К. Сіманавы І. Мележ як бы акумуляваў усё, што думаў і што было раней выказана пра «вялікага пісьменніка і вялікага чалавека».

І. Мележ — К. Сіманаву.

Дарагі Канстанцін Міхайлавіч!

Я сардэчна ўдзячны Вам за віншаванні і добрыя пажаданні ў сувязі з прысуджэннем мне Ленінскай прэміі. Сяброўскае Ваша прывітанне мне асабліва дорага; даўно, няўменна я паважаю Вас як вялікага пісьменніка і вялікага чалавека, які сур'ёзна, глыбока, удумліва заклапочаны праблемамі нашага жыцця і літаратуры.

Добра разумеючы, што тут не месца паглыбляцца ў тую незвычайна шырокую, складаную з'яву, якая ёсць Ваша творчасць, не магу ўсё ж не адзначыць — як выдатную, бліскучую старонку яе — прамову на мінулым пісьменніцкім з'ездзе. Даўно хачу сказаць гэта, паціскаючы Вам руку. Карыстаюся выпадкам цяпер.

Не сумняваюся ў працяглым і дастойным жыцці Вашых «Жывых і мёртвых». Ад усяго сэрца жадаю ім і Вам самых вялікіх перамог, надзейнага здароўя.

Ваш Іван Мележ.

23.5.1972 г.

(Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве А. П. Смірнова, г. Мінска).

Гэты ліст з'яўляецца адказам на віншавальную тэлеграму ў сувязі з прысуджэннем І. Мележу Ленінскай прэміі.

Перапіска паміж І. Мележам і літаратуразнаўцамі, крытыкамі, карэспандэнтамі газет, часопісаў найпаўней раскрывае многія бакі творчага працэсу пісьменніка. Лісты да Ю. Лукіна, А. Аскоцкага, Ю. Андрэева, Б. Ляонава, В. Гуры, У. Сурганава і іншых, асабліва, калі гэта лісты-анкеты, даюць шмат пазнавальнага матэрыялу, звязанага з эстэтычнымі поглядамі пісьменніка, з яго ацэнкамі той ці іншай літаратурнай з'явы.

«...І КОЖНЫ ГОЛАС ВЕЛЬМІ ДАРАГІ...»

Перапіска І. Мележа з аднапалчанамі, землякамі — гэта выключная старонка з эпістэлярнай спадчыны пісьменніка, якая кранае цёпла, душэўнай шчырасцю, успамінамі «далёкай мілай малодсці». Вельмі даражыў Іван Паўлавіч памяццю баявых сяброў. Пра гэта яскрава сведчыць яго ліст да А. П. Смірнова.

Дарагі Алег Паўлавіч!

Я лічу, што не памыляюся, што Вы і ёсць «Алег Смірноў», аўтар нарыса «Эшалоны ішлі на ўсход», апублікаванага ў «Правде».

Гэты нарыс і ёсць прычына таго, што я звяртаюся да Вас. Нарыс напісаны добра — усхвалявана, сардэчна, але усхваляваў ён мяне, павінен сказаць, і па прычыне асабістай. Я, відаць, не памыляюся, лічаць, што 192 стралковая дывізія гэта тая самая 192 горна-стралковая, у якой я пачынаў 22

чэрвеня ў Карпатах вайну. Тая самая, у якой я служыў паўтара года да вайны і з якой звязана столькі незабыўных уражанняў даваеннай, маладой пары.

Быў я ў ёй у Карпатах, у баях на Збручы, на старой граніцы, пад Уманню, дзе наша 12 армія была акружана. У 298 артылерыйскай дывізіі засталася мае лепшыя таварышы пераваенных гадоў і ваенных месяцаў.

Я шмат гадоў з раўнявай увагай вышукваў імя роднай 192-й. Але, на жаль, — толькі два радкі пра тое, што ў 1942-м дывізія была на Доне, у раёне Вешанскай. Так, у даведкачых частцы адной з кніг пра Беларускую аперцыю ў спісе часцей, якія прымалі ўдзел, — яе нумар, і прозвішча яе камандзіра. Хача такім жа чынам я прачытаў не дзе, што яна была на Далёкім Усходзе.

Ваш нарыс — першае жывое, грунтоўнае слова пра яе. Усхваляваны я вельмі, усе гэтыя дні думкамі — у перадаваеным і ваенным часе, з таварышамі з 192-й. Дзякуй!

Дарэчы, мне спадабаўся Ваш «Эшалон». Ён мне нагадаў іншы эшалон, той жа 192-й, якім мы ехалі на захад, у Карпаты, на граніцу, насустрэч вайне.

Вось якія хваляванні выклікала Вашым нарысам.

Яшчэ раз — дзякуй! І ўсяго Вам добрага!

Іван МЕЛЕЖ.

10.VIII.75. Мінск.

(Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве А. П. Смірнова, г. Мінска).

Даведаўшыся з наступнага ліста А. П. Смірнова, што дывізія, у якой ён ваяваў, «перастала жыць», І. Мележ прызначае яму: «Я быццам павінен быў пахаваць у душы гэтыя вельмі дарагое, непаўторнае і вельмі чужае... Дзіўная справа, з гадамі, чым далей адыходзіш ад тых гадоў і тых спраў, разам з тым быццам набліжаешся да іх. Больш і лепш бачыш усё і больш чула адчуваеш, як штосьці адзінае і вельмі дарагое».

Перапіска паміж таварышамі ваеннага часу І. Мележам і С. Губанавым пачалася ў 1971 г. лістом Сідара Лявонцэвіча, Губанаў пісаў, што пазнаў у беларускім пісьменніку, які выступаў на Цэнтральным тэлебачанні, свайго таварыша па вучобе на курсах палітработнікаў (1942 г., г. Каменск). Паведамляў, што ў яго захваўся фотаздымак таго часу з надпісам: «Фронтавое жыццё ў барацьбе з фашызмам. Красавік 1942 год». (Сядзяць: першы злева — С. Губанаў; другі — І. Мележ).

З ліста І. Мележа С. Губанаў:

Дарагі Сідар Лявонцэвіч!

Я цяпер знаходжуся ў Ялце, адпачываю і працую адначасова над новай кнігай. Мне сюды даслалі Ваш ліст і фотаздымак.

Я гэты фотаздымак добра ведаю. Ёсць ён і ў мяне, памяць тых гадоў, 1942 года. Помню я добра і Вас, захваўся нават у мяне невядомы Ваш фотаздымак, падараваны на памяць...

Дарагі друг, мне вельмі прыемна было атрымаць вестачку, якая нагадала мне маладыя гады. Незабыўны час. Я хачу бы даведацца больш падрабязна пра Ваша жыццё на вайне і

М. Лынькоў і І. Мележ. 1971 г.

І. Мележ і П. М. Машэраў. 1972 г.

І. Мележ спрод удзельнікаў спектакля «Людзі на балоце». 1973 г.

І. Мележ з бацькам Паўлам Фёдаравічам. 1968 г.

І. Мележ з жонкай Лідзіяй Якаўлеўнай. 1968 г.

І. Мележ на юбілейных урачыстасцях. 1971 г.

пэсля і пра тое, што вядома пра іншых.
Прывітанне Вашай жонцы і сям'і Вашай — святочнае, настрывіцкае прывітанне.
Твой таварыш—І. Мележ.

(Друкуецца па арыгінале, які перадаў на захаванне Інстытуту літаратуры імя Я. Купалы АН БССР С. Л. Губану. Датуем па паметцы Мележа, зробленай на лісце Губанова ад 24.X.1971 г. — па штэмпелю: «Адк(азаў). 3.XI.71 г.».

Лісты да землякоў і ад іх — гэта летаніе успамінаў пра «лепшы час жыцця», пра родчы кут, які заўсёды быў І. Мележу любым і жаданым. Няледзячы на тое, што лісты гэтыя прыходзілі не толькі з беларускага Насешы, а і з розных мясцін нашай краіны, яны былі напоўнены дарагімі ўспамінамі пра дзіцячыя і юнацкія гады, «пра тое жыццё, якое з кожным годам адыходзіла ўсё далей».

І. Мележ—Я. Смаленскаму ў Кіеве

Дарагі таварыш і друг, мне было вельмі прыемна атрымаць вестачку ад цябе, якая для мяне прагучала як далёкі і мілы голас нашай маладосці. Мне вельмі дорага ўсё, што было ў твая далёкія гады, і кожны напамін быццам вяртае — няхай на імгненне—туды, у тое жыццё, якое з кожным годам адыходзіць усё далей.

Я час ад часу езджу ў нашы родныя краі, бываю іншы раз у Хойніках, але наогул то — прызнацца — пазастаюцца пакідаюць сумнае адчуванне. Усё ўспамінаеш, і некалі асабліва адчуваеш, што усё і прайшло, не вярнецца.

Прашу не крыўдзіцца, што адказваю і з некаторым спазненнем. Шмат усялякіх клопатаў і спраў, жыццё проста захлістае, а нядаўна мне дабавілася работы яшчэ і па Саюзе пісьменнікаў. Так што і пісаць кнігі не хапае часу, але я думаю, што гэта ненадоўга. Можна і лета вінавата, цяжка думаецца і цяжка пісацца, і, як заўсёды, усялякія справы, якіх летам збіраецца асабліва шмат. Але, між іншым, тут і іншыя прычыны ёсць: чым больш робіцца прыкметным, тым больш і даб'яляецца абавязкаў. Ты не думай, што вядомаць гэта такая прыемная рэч.

Заўтра ад'язджаю ў Францыю, прыкладна на паўмесяца. Паездка, вядома, цікавая і важная, але яна таксама ўносіць пэўны беспарадак у жыццё. Яшчэ паўмесяца пойдзе без асаблівай карысці для работы. Вось сёння і заўтра ўвесь час — у зборах, у падрыхтоўцы.
А наогул, я не ў крыўдзе на жыццё. Яно атрымалася ціна-

вым, зсэнсам. Ва ўсякім разе сумаваць у такім жыцці няма калі. І маркоціцца асабліва тамсама няма калі.

Ну, вось—цісну тваю руку і жадаю табе шчасця!
Прывітанне жонцы!
Твой Іван Мележ.

(Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Я. Л. Смаленскага ў Кіеве. Датуем па штэмпелю: 6.VII.1966 г.)

У лістах І. Мележа да землякоў М. М. Улашчыка, У. С. Аранскага (Масква), В. І. Кудрыцкага (г. Чымкент) адчуваецца сугучнасць тэме агульначалавечай трагедыі—незваротнасці часавага працэсу, як вось і ў гэтых радках з ліста да У. М. Шпітальніка (Мінская вобл.):

«З вялікім хваляваннем прачытаў я тваё пісьмо. Яно нагадала мне такое далёкае жыццё, якое цяпер бачыцца быццам у тумане. Падумаць толькі: 36 гадоў, ды яшчэ такіх гадоў! Цэлая вечнасць такога, запомненага мноствам падзей жыцця».

Хойнікі той пары я помню і ўспамінаю, як адзін з самых лепшых часоў майго жыцця. І кожны голас адтуль з таго жыцця мне, вядома, вельмі дарагі. Нас жа так мала засталася, маладых людзей таго часу! Я буду рады сустрэцца, успомніць пра тых дні, пра таварышаў тых гадоў. Думаю летам пабываць у родных краях, тады абавязкова заеду да цябе, пагаворым, пасумуем. Вельмі пра многае трэба пагаварыць, успомніць...».

А калі ліст прыходзіў з палескай зямлі, то І. Мележ пачынаў свой ліст-адказ звычайна такімі словамі: «На родную маю зямлю, Вам, маім землякам, шлю самыя лепшыя пажаданні...» (Настаўнікам і вучням Дварышчанскай СШ Хойніцкага р-на).

«...Я ВЕЛІМІ ДАРАЖУ ПІСЬМАМІ ЧЫТАЧОУ...»

Нельга не сказаць пра такую вялікую групу адрасатаў пісьменніка, як проста чытачы. Лісты карэспандэнтаў гэтай групы вельмі розныя па тэматыцы і стылі, але ўсе яны былі чаканімі для І. Мележа. Неяк у лісце да рэдактара выдавецтва «Советский писатель» А. Часнаковай, якая рэдагавала ўсё кнігі І. Мележа, што выхадзілі ў гэтым выдавецтве, ён пісаў: «Ведаецца, у мяне, Аляксандра Іванаўна, цэлы стос пісьмаў «з усёй Русі», і якіх харошых, часта найўняных, можа быць, але затое — якіх сардэчных, усва-

ляваных». У гэтых лістах, шчырых і мудрых сваімі першароднымі развагамі пра герояў таго ці іншага твора пісьменніка, што палюбіліся ім і вельмі хваляюць, чытачы апавядаюць пра сваё жыццё, праводзячы паралель з жыццём Ганны ці Васіля, просяць парадзі ці дапамогі. Лісты чытача заўсёды хвалявалі пісьменніка «незвычайнай пачывасцю і дабротой», «а калі сустракаюцца пісьмы з глыбокім роздумам, пісьмы, за якімі адчуваюцца і вялікія веды і сур'ёзны погляд, гэта выклікае асаблівае ўдзячнасць. Такія пісьмы вучаць, узбагачаюць, узмацняюць патрабавальнасць да сябе».

(«Жыццёвыя клопаты», с. 555).
З ліста І. Мележа да Ц. Латарыя (г. Тбілісі).

10.4.1955 г. Мінск.

Дарагі Цярэнці Луніч!

Мне пераслалі з выдавецтва «Советский писатель» Ваша пісьмо пра раман «Мінскі напрамак».

Дазвольце сардэчна падзякаваць Вам за добрыя словы, якія Вы напісалі пра раман, падзякаваць за добрыя пачуцці, якімі саргэта Ваша пісьмо, што так усхвалявала мяне. Ваша пісьмо выклікала ў мяне жаданне працаваць, працаваць больш і лепш, быць карысным нашым людзям у цяжкіх і цудоўных наш час.

Вы правільна ўгадалі, адчулі, што мой раман — гэта не проста ўспамін пра гістарычныя дні, няхай недалёкія, што я хачу ў ім адгукнуцца на пытанні сённяшніх падзей, пытанні, якія вельмі хваляюць сёння людзей і ў Мінску, і ў Тбілісі.

Жадаю Вам добрага здароўя, шчасця! Перадаю найлепшыя пажаданні тамсама Вашай сям'і.
З павагай Іван Мележ.

Шмат добрых сардэчных лістоў І. Мележ атрымаў ад чытачоў рамана «Мінскі напрамак». У іх—словы вялікай патрыятычнай працы! Вы стварылі славуты помнік (жывым і мёртвым) нашым савецкім воінам і партызанам...» (В. В. Быстрых, г. Ленінград); «Прачытаў Вашу кнігу «Мінскі напрамак». Мне як ветэрану Вялікай Айчыннай вайны яна прынесла сапраўдную асалоду і задавальненне. Чытаў кнігу без перапынку. Так паказваць і франтавое і партызанскае жыццё можа чалавек, які сам прайшоў вайну» (Г. С. Храмовіч, Мінская вобл.).

Пісьменнік адказваў: «Вялікае дзякуй за добрыя Вашы словы пра маю кнігу. Кожны пісьменнік вельмі даражыць думкай такога аб'ектыўнага судзі, як чытач, і таму добрая ацэнка працы яго гэтым судзей успрымаецца кожным з нас з пачуццём радасці і ўдзячнасці» (І. Мележ чытач з Украіны). «Як аўтар кнігі я вельмі рады, што раман Вам спадабаўся. Ваша пісьмо каштоўнае для мяне таму, што яно гаворыць, што кніга мая можа быць карыснай людзям, а гэта галоўнае, да чаго імкнемся мы, савецкія пісьменнікі». (І. Мележ—М. Трафімаву, г. Караганда).

Цікавым момантам у перапіску І. Мележа з чытачамі бачыцца нам узаемныя лісты, якія датычаць творчай гісторыі «Мінскага напрамку».

Мы заўважылі, што значная колькасць карэспандэнцый пісьменніка, — гэта лісты з просьбай, часам нецярплівай, хутчэй прадоўжыць раман, а калі працяг твора з'явіцца ў друку ніхутка, то маўляў, лепш, каб пісьменнік адказаў у лісце, чым зараз займаюцца героі «Мінскага напрамку», як склаўся іх далейшы лёс, калі ведае, ці няхай паведміць іх адрасы. І заўсёды называліся імёны канкрэтных вобразаў кнігі, пра якіх ім хацелася ведаць больш.

І. Мележ часта адказваў на гэтае пытанне такім чынам: «Што датычыць пажадання напісаць другую кнігу, то я яго не магу выканаць. Хочацца пісаць новы раман пра новых людзей...»

Але калі пісьменнік адчуваў, што чытач моцна паверыў у сапраўднае жыццё яго герояў, і калі бачыў, што нават аўтарскае тлумачэнне пра спецыфіку мастацкай літаратуры не змож пераканаць адрасата, то адказваў так: «Вы пытаецеся, як склаўся далейшы лёс маладых герояў кнігі—Васі Крайко, Валі Залескай і інш. Вася Крайко вучыўся ў Маскве, пасля заканчэння курсаў працаваў у райкоме камсамола. Ён жыве цяпер з Валіяй Залескай, з якой, як Вы ведаеце, пасябраваў яшчэ ў партызанскім атрадзе. Юрый Туравец даўно адслужыў тэрмін сваёй службы ў

арміі, дэмабілізаваўся і працуе ў адным з гарадоў Беларусі. Люда Лагуновіч вучыцца ў школе».

Некаторым чытачам рамана ў лістах-адказах Іван Паўлавіч абяцаў напісаць эпілог да «Мінскага напрамку» і ўключыць у наступнае выданне твора: «Пра далейшы лёс герояў кнігі думаю раскажаць у эпілогу. Напішу яго, калі кніга будзе выдавацца зноў». (3 ліста да І. Курыцына).

Эпілог, або «Слова ў дадатак», ці як яшчэ называў І. Мележ, «Замест эпілога», упершыню быў уведзены ў раман беларускага выдання 1970 г., але не ўвайшоў пакуль што ні ў адно з рускіх выданняў.

Вялікі паток лістоў хлынуў да І. Мележа пасля выхаду ў свет двух першых яго раманаў з «Палескай хронікі»; зараз лісты працягваюць ісці пасля з'яўлення апошняй кнігі «Завей, снежань».

Можна прывесці сотні прыкладаў, дзе чытачы называюць пісьменніцкую працу «высакароднай», «светлай», патрэбнай, а пра канкрэтных твораў — «гэта ўсё з жыцця», «усё такое блізкае і зразумелае».

І. Мележ, хоць невялікім лістом, стараўся аддзячыць свайго карэспандэнта за цёплыя, шчырыя словы:

І. Мележ — Ф. Уварану (г. Куйбышаў).

Дарагі таварыш Увараў!

З вялікай цікавасцю прачытаў Ваша пісьмо, якое Вы напісалі пасля прачытання майго рамана «Подых навальніцы». Гэта пісьмо сведчыць пра тое, што Вы ўдумлівы, сур'ёзны чытач, таму Ваша пісьмо выклікала і ў мяне сур'ёзныя роздумы.

Дзякуй Вам за добрыя словы пра кнігу, якая мне вельмі дарагая!

Усяго Вам добрага!

Іван Мележ.

2.X.69 г. Мінск.

Шмат хто з адрасатаў пісьменніка шчыра прызнаваліся, што лёс герояў раманаў вельмі непакойць іх. Пытаюцца пра заканчэнне хронікі. Прыкладна такім лістом І. Мележ адказаваў цікавым карэспандэнтам:

Дарагі Міхаіл Іванавіч!

Перш за ўсё, дзякую Вам за цёплыя словы пра мае раманы

(Заканчэнне на стар. 12).

В. Адамчык, І. Мележ, І. Чыгрынаў, Г. Бураўкін. 1974 г.

І. Мележ сярод рабочых Быхаўснага льнозавода. 1975 г.

Іван АРАБЕЙКА

Зямля азёр і курганоў

Нізінны край, мой кут абраны.
Тут цішыня — хоць вудай вудзь.
Наміткі белыя туману,
Чарот кранаючы, плывуць.

Зямля для песні набалелая,
Зямля азёр і курганоў,
Ці не таму завешся Белару
Між гэтых белых туманоў.

Ростань, роздум, пыл і камень.
Памяць — толькі і ўсяго.
Памяць — люстра над вякамі,
Каб глядзецца у яго.

Будзем падаць ад знямогі.
Будзе доўгі шлях праз тваё.
Перш чым выйсці у дарогу,
Перад гэтым люстрам стань.

Мікола БУСЬКО

Вясною сокі ўсхвалявана
Бяруць разбег...
І вось тады
Зноў уваходжу нечакана
У свае юнацкія гады.

Восень. Цягнецца залава,
У яе вільготны рух.
Запросіваецца ў дрэва
Гадавы чарговы круг.

Зінаіда ДУДЗЮК

Вясновы дождж

Дождж грукае ў зямлю,
Нібыта ў дзверы.
Траву,
Як вязня,
Вызваляе з цемры.
І лопаюць пупышкі,
Што арэхі,

3 НАРОДНЫХ КРЫНІЦ

Рэспубліканская выстаўна, якая праходзіла ў мінскім Палацы мастацтваў, знаёміць наведвальнікаў з вырабамі народнага традыцыйнага мастацтва і пра-

ГАМОНЯЦЬ БЁРДЫ

дукцыяй прадпрыемстваў мясцовай і лёгкай прамысловасці Беларусі. Мэта яе — параўнаць традыцыйнае народнае мастацтва з тым, што вырабляе прамысловасць. Гэта дапаможа нам высветліць, ці маюць вырабы нашай прамысловасці свае адметныя нацыянальныя рысы на фоне такога ж асартыменту, што прапаноўваюць пачаткі іншых рэспублік (гэта ў сваю чаргу акажа ўплыў на пачаткі іспыту). Мяркуюцца, што лепшыя экспанаты выстаўні пачаюць эталонам для тыражывання і з'яўца сваеасаблівай творчай крыніцай для мастакоў прамыслау.

ціху шматнітовую, атрымлівае шырокае распаўсюджанне па ўсёй рэспубліцы. Сёння майстрыхі ахвотна звяртаюцца да яе, бо яна найбольш адпавядае прыродзе сучаснага народнага мастацтва з яго імкненнем да шматколеранасці. Пераборнае ткацтва, на маю думку, несумненна зацікавіць мастакоў нашай прамысловасці багаццем, разнастайнасцю арнаментаў і ле кампазіцыйнай пабудовай. Калі, напрыклад, паглядзець на пасцілку Я. Ясючэні (Капыльскі раён), то па краю яе ідзе нешырокая кайма, а ў сярэдзіне, нібы па лузе, раскіданы асобныя кветачкі, над якімі лётаюць матылькі і птушкі.

ЛЯ БЕРАСЦЕЙСКАГА

Калі б нехта пажадаў адзначыць на карце Брэстчыны ўсе літаратурныя аб'яднанні і гурткі, якія тут працуюць, атрымаўся б даволі густы накроп. Пры кожнай раённай газеце гуртуюцца літаратары, у навучальных установах і на прадпрыемствах працуюць літаратурныя гурткі. Пералік найбольш моцных раённых аб'яднанняў літаратару на Брэстчыне трэба пачаць з Бярозаўскай «Крыніцы», якая аб'ядноўвае каля 20 пачынаючых паэтаў і празаінаў. Дарадчыкамі і настаўнікамі юных аматараў мастацкага слова тут выступаюць — вядомая паэтка Ніна Мацяш і яе зямлячкі і сяброўкі Зіна Дудзюк. Побач я паставіў бы ганцавіцкую «Рунь», якая мае двух аўтарытэтных кіраўнікоў — паэта Віктара Гардзея і вядомага нарысіста Васіля Паскурава, іванаўскую «Ясельду», якая паскорыла свой бег дзякуючы энергіі паэта Міколы Трафімчука і жабінкаўскай «Плынь», накірунак якой дае паэт і журналіст Аляксей Каско.

Усім вартых добрага слова аб'яднанняў не ўдасца пералічыць у кароткай нататцы. Раённыя аб'яднанні працуюць у цеснай сувязі з абласным — «Заранкай», антыў якое гуртуюцца пры газеце «Зарля» і абласной студыі тэлебачання. Творчая вучоба моладзі носіць у нас як традыцыйную форму семінараў (літаратурна-серады), на якіх абмяркоўваюцца

новыя творы паэты і празаінаў, так і форму індывідуальных творчых кансультацый — свайго роду «настаўніцтва». На літаратурныя серады ў Брэст, звычайна, запрашаецца антыў таго ці іншага раёнага аб'яднання. Лепшыя рэчы адбіраюцца і прапануюцца да надрукавання ў літстаронках або ў літаратурных кутных газет «Зарля». Нярэдка на аснове гэтых матэрыялаў рыхтуецца тэлеперадача ці старонка ў тэлевізійны часопіс «Буг». У апошнія гады абласная студыя тэлебачання стала цікавым і прызнаным арганізацыйна-творчым цэнтрам літаратурнага жыцця. Рэдакцыя літаратурна-мастацкіх перадач, у якой працуюць паэты Міхась Рудноўскі, Мікола Пранкавіч і празаік Уладзімір Ягоўдзік, рэгулярна наладжвае выступленні літаратару Брэстчыны і вядзе прапаганду навінак беларускай літаратуры.

Плённа працуе лаўрэат прэміі абнома камсамола Ніна Мацяш, якая выдала ад часу апошняга з'езда СП БССР кніжкі вершаў «Ралля сурова» (1976), «Прыручэнне вясні» (1978), у пераналадах на рускую мову, зробленых Святаміра Кузняцовай, выйшла ў выдавецтва «Советский писатель» кніжка вершаў «Неутоленность». У сваю чаргу Н. Мацяш шмат перакладае з французскай, нямецкай, польскай і іншых моваў, выступае з рэцэнзіямі на пераклады паэзіі і прозы,

асобнага ўпамінання заслугоўвае зроблены ёю пераклад з украінскай мовы славацкай паэмы Аляксандра Гаўрыліона «Песня з Бярозы», які ўвайшоў у юбілейнае выданне гэтага твора — на трох мовах: украінскай, рускай і беларускай (Львоў, 1979, выд. «Каменяр»).

Цёпла былі сустрэты аматарамі паэзіі і нашай літаратурнай сяброўні новай кніжкі Міхася Рудноўскага «У краі тым» (1975) і «Векавечная бацькаўшчына» (1976). Пасляхова працаваў у паэзіі Віктар Гардзея, у 1978 годзе выйшла трэцяя кніжка яго вершаў «Верасовае паласоўе», у тым жа годзе аўтар быў прыняты ў члены Саюза савецкіх пісьменнікаў. За кніжку вершаў для дзяцей «Чырвоны грабеньчык» В. Гардзея атрымаў прэмію абнома камсамола.

У часы, што прайшлі ад апошняга з'езда СП БССР, у Саюз пісьменнікаў быў прыняты паэт Іван Арабейка, аўтар кнігі «Услед за сонцам» і «Асенні рэчак» (1978). Трэцюю кніжку вершаў пад назвай «Вешні свет» падарыў чытачам у 1980 годзе паэт Мікалай Цялічка.

Не ўстапоўчы старэйшым сябрам, старанна працавалі і маладыя паэты. Аб'ёмістыя падборкі (фантычна першыя зборнікі вершаў) змясцілі ў сваеасаблівым анталогічным зборніку «Нашчадкі» Мікола Пранкавіч, Аляксей Каско, Ніна Гаргалд і Мікола Трафімчук; з першай кніж-

Галінкі ціха ўздрыгваюць
Ад рэха.

Вы можаце не верыць мне
Ні грама.
Мой парасон
Прарос травой таксама.

Аляксей КАСКО

Адзінства

Я часцінка зямлі,
і таму мне балюча,
калі нішчацца дрэвы,
высыхаюць крыніцы.
Гэта мой востры боль
крыкам жаласнага кані
прылятае так часта
да сяліб

з сенажацей.
Мой дакорлівы позірк
вы сустрэнеце ў лесе
ў «вочках» белага бярозы:

апусціце сякеру!..
Асцярожна трымае
на далонях дзяўчынка
маё цёплае сэрца —
спелы яблык чырвоны.

Валерый КУХАРЧУК

Мелодыя світанку

Першы промень святла,
першы сонечны промень!
Песня ў ім прарасла
між вясёлкавых гоняў.
Песня ў ім усплыла
ў нотным стане нябесным
зорнай кропляй цяпла,
вечным цудам-аркестрам.
На зямным схіле дня
гэты ранак успомню...
Я шчаслівы, бо я
чую музыку промяня.

Ніна МАЦЯШ

Завялікая...

Як Самота з гасцяй Радасцю
развітвалася,
Дык усё я пыталася, дапытвалася:
— Што ж ты, мілая, так мала
пагасціла?
Пэўна, нечым я табе не дагадзіла?
Мо няўдала гаспадыня была я?
Мо табе мая святліца замалая?
Пакланілася ёй Радасць і сказала:
— Ах, тваёй мне ласкі шчырае хапала.
Ты прабач, што пабыла як для
прыліку я.
Не малая твая хата. Завялікая.

Мікола ПРАКАПОВІЧ

Праз белае, белае поле
Сцяжынка, як зайцаў след.
Прадайце мне, цётка Поля,
Самы шчаслівы білет.

Я сяду ў апошня аўтобус,
Паеду за трыдзець з ім.
Зямля паплыве, нібы глобус,
Насустрч надзеям маім.

Нічога я тут не пакіну,
Адно толькі — поле і снег,
І ў полі старую хаціну,
Што часам успомніць мяне.

Адно толькі — захад барвовы,
І песню, што маці пяе,
І родныя вочы-замовы,
І добрыя рукі яе...

Васіль САХАРЧУК

Зямная павязь

Гляджу глыбей,
у сутнасць рэчаў:
хіба ты ў роднай хаце гасць?
У прызначэнні чалавечым
прымаю ўсё такім, як ёсць.
І ўсё ж апоўначы
не заста
трывожу цішыню акна.
І стала вельмі рэдкім шчасцем
сядзець з бацькамі дапазна.
Дахаты ў думках завітаю.
Успомню ціха,
пакрысе,
як маці,
ужо не маладая,

А вось на пасцілцы Т. Кулік (Бабруйскае раён) сетчатый ўзор пакрывае ўвесь выраб.

Нельга не заўважыць на выстаўцы паласатых пасцілак з каларовым адлюстраваннем вясёлкі. Хоць ткуць іх па ўсёй рэспубліцы, але найчасцей іх можна сустрэць на Гродзеншчыне і Віцебшчыне. Такія вырабы прыслалі на выстаўку Н. Грывачэўская са Свіслацкага, А. Жыцнеўская з Пастаўскага, Я. Болбат з Ваўкавыскага, М. Шонель з Міёрскага, Т. Місевич, Н. Ігнаток са Шчучынскага раёнаў.

У паласатых пасцілках найчасцей можна ўбачыць спалучэнні розных матэрыялаў. Тут традыцыйны лён, воўна і новыя — роўніца капрона, бліскучая фальга, як гэта можна ўбачыць у вырабах Я. Астроўскай з Шумілінскага, Р. Ячэвіч з Браслаўскага, Ф. Манжыка з Пастаўскага раёнаў. А калі адзначыць фантуру паласатых тканін, дык, відаць, мастакам-тэхнолагам, тэчам варты паехаць па сакрэты да Я. Магілінскай у Браслаўскі раён.

Адметнай рысай тканін гэтай выстаўкі з'яўляюцца дыянавыя закладнага ткацтва. Некалі гадоў назад, калі слонімскай фабрыцы спатрэбілася сваёй гэтую тэхналогію, яе прадстаўнікі паехалі вучыцца на Украіну. Але ж калі мы паглядзілі на выстаўцы на дыянавы Г. Козел з вёскі Староднае, В. Праповіч з Семяжава, то міжволі паўстала пытанне, а навошта было ехаць так далёка, мінаючы нашых майстрых? Гэтая тэхналогія і раней бытвала на Беларусі, вось таму, напрыклад, яе на Капыльшчыне і называюць

«старасвецкае ткацтва». А вырабы, прысланыя на выстаўку Г. Леанені з Капыльскага ці М. Маркавай з Чачэрнскага раёнаў таксама сведчаць: іх ткалі недзе ў пачатку нашага стагоддзя.

Сярод ручнікоў на выстаўцы першае месца належыць неглюбскім. Тут экспануюцца работы вядомых ужо ў рэспубліцы ткачых Т. Дзеранок, Е. Барсуковай, М. Прыходзька, М. Каўтуновай і іншых.

Ткацтва атрымала далейшы росквіт у сістэме ткацкіх прамыслаў. Шмат ткачых працуе надомніцамі на фабрыках мастацкіх вырабаў. Ткацтва ў сістэме прамыслаў дасягнула значнага мастацкага ўзроўню, але ёсць тут і шэраг праблем, пры вырашэнні якіх у перспектыве гэтае рамяство павінна ўзвысіцца над традыцыйным. Калі выходзіць з экспанатаў выстаўкі, кідаецца ў вочы вельмі абмежаваны асартымент тканін: пасцілкі, накідкі, сурвэткі, ручнікі. Ці вылучаюцца тканіны прамыслаў сярод народных сваімі мастацкімі якасцямі? Не, не вылучаюцца, а наадварот, дэкор народных часам цікавейшы. А тканіны прамыслаў у асноўным клятчатая ці паласатая. Вытканы яны шматнівай тэхнікай альбо «багуслаўскай», якая не мае нічога агульнага з беларускім ткацтвам. Вядома, шматніковыя вырабы, у якіх аснова лён, а уток — воўна, распаўсюджаны. Але месцамі, напрыклад, у Валожыцкім раёне, сустракаюцца пасцілкі, у якіх і уток і аснова з воўны. Археалогія таксама сведчыць аб гэтым тыпе тканін. Дык чаму ж не вырабляць такіх тканін? А калі, скажам, уживаць ішчэ розны асартымент ніцей, дэкаратыўныя

ВОГНІШЧА

най прыйшоў да чытача настаўнік з-пад Пінска Аляксей Бібіцкі, другую кнігу для маленькіх чытачоў выдаў журналіст Расціслаў Бензюрук.

Найбольш пашыраным відам прозы ў літаратуры Брэстчыны застаецца дакументалістыка, плёна працавала ў гэтым жанры Васіль Праскураў і Мікола Панасюк. Заслужанае прызнанне прынеслі В. Праскураву кнігі паэтычна напісаных нарысаў пра цікавых людзей Палесся «Трое з-пад Лані» і «Людзі-суседзі», у мінулым годзе ён выдаў новую, трэцюю ўжо кнігу нарысаў «Панакі чалавечу дарогу».

На рабочым сталі брэстчкіх дакументалістаў зараз калектыўная кніга пра падзвігі падлеткаў у гады акупацыі і партызанскай барацьбы супраць фашыстаў.

У белетрыстыцы працуе ў нас член Саюза пісьменнікаў Святлана Курылёва, а сярод маладых празаікаў вылучаецца творчай арыгінальнасцю Уладзімір Ягоўдзік, спробы астатніх маладых застаюцца пакуль што на ўзроўні аматарскім.

Творчыя магчымасці літаратурнай Брэстчыны выраслі за апошнія гады, у вобласці жыве і працуе ўжо сем членаў Саюза пісьменнікаў.

Добрым стымулятарам для літаратурнага росту з'яўляюцца творчыя сувязі пісьменнікаў Брэстчыны з украінскімі

сябрамі. Штогод у верасні, ушаноўваючы дату ўз'яднання беларускага і украінскага народаў у адзінай сацыялістычнай дзяржаве, пісьменнікі Валыні і Брэстчыны наладжваюць сустрэчы братэрства: наведваюць памятных мясціны ў пагранічных раёнах, выступаюць перад чытачамі з творчымі справаздачамі. Ідэйным сімвалам творчага пабрацімства мы ўзялі выдатнага паэта-рэвалюцыянера Аляксандра Гаўрылюка. Сакратар Дамачоўскага падпольнага райкома Кампартыі Заходняй Беларусі і выдатны украінскі паэт, ён увабляў інтэрнацыяналізм у дзеянні, ва ўласным грамадзянскім лёсе.

З году ў год расце колькасць літаратурных вечараў, якія праводзяцца на Брэстчыне. Нашы паэты з'яўляюцца частымі і любімымі гасцямі ў рабочых калектывах, у вясковых клубках, у школах, на семінарах і курсах прапагандыстаў, якія працуюць пры ДOME палітычнай асветы. Выступленні перад чытачамі з кожным годам становяцца ўсё больш сур'ёзным экзаменам, паколькі чытачы ідуць усё лепш падрыхтаваныя. Густы і запатрабаваны растуць, за гэтым ростам павінен паспяваць і нават яго аспраджаваць творчы рост пісьменнікаў і паэтаў.

Уладзімір КАЛЕСНИК, сакратар Брэсцкага аддзялення СП БССР.

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

А. ШАБАЛІН,
галоўны рэдактар часопіса «Беларусь»:

— Мінулы год для нашага часопіса быў плённы. Гэта быў год пошукаў і знаходак. Аб нашых поспехах сведчаць тры ганаровыя граматы. Гэта граматы Дзяржкамтэта Беларускай СМ БССР па справах выдавецтваў, паграфіі і кніжнага гандлю — за прапаганду кнігі, Дзяржкамтэта па

кожнага савецкага чалавека паняцці, як Ленін, Радзіма, памяць, маці, родная мова. Па сваім характары гэта будучы матэрыялы публіцыстычныя.

Рыхтуем і да пісьменніцкага з'езда. Значна павялічыцца літаратурная плошча часопіса. Неўзабаве на яго старонках убачыць свет творы М. Танка, П. Панчанкі, М. Лужаніна, А. Адамовіча, А. Савіцкага,

ны кіраўнік» Леаніда Гаўрылюка, «Астрына на далёкіх азёрах» Васіля Гігевіча, «Баргузінскае лета» Алясе Масарэнкі, «Дом з блакітнымі вокнамі» Віктара Гардзея.

Будзе шырока прадстаўлены і так званы малы жанр. Прапанавалі часопісу свае новыя апавяданні Янка Брыль, Іван Навуменка, Анатоль Кудравец, Аляксей Жук, Адольф Варановіч, Леанід Калодзежны, Аляксей Дудароў.

Яшчэ большы атрад паэтаў, якія сабраюць з «Маладосцю». У гэтым

АПРАЎДАЦЬ ДАВЕР ЧЫТАЧА

У мінулым нумары чытачы пазнаёміліся з планами часопісаў «Полымя» і «Неман» на сёлетні год, сёння сваімі задумамі дзеляцца:

фізічнай культуры і спорце пры Савецкім Міністраў БССР — за адлюстраванне спартыўнага жыцця ў час Алімпіяды, Дзяржкамтэта Беларускай ССР па ахове прыроды — за праблемныя матэрыялы аб прыродзе. Прыемна адзначыць, што шосты нумар, цалкам прысвечаны праблемам прыроды, знайшоў водгук у шырокага чытача і адзначаецца ў артыкулах газеты «Правда». Удвая вырасла і наша пошта.

«Беларусь» шукае і знаходзіць свайго чытача. Галоўная наша задача — апраўдаць яго давер. І мы, зразумела, не спыняемся на дасягнутым. Паляпшаем знешні выгляд часопіса, імкнемся, каб ён адпавядаў сённяшнім запатрабаванням. Нездарма ж у народзе гаворыцца, што сустракаюць па адзенні... Але, канечне, галоўнае — змест. У сувязі з гэтым давалася задумача аб накіраванасці і характары часопіса: папулярна-затарства ці праблемна-тычнасць? Сённяшні чытач — чалавек адукаваны, інтэлектуальна багачэйшы ў параўнанні са сваім папярэднікам. І нам здаецца, яму мала папулярна-затарства, яго сёння хваляюць самыя розныя праблемы. І наша задача — даваць «страву» для сур'ёзнага роздуму. Вядома, што галоўныя тэмы будучы вызначаны XXVI з'ездам КПСС, да якога мы зараз рыхтуемся. Праўда, многія тэмы акрэсліваюцца ўжо сёння. Так, у хуткім часе чытач зможа пазнаёміцца з матэрыяламі муляра з Магжышчыны «Горад навывярост». У гэтым артыкуле аўтар узнімае праблемы малых гарадоў.

Маральная тэма — адзін з асноўных напрамкаў у рабоце часопіса. Будзем і далей працягваць такія рубрыкі, як «Дыялогі аб маралі», «Твая жыццёвая пазіцыя».

Пэўна, чытач ужо заўважыў нашу новую рубрыку «Вечнае». Тут знойдуць месца такія выключна важныя ў жыцці

У. Караткевіча, А. Пётрашэвіча. Рубрыка «Зямля, адкуль мы родам» будзе і далей расказваць пра родныя мясціны нашых выдатных пісьменнікаў. Есць задумка сабраць і выдаць гэтыя матэрыялы асобным зборнікам.

«Рэзананс» — так называецца наш новы разварот. Гэта своеасаблівы дыялог часопіса з чытачом. Спартклуб «Стадыён» зноў запрашае ў госці бальшчыкаў і спартсменаў. Цікавыя матэрыялы будучы чакаць чытача пад такімі рубрыкамі, як «Камандзіроўка па ісіну», «У аб'ектыве час».

Л. ДАЙНЕКА, адказны сакратар часопіса «Маладосць»:

— 1980 год быў багаты на выступленні і сустрэчы, якія адбываліся на фабрыках і заводах, у падшэфным саўгасе «Адраджэнне», у студэнцкіх аўдыторыях. Шырыцца кола сяброў і прыхільнікаў «Маладосці».

Працуючы над планам на новы год, рэдакцыя не магла не ўлічыць іх заўваг і пажаданняў. У асноўным гэта моладзь, народ няўрымслывы і дапытлівы. Таму наш часопіс пастаянна ў творчым пошуку. У гэтым годзе рэдакцыя будзе працаваць у святле рашэнняў партыйнага з'езда.

Добрай традыцыяй у нас стала правіла знаёмства свайго чытача з новымі творами старэйшых беларускіх пісьменнікаў. У першых нумарах будучы ўпершыню друкавацца дзённікі і запісныя кніжкі народнага пісьменніка Беларусі Івана Паўлавіча Мележа, якія ён вёў на працягу 1948—1976 гадоў. «Ноч галоўнакамандуючага» — так называецца новая аповесць Паўла Ткачова. У ёй расказваецца пра кастрычніцкія падзеі на тэрыторыі Беларусі. Трэба адзначыць, што гэты год ураджайны на аповесці. Чытач пазнаёміцца з аповесцямі «Зброя» Уладзіміра Караткевіча, «Партрэт» Аляксея Карцюка, «Клас-

годзе са старонак часопіса прагучаць вершы Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Міколы Аўрамчыка, Ніла Гілевіча, Генадзя Бураўкіна, Рыгора Барадзіна, Анатоль Вярцінскага, Уладзіміра Някляева, Генадзя Пашкова, Яўгенія Янішчы.

Клопат пра маладых, пра літаратурную змену — адна з галоўных задач часопіса. Сведчаннем гэтаму — дэбюты ў прозе і паэзіі. Сярод дэбютантаў У. Арлоў, Я. Царанкоў і інш. Спадзяёмся, што чытача зацікаваць агляды маладой беларускай паэзіі і прозы, творчыя партрэты В. Адамчыка, А. Жука, мастакоў М. і У. Басалыгаў, М. Купавы. Напярэдадні пісьменніцкага з'езда аддзел крытыкі і бібліяграфіі будзе весці сур'ёзную гаворку пра творчасць беларускіх паэтаў і празаікаў. Цікавымі абяцаюць быць матэрыялы, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння народнага песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Часопіс «Маладосць» — баявы орган беларускай камсамолі. У раздзеле публіцыстыкі на яго старонках выступяць з праблемнымі артыкуламі камсамольскія работнікі, вучоныя, вядучыя спецыялісты. На анкету «Да новых вышын» адкажуць маладыя перадавікі вытворчасці і сельскай гаспадаркі.

Пад рубрыкамі «Дзень сённяшні», «На ўдарных камсамольскіх» і «І слова, і справа» будучы друкавацца матэрыялы розных публіцыстычных жанраў, нарысы пра маладзёжныя калектывы, герояў новай пшчгодкі.

Усіх, хто ў сяброўстве са спортам, чакаюць на рысах і фотарэпартажы пад рубрыкай «Старты і фінішы».

Інтэрв'ю ўзяў
А. ПІСЬМЯНКОЎ.

ідзе у двор карміць гусей.
Як бацька,

працаўнік нястомны,
касу кляпае ля хлява...
І сэрца цеплынёй агорне —
аж кругам пойдзе галава.
Але заняты

альбо вольны,
якую б справу ні рабіў, —
не апраўдаеш ніколі,
маўляў, прыеду,

не забуду...
І падарожнікі-аблокі,
куды б вятры ні заняслі,
таксама помняць,

што вытокі
іх застануцца на зямлі.
Аднак жа колькі ні вандруюць,—
Вясною,

летам,
ноччу,
днём,—
заўсёды,

у пару любую
да нас вяртаюцца дажджом.

Мікола ТРАФІМЧУК

Музыка

Струна гучыць ад дотыку? Няўжо?..
А я лічыў, што музыка — ад ветру,
І ад таго, што цёплы дождж прайшоў.
І ад таго, што я люблю і веру.

Аляксандр ШОЦКІ

Апусцеў наш дзядзінец, зарос
пальном...

Час старанна падмеў тут сваім

памялом:

Ад будынкаў падмуркі травой параслі,
(А цвіло і спявала усё тут калісь).
Каб вярнуцца змаглі дзед і бацька
адтуль —

Разарваліся б сэрцы ўшчэнт, як
ад куль.
Прабачэння прашу, любы тата і дзед,
Што не змог зберагчы працы вашае
след.

Вінен я не адзін, час другім цяпер
стаў:
Адарваў, падхапіў і па свеце памчаў.
Не адрокся я роднага краю. Ой, не!
Амаль кожную ноч тут бываю у сне.

Скончу справы — вярнуся. Жыць
будзе наш род...
Густа макам чырвоным зацвіце
агарод.

Антаніна ШЧАРБУК

Мой край лясны,
Апеты неаднойчы.
Таёй вясны
Паўсюль я бачу почырк.

Ды і сама я,
Як вяснянка-кветка,
Выходжу з мая,
Каб вяртацца вечна.

І не таму, што дзе святло,
Там мары.
Прыгожых слоў
Я спеў не пераймаю.

эфекты перапляцення, то можна было б атрымаць багаты дывановыя вырабы. Пастаянная вытворчасць шматліковых тканін з абмежаванымі мастацкімі і тэхналагічнымі якасцямі можа прывесці да залежкі тавараў.

Не маюць нашы промыслы і дывановы. Даўно стаіць гэтая праблема, а пошукі пакуль што не прывялі да значных вынікаў. Нам здаецца, мэтазгодна было б наладзіць адраджэнне традыцыйных двухасноўных дыванов. Калекцыі такіх дыванов XVIII стагоддзя да 1939 года захоўваліся ў гродзенскім музеі, потым былі вывезены за мяжу. Хоць такога тыпу тканін няма на выстаўцы, але сёння гэтай тэхнічнай твух месцамі на Брэстчыне, Гродзеншчыне, Віцебшчыне.

Экспануюцца твухікі вырабы Віцебскага і Брэсцкага дывановых камбінатаў. Вядома, па некалькіх экспанатах зрабіць дасканалы аналіз мастацкіх якасцей беларускіх дыванов не магчыма. Вырабы сведчаць — дэкор дывановы мае гаметрычны, раслінны, сюжэтны характар. Есць удалыя каларыстычныя спробы. Але ж кідаецца ў вочы — узоры на беларускіх дыванав маюць падабенства з узбекскімі або нагадваюць форму татарскага арнаменту. А якое ўражанне застаецца, калі бачыш у найме арнаментальныя матывы беларускіх пасцілак, а ў спрэджанай форме ўзору нагадвае казахскі? На выстаўцы мы бачым і матывы традыцыйнага беларускага арнаменту, але чамусьці прасцейшай, бяднейшай формы. Здаецца, тут мастакі-твухі паўтараюць памылкі 50-х гадоў у галіне вы-

шукі, калі адвольны арнаментальны матывы утрыраваўся.

Кожная эпоха ў арнаментальных формах як бы занатоўвае свой час. Дык чаму ж сённяшні мастак не імкнецца зрабіць гэта для нашчадкаў? Іншая справа, калі асновы кампазіцыі, колеру, пабудовы арнаменту могуць запазывацца з традыцыйнага мастацтва, але арнаментальныя матывы павінны адлюстроўваць сучаснасць. І вядома, зусім недарэчна, калі беларускія дываны сваімі мастацкімі якасцямі вельмі прызростаюць «перанікаліся», смяжам, з грузінскімі.

На выстаўцы экспануюцца таксама тканіны з Аршанскага ордэна Леніна льнокамбіната, Баранавіцкага баваўнянага камбіната імя Ленінскага камсамола Беларусі, Магілёўскага камбіната шаўковых тканін.

Увогуле выстаўна — ярскі прыклад актыўнага развіцця народнай і самадзейнай творчасці, прамысловасці нашай рэспублікі. Да вяршын сапраўднага майстэрства паднялася саломалляцтва; разьба па дрэве з кожным годам прыцягвае ўсё большую колькасць майстроў; тут і першыя вырабы адроджаных промыслаў роспісу, лазаплення і сеткі, вязаныя кручком сурвэткі, абрусі, якія звяртаюць на сябе ўвагу. А шкло, фарфор! Усё гэта трэба убачыць сваімі вачамі.

М. ЖАБІНСКАЯ,
ст. навуковы супрацоўнік
Рэспубліканскага
навукова-метадычнага цэнтара
народнай творчасці і культасветработы.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

ІХ ЗУСІМ МАЛА, амаль адзінкі, — мастакоў, якія паслядоўна і метадычна шмат гадоў працуюць у галіне дзіцячай кнігі. Працуюць па прызначэнні, з поўнай самааддачай, знаходзячы тут і свае ідэалы, і творчую адметнасць. У беларускага графіка Наталлі Паплаўскай выдзелена больш за ўсё «казачных» кніжак. Казачных часцей за ўсё і па змесце, і па прыгажосці афармлення.

Дзіцячыя гады Наталлі прайшлі ў Саратаве. Яе сям'я прыехала ў Беларусь адразу пасля вайны. У 1947 годзе Наталля паступіла ў Мінскае мастацкае вучылішча. У 64-м яна — выпускніца аддзялення графікі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

Дыплом абараняла як першы ілюстратар рамана І. Мележа «Людзі на балоце». Тэкст чытала ў рукапісе. Не акцэнтуючы ўвагу на драматычных калізіях рамана, яна выканала, па сутнасці, станковыя лісты, якія расказвалі пра жыццё сялянства: «Лікбез», «Агледзіны нявесты», «Раскулачванне».

«Абед сялян». Ездзіла на Палессе, вивучала калекцыі традыцыйнага беларускага адзення дзеля таго, каб нават пры лаканічнасці лінаграфічнай жывапіснай дэталі гэтага апавядання ўспрымалася верагодна і пераканаўча.

З не меншай стараннасцю збірала Паплаўская матэрыял у паездцы па Волзе. Вынікам яе з'явілася серыя «Астраханскія рыбакі». Тут усё зноў-такі было і верагодна, і правільна. Але задавальнення не было. Здавалася, не хапае нечага ас-

Пейзажы Палангі, пясчаныя дзюны... Услед за гэтымі літаграфіямі — работа над ілюстраваннем казкі «Музыка-чарадзея». У простым і ясным сюжэце мастачка здолела выявіць уласную, характэрную менавіта для яе тэму. Ужо ў гэтых лістах Паплаўская дасягае акварэльнай празрыстасці літаграфіі.

З 1968 года пачалася сур'ёзная, амаль даследчая работа над тэмамі беларускіх казак. Увасабленнем яе сталі серыі вытанчана зграбных афор-

У 1970 годзе цыкл яе твораў пад агульнай назвай «Па беларускім Палессі» быў удастоены прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

Вялікую ўвагу надае мастачка пейзажу. У яе няма перыядаў «кніжных» альбо «пейзажных». Абедзве творчыя лініі развіваюцца паралельна, узабагачаючы адна другую. У пейзажах Наталля Паплаўская часцей за ўсё аддае перавагу акварэльнай тэхніцы. Яе акварэлі заўсёды маюць акрэслены і ясны, быццам загадзя зада-

му вада ў моры салёная?». Спалучэнне залацістага і зялёнага колераў акцэнтавана тактоўным укрэпленнем блакітнага і бэзавага танаў у ілюстрацыях да балгарскай казкі «Каштоўны камень». Нібыта пурытанскі аскетызм карычневых танаў пануе ў афармленні англійскай казкі «Чаравікі-самаскокі».

З асаблівым захваленнем выканана кніжка Р. Кіплінга «Сланяне». У ёй найбольш ярка вылучаюцца ўлюбены прыём мастачкі — ілюстрацыі нагадваюць дываны, мініяцюрыя габелены, цалкам затканыя дзівоснымі раслінамі, птушкамі. Але дэкарэтыўнасць, гучанне каларыту, вытанчаны эстэтызацыя малюнка ніколі не робяць самацэтай. Яны заўсёды знітаваны з вобразным ладам казкі і заўсёды выражаюць адносіны мастачкі да схаванага за алегорыяй рэальнага жыцця. Паплаўская старанна і карпатліва шукае вобразы мілых сваім герояў — канальную наіўнасць неразумнага сланяняці, адвагу маленькага Мука, прастадушнасць Чырвонай Шапачкі. Вобразы, якія ўвасабляюць зло і крывадушша, у трактоўцы Паплаўскай не палюхаюць чытача, хутчэй яны выглядаюць забавна, гумарыстычна. Напрыклад, Гоук з «Чырвонай Шапачкі» паказаны ў выглядзе франта, кабалера з гітарай і ў капелюшы са страусавымі пер'ямі.

Зараз Паплаўская працуе над афармленнем кнігі Януша Корчака «Кароль Матэуш першы», творам, які здаўна любіць, які таленавіта ілюстраваўся многімі мастакамі. Вобраз Матэуша нараджаецца ў варыянтах акварэльных эскізаў. У ім — летуценнасць, заўчасная мудрасць дзіцяці-філосафа, туга па недасягальным... І, напэўна, галоўнае — даткласць тонкай дзіцячай душы.

У гэтай рабоце, як і ў многіх іншых, мастачка актыўна стварае дзівосную краіну, дзе заўсёды перамагае дабро, дзе яно ўсемагутнае...

Э. ПУГАЧОВА.

СПРАДВЕЧНАЕ СВЯТЛО КАЗКІ

ноўнага, неабходнага мастаку. Жыццёвы матэрыял? Так. Але ён яшчэ не гарантуе поспеху. Як знаходзіць у матэрыяле галоўнае, блізкае сэрцу? Дзякуючы чаму нараджаецца почырк мастака? Узнікнуўшы, гэтыя пытанні патрабавалі адказу. Старанная вучаніца паступова ператваралася ў самастойнага графіка.

Упершыню ўзнікла тады ў творчасці мастачкі яе любімая тэма — дзіцяства, калі ўсё здаецца таямнічым і незвычайным, калі жыццё напоўнена казкай. Лісты 1967 года «Чарнічка», «Белы грыб» упершыню выявілі няждкую, непрыкметную прыгажосць лясных траў, густога чарнічніку, галінак яблыні.

Для графіка надзвычай важны выбар тэхнікі. Далейшае развіццё мастачкі было звязана з адмовай ад спрощана-лапідарнай мовы лінаграфіі і пераходам да літаграфіі, афарта, акварэлі. Яны дазвалялі лепш раскрыць вытанчаныя малюнка, танальныя нюансы.

таў — «Дзядуля», «Яблынка», «Коцік». Шліфуючы стыль, Наталля Паплаўская выкарыстоўвае розныя прыёмы. Асобныя яе работы нагадваюць ажурнасць вышыўкі, іншыя — сакавітасць аплікацый. І ўсё гэта дзеля таго, каб выявіць добрую, чалавечую, гумарыстычную аснову народных казак. Майстрам гарманічнага адзінства стылю Паплаўская выступіла ў літаграфіях «Герой беларускіх казак», якія былі прадстаўлены ў 1971 годзе на конкурсе ў Браціславу. Дарэчы, Наталля Паплаўская нязменны ўдзельнік браціслаўскіх біенале (міжнародных двухгадовых конкурсаў кнігі), кніжных кірмашоў у Балоніі, усеаюзных і замежных выставак.

Трэба сказаць, што Паплаўская ў нейкай ступені стварыла стыль афармлення школьных падручнікаў, кніг для чытання. Некаторыя з іх, напрыклад, зборнік «Зарнічка», яна афармляла ў сааўтарстве з мужам, вядомым графікам Георгіем Паплаўскім.

дзены каларыт. «Сосны», «Швентой», «Лазня» — тонкая стылізацыя матываў пазбаўляе іх ад паўсядзённасці, перадае паэтычнасць нейкага здзіўленага пачуцця. У лісце «Сазопаль» невялічкі гародок на поўдні Балгарыі з'явіўся перад глядачом нейкім дзівосным востравам, нібыта з казкі пра цара Салтана — з церамамі, ханімамі на беразе, рыбацкімі сесямі.

Крыху пазней з'яўляецца серыя «Помнікі гісторыі і архітэктуры Беларусі» — «Калож», «Навагрудак», «Мірскі замак», «Заслаўе».

Наталля Паплаўская афармляе дзіцячыя кнігі самых розных аўтараў, казкі розных часоў і народаў. Мастачка імкнецца перадаць і высакародную стрыманасць, і святочную гучнасць каларыту, уласцівую прыродзе і мастацтву Прыбалтыкі, калі афармляе зборнік дзіцячых песень трох рэспублік, эстонскую казку «Верабей гатуе квас», літоўскую — «Ча-

ЛЮБІЦЕ НАШУ СЛАЎНУЮ ЗЯМЛЮ...

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

«Людзі на балоце» і «Подых вальніцы». Вы абсалютна маеце рацыю, мяркуючы, што гэтым я не законтчыў свой расказ пра людзей, маіх герояў, я пішу яшчэ адзін раман. Але раман пакуль у такім стане: ды і я заняты іншымі справамі, што раней, чым праз гады два, рамана чытаць не даводзіцца.

Пакуль назвы ў кнігі цвёрдай няма. Відаць, ён будзе друкавацца ў часопісе «Дружба народаў» і будзе выдавацца ў выдавецтве «Советскі пісатэль».

Сачыце за ім! Усяго Вам добрага! Асабліва — здароўя!

З прывітаннем — І. Мележ. (Дружэцтва па арыгінале, які перадаў на захаванне Інстытуту літаратуры імя Я. Купалы

АН БССР М. І. Шаніна. Датум па штэмпелю: 12.X.1968 г.)

Сардэчныя лісты чытачоў да Івана Мележа былі стымулам для натхнёнага творчага настроя.

Сам жва Іван Паўлавіч падкрэслівае ў лісце да М. Сажанёва:

24.I.1955 г. Мінск. Павананы таварыш Сажанёў! Мінск, дзе пішуцца гэтыя радкі, і берагі Ціхага аніяна, адкуль я некалькі дзён назад атрымаў Ваша пісьмо, водгук на раман «Мінскі напрамак», раздзяляючы многія тысячы кіламетраў, але, чытаючы Ваша добрае пасланне, я адчуваў Вас побач, адчуваў як сябра кнігі, разумнага, зацікаўленага суб'екта. І мне, вядома, прыемна, што там, на далёкіх аніянскіх берагах, дзе я ніколі яшчэ не быў, — дзякуючы кнізе, дзякуючы вялікай рускай мове, я здолеў расказаць пра тое, што хвалявала мяне, здолеў па душах пагаварыць з Вамі. Я рады, што сустрача гэта была Вам карысна і прыемна.

Усведамленне, адчуванне таго, што кніга пісьменніка хваляе людзей, патрэбна ім, заўсёды вынікае ў нас жаданне працаваць лепш, стварае добрую рабочую зарадку. Таму мне і хочацца сказаць Вам ад душы: дзякуй Вам за словы прывітання; за добрыя весткі, за добрыя памаданні!

Праз вялікую адлегласць, што раздзяляе нас, шлю Вам на берагі Ціхага аніяна гарачае прывітанне і памаданні поспеху ў ваеннай службе і будучай мірнай рабоце. Перадайце тансам прывітанне Вашым сябрам, чытачам рамана!

Іван Мележ.

«...З БАЛГАРСКИМ НАРОДАМ МАЕ СЭРЦА...»

Імя І. Мележа добра вядома

далёка за межамі нашай краіны. Пісьменнік атрымоўваў лісты з Францыі, ГДР, Румыніі, Чэхаславакіі, Польшчы, Балгарыі.

Вывучаючы багаты архіў адрасатаў І. Мележа, мы звярнулі ўвагу на лісты з Балгарыі ад Светаслава Колева. Вылучаюцца яны сардэчнай цеплынёй і сімпатыяй да беларускага пісьменніка, любоўю і ўвагай да яго творчасці. «Для мяне даволі высокі гонар Ваша дружба і знаёмства з Вамі», — піша С. Колеў у адным са сваіх лістоў. Па нашай просьбе ён прыслаў нам мікрафільмы лістоў Івана Паўлавіча.

Перапіска паміж І. Мележам і С. Колевым хоць і невялікая па аб'ёме і працягласці (1972, 1974, 1975), але ярка сведчыць пра духоўную аднасць гэтых высока інтэлектуальных людзей, пра вялікую папулярнасць твораў беларускага пісьменніка ў братняй Балгарыі.

Цікавым з'яўляецца такі факт, што вытокі глыбокіх, сяброўскіх адносін Івана Мележа да балгарскага народа закладзены яшчэ ў мінулым стагоддзі і сталі даўняй сямейнай традыцыяй: «...З задавальненнем магу сказаць пра тое, што дзед мой у складзе рускіх войск у мінулым стагоддзі ўдзельнічаў у баях за вызваленне Балгарыі. Так што, як бачыце, сувязь мая з Балгарыяй, можна сказаць — градыцыйная, даволі працяглая па часе, ідзе каранямі ў гісторыю».

С. Колеў у першым сваім ліс-

це І. Мележу паведаміў, што на балгарскай мове выйшаў раман «Людзі на балоце». Прыслаў нумар газеты «Отечествен фронт» (1972, 3 мая) са сваім артыкулам пра творчасць беларускага пісьменніка, прысвечаным прысуджэнню І. Мележу Ленінскай прэміі.

Вось адзін з лістоў І. Мележа ў Балгарыю:

Дарагі Светаслаў Колеў! Я бласконца ўдзячны Вам за усё, што Вы зрабілі. Я ўдзячны за Вашу дружбу.

Атрымаў я кнігі, часопіс «Ліні», газеты «Літаратурен фронт», «Отечествен фронт». Вы такі чужоўны чалавек, што я бачу гэта і праз адлегласць, якая раздзяляе Беларусь і Балгарыю.

Вы не крыўдзіце на мяне, што я адказваю Вам не адразу. Я хварэў крыху і вельмі быў заняты, цяжкое ў мяне гэта лета. Цяжкое і шчаслівае: нядаўна мне прысвоілі званне народнага пісьменніка Беларусі. Гэта ў нас самае высокае званне, чыно прысвойваюць пісьменніку. Так што я шчаслівы.

Але і вельмі заняты. Так што Вы не крыўдзіце, што адказваю крыху позна. Разам з гэтым пісьмом я дасылаю Вам дзве бандэролі з кнігамі. Адна — альбом пра Мінск, другая — з маімі кнігамі. Я дасылаю дзве кнігі. Адно на беларускай мове, другую на рускай. Каб Вы маглі кантраляваць свой пераклад. У рускай кніжцы, мне здаецца, добрыя апавяданні. Можаце выбраць з іх, не абавязкова «На скрыжаванні». Я, напрыклад, люблю апавяданне «У завіруху» і «У гарах дажджы». Мне падаецца нават, што яны — лепшыя.

А ўвогуле я буду рады, калі Вы пераналдзеце любое апавяданне.

І я паўтараю, рады Вашай сяброўскай увазе.

Цісну Вам руку па-сяброўску. Іван Мележ. 9.VIII.72 г. Мінск.

У прысланых газетах былі надрукаваны матэрыялы пра творчасць І. Мележа, напісаныя рознымі аўтарамі. У часопісе «Ліні» апублікавана інтэрв'ю І. Мележа для «Літаратурной России» ў перакладзе з рускай С. Колева.

У снежні 1974 года С. Колеў звярнуўся да Івана Паўлавіча з просьбай напісаць прысвячэнне чытачам «Мащабі на дружбата» (штомесячны дадатак да газеты «Вечерни новини») і адказаць на некаторыя пытанні.

Анкета апублікавана разам з партрэтамі І. Мележа і яго пажаданнем балгарскім чытачам у «Мащабі на дружбата» 24 чэрвеня 1975 года.

Прысвячэнне: «Сардэчнае прывітанне чытачам газеты «Вечерни новини».

Добра і шчасна Вам, дарагія балгарскія сябры!

Іван Мележ». На жаль, саму анкету ў спецыяльнай газетнай публікацыі змясціць няма магчымасці.

Нават гэтая далёка не поўная частка з эпісталаў спадчыны І. Мележа, думаецца, раскрывае перад намі новыя аспекты пісьменніцкай творчасці, з'яўляецца новым і важным матэрыялам для вивучэння творчай лабараторыі пісьменніка, яго жыцця і шматграннай дзейнасці.

Л. МАЗАНІК.

Г У Ч Ы, БАЛАЛАЙКА!

Балалайку не назавеш «сезаным» інструментам: яна папулярная, хаця і зусім не прустая для прафесійнага асваення. Па-майстэрску валодае гэтым інструментам дацэнт Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Мікалай Вікенцьевіч Прашко.

Толькі на прафесійнай сцэне М. Прашко выступае ўжо больш за 30 гадоў, а наогул балалайкай ён займаецца столькі гадоў, колькі памятае сябе, таму што вырас у сям'і, дзе ўсе любілі народную музыку. Спачатку — хатняе музыцыраванне, затым заняткі ў школьнай самадзейнасці, пазней — выступленні ў самадзейных калектывах Магнітагорска. Адно з сольных выступленняў М. Прашко пачуў дырэктар Магнітагорскага музвучылішча; малады балалаечнік быў задзічаны адразу на другі курс вучылішча ў клас педагога І. Мініна і адначасова запрошаны ў народны аркестр гарадской Палаца культуры.

Пасля заканчэння вучылішча яго накіравалі ў народны аркестр імя М. Асіпава. Але было вялікае жаданне вучыцца далей, павышаць выканаўчы ўзровень. І М. Прашко паступіў у Дзяржаўны інстытут імя Гнесіных (клас дацэнта А. Ілюхіна). А ў 1956 годзе выпускнік «гнесінскага» прыехаў у Мінск. Так у музычным вучылішчы імя М. Глінкі з'явіўся новы педагог...

І пачалася шматпланавая дзейнасць музыканта. Ён выкладае, піша музыку, працуе над навукова-метадзымі артыкуламі, дае сольныя канцэрты, кіруе рознымі выканаўчымі калектывамі. Створаны пад яго кіраўніцтвам аркестр народных інструментаў Палаца культуры прафсаюзаў паспяхова канцэртаваў на працягу 16 гадоў, першы сярод падобных калектываў у Беларусі атрымаў ганаровае званне народнага. Вялікай папулярнасцю карысталіся сольныя канцэрты Мікалая Прашко. У 1957 годзе ён стаў лаўрэатам Рэспубліканскага конкурсу выканаўцаў, а пазней заваяваў сярэбраны медаль на Усеаюзным конкурсе выканаўцаў, які праходзіў у Маскве ў дні VI Усеаюзнага фестывалю моладзі і студэнтаў.

Шырокая геаграфія сольных выступленняў М. Прашко: амаль уся еўрапейская частка СССР, Польшча, Венгрыя, ГДР, Францыя, Фінляндыя і Швейцарыя. Усюды яго выступленням спадарожнічаў поспех.

— Балалайку любіць ва ўсіх краінах, — дзеліцца сваімі уражаннямі ад паездак Мікалай Вікенцьевіч. — Я выконваю народныя мелодыі, прафесійныя творы. Вельмі часта публіка не разыходзілася адразу, а апошнія канцэртныя нумары праходзілі на «біс». Канцэрт зацягваўся на значны час.

Толькі з 1956 па 1977 гады Мікалаем Прашко было праведзена больш за 800 канцэртаў. Прынамсі, у час Маскоўскай Алімпіяды ён удзельнічаў у 15 канцэртах алімпійскай культурнай праграмы.

Пра Мікалая Вікенцьевіча можна гаварыць не толькі як пра выканаўцу і выдатнага педагога, але і як пра кампазітара, публіцыста і грамадскага дзеяча. Усё гэта неаддзяльныя грані яго жыццёвай і творчай дзейнасці. А творчыя планы намечаны вялікія. Мікалай Прашко нястомна працуе. Ён гаворыць:

— Пакуль хопіць сіл — буду працаваць. Мне вельмі блізка народная музыка, я ёй аддадзены да нана і ніколі не здраджу. Але я прафесійны музыкант, таму мой творчы дыяпазон павінен увесь час пашырацца. А як педагог, я павінен здолець перадаць усё вучням. З моладдзю мне вельмі цікава працаваць.

А. ЦІХАНОВА.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Прыгадаем толькі імёны яе гераінь — Агата, Малання, Кацярына, Ганна, Паўліна, Сяпеліда, Наталля... Не, зразумела, ніхто не будзе сцвярджаць, што самі па сабе яны могуць характарызаваць актрысу. І ўсё ж нават пералік гэтых імёнаў — сведчанне асноўных творчых інтарэсаў Веры Мікалаеўны Пола: яна заўсёды імкнецца сказаць сваё мастакоўскае слова пра жанчыну з народа, раскрыць душу сялянскай або гарадской кабеты, праспяваць мелодыю шчырага сэрца, каб глядач адчуў народнае паходжанне вострага сцэнічнага персанажа. Бо Агата ж — гэта Агата Пустарэвіч з купалаўскай «Паўлінкі»; тая самая, што разам з Г. Глебавым (Прашчыць Пустарэвіч) увальваецца ў хату Крыніцкіх са сваім, можна сказаць, неўміручым «тудэма-сюдэма». Столь утульнага тэатра на вуліцы Энгельса і дагэтуль помніць выбіты смеху, калі са сцэны гучала, пераліваючыся дзіяментамі натуральнай сялянскай гаворкі, сакавітымі фарбамі жаночага дабрадушнага гнева: «Дык чаго ж ты, тудэма-сюдэма, несвянцоная костка, рассеўся, як у сваёй хаце!.. Я цябе зараз як высвенчу гэтай пляшкай па галаве, дык і сваіх не пазнаеш, няшчасны ты «вось-цо-да»... Сядзіць жа вась, анчыхрыст, каб яму моль пяты пабіла, і з месца не скранецца...»

Дуэт Веры Пола і Глеба Глебава — з'ява ў беларускай сцэнічнай культуры.

Гэта — адна толькі «Паўлінка». Як вяршыня. Дакладней кажучы — як адна з вяршынь творчага шляху актрысы. Паступіўшы ў Першы БДТ у 1922 годзе, В. Пола спачатку пераважна спявала на яго падмостках і ў канцэртах. Маладая прыгажуня, яна і ў «штодзённасці» любіла па-народнаму стнакціаць, з буйнымі ружамі, хусткі, з-пад якіх так праменіць позірк, у якіх так лёгка было выбірацца ў самы марозны дзень на пагранічную заставу або ў падшэфны калгас. І на вуснах яе, здаецца, не аціхала песня.

Першы здымак з тых, што прапанавала штотодніўку «Літаратура і мастацтва» супрацоўніца Цэнтральнага дзяржаўнага архіва БССР Ганна Смольская, — Вера Пола ў канцэртным убранні (1925 г.). На канцэртныя вечары актрыса заўсёды несла песню не пазычаную ў папулярных спявакоў, а сваю: пачутую ў дзяцінстве, любімую яе маці, бабай, прабабай. Ды і сукацік тая — не магазінныя былі: хатнія, матчынымі рукамі вышываныя. І калі ёй сталі даручаць ролі ў спектаклях па п'есах Е. Міровіча, Я. Купалы, К. Крапіва, Э. Самуіленка, гэтая арганічная знітанасць з

народным адчуваннем і разуменнем жыцця, месца чалавека ў ім, псіхалагічных матываў паводзін і эмацыянальных парыванняў жанчыны зрабілася галоўным творчым імпульсам В. Пола. Кожны раз яе гераіня выглядала адметнай постацю. Былі сярод яе персанажаў прывратэньця натурны, гатовыя ахвяраваць сабой дзеля высокага ідэалу; іграла яна і ролі жанчын, што прагнуць толькі асабістага шчасця любой цаной, апантаня прагай «месца пад сонцам»; смела звярталася актрыса да сатырычных фарбаў, выкрываючы спустошаныя душы... Толькі і сцвярджаючы пэўны ідэал, і выкрываючы ганебныя страсці, В. Пола зыходзіла з народных уяўленняў пра дабро і зло, пра святло і цемру, пра ісціну і фальш. Не аздобай, не дадаткам да персанажа былі песня і дасціпны позірк, смелы жэст і часам амаль што буфанадны інтанацыя. Захоўваючы жыццёвае праўдападобнасць ў кожнай прывратэ, актрыса ішла не «ўшыркі», а «ўглыб» таго рэпертуарнага калектыва, што ўбірае ў сябе імёны самых разнастайных драматургаў.

Дуэня ў славытым камедыйным спектаклі «Дзень цудоўных падманаў» Р. Шэрыдана — якая гэта самабытная і па-творчы шчодра работа Веры Мікалаеўны! Адкуль яна брала дзівосныя па тонкасці назіранняў і па трапнасці ўвасаблення нюансы сцэнічных паводзін сваёй гераіні, якая і ведаць не ведала пра тых кабет, што шпачураюць у беларускім небам у хустках з агністымі ружамі і ў цёпых, як печ, кашушках? Яшчэ больш узрушаных пытанняў задаваў сабе захоплены глядач, перабіраючы пасля спектакля ўражанні ад яе ігры ў камедыі «Пані міністэрша» Б. Нушыча, дзе В. Пола была літаральна палымянай і здзіўляюча вынаходлівай Жыўкай Паповіч. Адкуль гэты па-еўрапейску прэтэнцыйны на арыстакратызм шарм і гэтыя плебейскія звычкі ў такім артыстычным славе характары?

Адкуль? Вядома, майстэрства. Канечне, праца! — талент. Вера Мікалаеўна Пола — з талентаў прыродных, абуджаных да творчых здзяйсненняў рэвалюцыяй. З такіх і склаўся наш першы прафесійны тэатр, купалаўская трупа, створэ, вялікіх майстроў нацыянальнай сцэны. Тады, у дваццатых гадах, В. Пола і яе калежанкі — К. Міронава, А. Александровіч, Л. Ржэцкая, В. Галіна — захаплялі глядачоў і сваёй прыгажосцю. Не той, што завешча «фотагенічнай», а духоўнай. З цягам часу

гэта прыгажосць стала іх эстэтычнай якасцю, бо яны дэманстравалі і дэманструюць (у нашай памяці, у гісторыі нашай культуры) характэрнае творчае подзвігу.

З прапанаваных «ЛіМу» архівам здымкаў, што раней не публікаваліся або даўно не з'яўляліся ў друку, змяшчаем яшчэ чатыры. У спектаклі «Рамэ і Джульета» В. Пола пранікнёна і маляўніча-сакавіта намалювала вобраз Карміцелькі — жанчыны з народа, якая ўсім сэрцам аддадзена і гатовая выканаць любую волю сваёй любімай Джульеты, ведаючы, што і гэтую дзяўчынку чакае нялёгка лёс жанчыны (у ролі Джульеты — І. Ждановіч). Далей — сцэна са спектакля 1952 г. «Жаніцьба Беларуска» па А. Астроўскаму, дзе В. Пола ў ролі Беларускай

падтрымлівала такі дзівосны дуэт з нястомнай Л. Ржэцкай. У 1960 г. купалаўцы паказвалі камедыю В. Зуба «Злавацца не трэба», сярод удзельнікаў якой вы бачыце артыстаў Галіну і Барыса Уладзімірскіх, В. Пола (Матруна Шабуневіч) і У. Дзязюшку. Выдатны ансамбль выканаўцаў склаўся ў спектаклі «На ўсякага мудраца хапае прастаты» А. Астроўскага (1962 г.), і фота захавала сцэну, дзе Манефу ўладжываюць матка Глумава (Р. Кашэльнікава) і Ягор Глумаў (Б. Уладзімірскі).

Заўтра — дзень нараджэння Веры Мікалаеўны. Грамадскасць рэспублікі з пачуццём удзячнасці віншуе выдатную актрысу і з пачуццём удзячнасці адзначае яе вялікі ўклад у росквіт акцёрскага мастацтва на Беларусі.

ПАД ЗНАКАМ МЕРКУРЫЯ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 4).
яна выстаўлена, пакупнікоў мала. І гэта можна зразумець. Бывае, надзвычай неапетытна выглядаюць слоікі з расольнікам, салатам, баршчом, салыняй, буракамі, марынаванай капустай... Нават у рукі іх не хочацца браць. Сам слоік нярэдка з нейкага мутнага шкла, напрыклад пакрыта ржой, непрыгожай этыкетка, якую і прачытаць цяжка, прыклеена абы-які. Нейкі пацінаўся ў адміністрацыю гасстранома № 33 Першамайскага райхарчгандлю, якім палітам карыстаюцца гэтыя кансервы. «Амаль ніякім, — сказала яна. — Ды якая гаспадыня, што сябе паважнае, возьме гэты падазронай якасці кансерваваны боршч, калі яна можа зварыць яго сама — капуста і буркі ў магазіне ёсць».

Я слухаў іе і думаў: гэта ж столькі сіл і сродкаў было затрачана спачатку, каб вырабіць тую прадукцыю, потым перапрацаваць яе. А ў выніку — хто ведае, колькі добра фактычна ідзе ў глум.

— Думаю, што ў вас не зусім дакладныя свесткі. Многія віды кансерванай гародніннай прадукцыі маюць нядрэнны попыт у пакупнікоў. Іншая справа, што асартымент іх даволі бедны. Мала вырабляе прамысловасць кансервананага кропу, пятрушкі, рубленага шчаўя, кампотаў, джэмаў.

Што ж тычыцца ўпакоўкі, расфасоўкі штучных тавараў, дык гэтым прамысловасць сапраўды амаль не забяспечвае гандаль. Мы вымушаны рабіць расфасоўку ў сваіх не зусім прастасаваных для гэтага памяшканнях, ды і незабяспечаных адпаведнай тэхнікай. Вось і даводзілася самім рабіць пакеты для цукру, мукі, цукерак.

— А пачынае, напрыклад, вам насыпаюць у самаробны мяшчак з шэрай грубай паперы. І гэта робяць часта ў вельмі прыгожай гандлёвай зале, дзе і мармур, і пазалочаныя лустры, і бялюткія халаты на прадаўшчыцах. Які кантраст! Дарэчы, у апошнія гады ў Мінску і іншых гарадах рэспублікі пабудаваны шмат розных магазінаў самай сучаснай архітэктуры. Хацелася б даведацца, Мікалай Аляксеевіч, якім вы бачыце сучасны магазін.

— Па-першае, магазін — гэта частка быту чалавека, і таму ён павінен тут адчуваць сябе як дома. Я не прыхільнік раскошы ва ўбранні гандлёвай залы. Тут усё павіна быць проста, мэтагадна, а ўпрыгожваюць магазін які тавары, якія тут прадаюцца.

Як правіла, інтэр'ер і механізацыю гандлёвых прадпрыемстваў у нас распрацоўвае галіновы праектны інстытут Белдзіпрагандаль. Але нярэдка гэтай жа справай займаецца, напрыклад, і Мінскпраект. Тут не ведаюць спецыфікі гандлёвага прадпрыемства, сучаснай і перспектывнай тэхналогіі гандлёвага абслугоўвання, у сувязі з чым не выключаны памылкі пры праектаванні. Вось чаму мы за тое, каб у гэтых выпадках Мінскпраект браў для распрацоўкі інтэр'ераў і тэхналогіі на правах суб-

падрадчыкаў менавіта гэты інстытут.

— Як вы глядзіце на будаўніцтва магазінаў у першых паверхах жылых дамоў?

— Адмоўна, калі гэта тычыцца гасстраномаў. Па-першае, тут цяжка ўкараіць гандлёвую тэхналогію. А магазін — гэта свайго роду таксама прадпрыемства. Па-другое, гасстраном у жылым доме прыносіць шмат непакою яго жыхарам. Увесь час пад'язджаюць і ад'язджаюць грузавыя машыны, гудуць халадзільныя ўстаноўкі. У жылых дамах, думаецца, можна адкрываць толькі невялікія магазіны, якія б гандлявалі парфумаі, галаўнымі ўборамі, галантарэяй, можа, хлебабулачнымі вырабамі.

— Мікалай Аляксеевіч, вы закранулі шмат аспектаў сённяшняга стану гандлю ў рэспубліцы. А, мабыць, самае галоўнае засталася ў нашай гаворцы як бы ў ценю. Я маю на ўвазе тых, хто штодзень тварае ў твар сустракаецца з пакупніком, тых, ад каго ў многім залежыць, з якім настроем пойдзе чалавек з магазіна. Адным словам, хто ён, сённяшні работнік гандлю? Як выглядае яго сацыяльны партрэт?

— Увогуле — гэта акуратная, сімпатычная дзяўчына ці жанчына з сярэдняй або сярэдняй і вышэйшай спецыяльнай адукацыяй. Хто нам рыхтуе кадры? У рэспубліцы працуе шэсць гандлёва-кулінарных вучылішчаў, якія штогод выпускаюць 3300 работнікаў гандлю, пераважна прадаўцоў. Планавікоў, эканамістаў, таваразнаўцаў рыхтуе Мінскі тэхнікум савецкага гандлю, Навагрудскі гандлёва-эканамічны тэхнікум, Магілёўскі тэхналагічны інстытут і, вядома ж, наш флагман — Мінскі інстытут народнай гаспадаркі. Але асноўны рэзерв гандлёвых работнікаў даюць нам школы-магізіны, якіх у нас — 66. Пасля шасцімесячнай вучобы і практыкі ў такой школе навучэнцам прысвойвацца званне малодшага прадаўца. Я хачу яшчэ дадаць, што многія нашы работнікі павышаюць сваю адукацыю. Завочна ў тэхнікумах і інстытутах вучацца каля чатырох тысяч чалавек.

— Усе гэтыя лічбы і факты вельмі прывабныя, але мы маркуем пра прадаўца не толькі яго прафесійным уменні, але і па яго чалавечых якасцях: дружалюбнасці, ветлівасці ці наадварот — нелі, як кажуць, з нелі ідае. У тых навучальных установах, пра якія вы расказвалі, мабыць, нядрэнна вучаць прафесію, а ці надаецца такая ж пільная ўвага выхаванню станоўчых чалавечых якасцей?

— Многае залежыць ад сям'і, ад школы. Пераважае характар у дарослага чалавека цяжка. Але мы надаём вялікую ўвагу культуры абслугоўвання, у гандлёвых арганізацыях праводзіцца значная выхаваўчая работа. Пры кожным выпадку грубых адносін да пакупнікоў прымаем да вінаватых дысцыплінарнае

і матэрыяльнае ўздзеянне. Я павінен з усёй адказнасцю сказаць, што з кожным годам у нас такіх выпадкаў становіцца менш.

— Мікалай Аляксеевіч, я хачу зараз закрануць тэму досыць далікатную, але пры нашай шчырай размове аб гэтым я не належа да нацягваю людзей, якія пры словах «прадавец магазіна» робяць шматзначны твар, на якім быццам напісана: «ведаем мы іх...» Я перанакананы, што пераважна большасць гандлёвых работнікаў — сумленныя людзі. Але ж у сям'і не без вырадка ці, правільна ў дадзеным выпадку сказаць, — у сям'і не без вырадкаў. Нядаўна па Цэнтральным тэлебачанні ў перадачы «Чалавек і закон» расказвалася пра тое, як у адным з магазінаў прадаўшчыца, абмінаючы чаргу, прадавала з-пад прылаўкі імпортныя боты сваім знаёмым. Боты тыя ішлі потым з рук па спекуляцыйнай цане. Хто з нас не чуў пра нешта падобнае! «Па блату», «з-пад прылаўкі», «па знаёмстве» — гэтыя слоўцы ці не занадта ўкараніліся ў наша жыццё. Ші не з-за гэтага часам становіцца дэфіцытам тое, што магло б свабодна ляжаць на паліцах магазінаў? Усё гэта мае не толькі крымінальны, але і маральны аспект. Дзяўчына-прадаўшчыца, якая не даважала пакупніку колькі грамаў, часта ўжо не можа пазбавіцца спанусы зрабіць гэта яшчэ і яшчэ раз. А гэта ўжо маральнае выродства. І яшчэ. Што гэта за парадан, калі магазіны выконваюць план за кошт таго ж дэфіцыту, які звычайна «вылідаюцца» ў канцы месяца (наспрабуеце тады ўціснуцца ў магазін).

— Я пачну з адказу на апошнюю заўвагу. Сапраўды, такія факты маюць месца і ў асноўным па віне прадпрыемстваў, якія нярэдка пастаўляюць тавары нераўнамерна, часцей у канцы месяца. У пэўнай ступені тут ёсць віна і работнікаў магазінаў. Міністэрства прымае меры па ліквідацыі гэтых недахопаў. Цяпер пра з'явы, якія вы нагадалі. Так, яны ганебныя. І я хачу паведаміць, што Міністэрства гандлю вядзе і будзе весці з гэтымі негатывнымі з'явамі рашучую барацьбу з прыцягненнем вінаватых да строгай дысцыплінарнай адказнасці. Для гэтага, між іншым, і створана гандлёвая інспекцыя, якая строга сочыць за захаваннем правілаў савецкага гандлю. Можна быць упэўнены, што ніводзін сігнал не застаецца без увагі.

...У гэтым мне давалося ўпэўніцца тут жа ў кабінце міністра. Чыйсьці голас па селентары далжыў, што правэрака магазіна закончана, але факты не пацвердзіліся. Мікалай Аляксеевіч потым растлумачыў, што быў сёння ананімны званок: маўляў, у адным з магазінаў прадаўца апелісны толькі інвалідам вайны, хаця ніякай аб'явы пра гэта не было. На месцы аналізавалася, што ў парадку жывой чаргі прадаваліся не апелісны, а мандарыны, і што інваліды наогул не замалваны за гэтым магазінам. А назваецца, бываюць і такія сігналы...

Я дзякую Мікалаю Аляксеевічу за змястоўную гутарку.

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

ЧАС АД ЧАСУ, калі па той ці іншай прычыне ў размовах, у друку называюцца імёны класікаў сусветнай літаратуры, міжволі ўспамінаеш словы Якуба Коласа з яго «Дзённікаў»: «...На свеце няма пісьменніка, роўнага Дастаеўскаму». І кожны раз хочацца неяк прыадкрыць для сябе сэнс гэтых коласаўскіх слоў, пашырыць іх амаль афарыстычна-сціслую акрэсленасць да чагосьці больш падрабязнага і канкрэтнага. Разумееш, што ў такім жадаванні каму-небудзь можа ўбачыцца прастадушнае, да наіўнасці, імкненне зрабіць зразумелым і без таго зразумелае. Аднак жадаанне гэтае застаецца

гэта цяжка заўсёды — ужо адным тым, што ў такіх выпадках справа датычыць менавіта мастакоў, бо ў сапраўдных мастакоў, як вядома, свае, самастойныя, неподобныя сістэмы вымярэння рэчаіснасці, яе гістарычнага часу і прасторы. Тут ужо нярэдка сустракаеш амаль з «эйштэйнаўскай» шматлікасцю пунктаў гледжання на свет людзей, свет чалавека. І агульная карціна гэтага складваецца, напэўна, не толькі праз прыплюсаванне, але і ў выніку несупаўнення такіх пунктаў, нараджаючы пытанні, якія стымулююць нашу думку аб свеце.

Вядома, пры жадаванні заўсёды можна з большым ці меншым поспехам адшукаць сляды рознага, роду ўзаемаўплываў, «паралелі» і г. д. І ўсё ж ва ўсе часы на свеце былі (і ёсць) мастакі на-

ЗАПІС З «СІБІРСКАГА СШЫТКА»

ца. Таму што хочацца, няхай і прыблізна, уявіць, як жа ўспрымаўся мастацкі свет, скажам, «Злачынства і пакаранні» або «Братоў Карамазавых» — ім, стваральнікам «Новай зямлі», «Сымона-музыка», «На ростанях»...

Тыя словы Коласа стаяць у канцы старонкі яго дзённіка ад 2 ліпеня 1951 года. Колас гаворыць там пра неабходнасць запісаць розныя думкі, уражанні, няхай яны складаюць толькі адну стотысячную долю ўсяго перажытага чалавекам, — а можа, нават і сны; гаворыць, што прысніўся яму Леў Талстой («было радасна») і што хацелася хоць бы ў сне сустрэцца з Дастаеўскім. А пасля двухкроп'я — ужо працытаванае вышэй. І інтанацыя такая, што словы гэтыя гучаць як безумоўнае сцвярдзенне, спакойная ўпэўненасць і лаканізм якога — ад непатрэбнасці для яго аўтара якіх-небудзь разгорнутых доказаў, тлумачэнняў.

А мне ўсё ж шкада, што іх тут няма. Шкада таму, што не так гэта лёгка — уявіць, як духоўная рэальнасць, створаная адным пісьменнікам, непасрэдна жыве ў творчай свядомасці другога. Так,

столькі розныя, што калі чуеш ад аднаго з іх безумоўнае прызнанне другога, то любое разважанне, любы «аналіз» гэтага факта як бы адступае перад здзіўляючым пытаннем: «Няўжо і ён?.. Няўжо і ён так лічыць, — ён, такі палярна-непадобны?»

Вось і ў гэтым выпадку. Сапраўды: Колас, у пэўным сэнсе мастак рэдкай унутранай раўнавагі, сама пластычнасць вобразнага свету якога, здаецца, цалкам абумоўлена шырокім дыханнем эпічнасці, арганічным адчуваннем плыні народнага жыцця, — мастак устойліва-зямных, трывалых і гарманічных асноў чалавечага быцця... І — Дастаеўскі, — гэтая заўсёдная «ліхаманка і сінтэз», драма ідэй, якімі яго героі жывуць як найглыбейшыя пачуццямі, і драма пачуццяў, што ператвараюцца ў ідэі; гэтая іх адвечная душэўная ўзвінчанасць, балючы нерв пакутлівай думкі, напятай у апошнім, непамерным жадаванні выказаць пра сябе тое, што невядома яшчэ ці выказваецца словамі наогул. Так ці прыкладна так... І ўсё ж для першага з іх «няма на свеце роўнага» другому.

Няма ніякай патрэбы сумнявацца ў

ПОСТУП ТЫДНЯ

ВІТАЛІ ВЕТЭРАНАЎ ГЛЕДАЧЫ...

Значны ўзрост для плённай творчасці не перашкода. У гэтым аматары тэатральнага мастацтва, якія запоўнілі нядаўна залу Брэсцкага абласнога драмтэатра імя ЛКСМБ, пераналізі яшчэ раз. Бліскава сыгралі ролі сваімі заслужанымі артыстамі БССР А. Асторына і Жаваякіна — заслужаны артыст БССР С. Юрневіч у спектаклі Гогаля «Жаніцьба». Акцёрам споўнілася адпаведна 80 і 70 гадоў.

Больш чым паўвека аддала сцэне А. Асторына. Яна пакінула падмошкі тэатра, дзе працавала чвэрць стагоддзя, але для маладой змены паранейшаму засталася прыкладам чалавека актыўнай жыццёвай пазіцыі, чуласці да таварышаў па сцэне, выключна добрасумленна адносіна да справы, якая стала сэнсам усёго жыцця. У ёй шэраг лепшых акцёрскіх работ тэатра ўвайшлі створаныя ёю вобразы ў спектаклях «Трэцяя вар-

та», «Няроўны шлюб», «Брэсцкая крэпасць», «Сэрца на далоні», «Крамлёўскія куранты» і многіх іншых пастаноўках.

Паўстагоддзя жыцця аддаў актыўнай дзейнасці на тэатральнай сцэне і С. Юрневіч, анцёр вялікай мастацкай культуры і высокага прафесійнага майстэрства. Ярае таму пацвярджэнне — вобразы, створаныя ім у спектаклях «Мяшчане», «Крамлёўскія куранты», «Брэсцкая крэпасць», «Характары» і іншыя.

Грамадскасць горада над Бугам, таварышы па сцэне, работнікі культуры і мастацтва цёпла віталі юбіляраў.

М. КАЗЛОВІЧ, старшы інспектар упраўлення культуры Брэсцкага аблвыканкома.

КАНФЕРЭНЦЫЯ ў ЛЬВОВЕ

У старажытным Львове адбылася ўсеагульная комплексная навуковая канферэнцыя «Савецкая балгарыстыка. Набыткі і перспектывы», прысвечаная 1300-годдзю заснавання Балгарыі, якое адзначаецца сёння. У ёй прынялі ўдзел відныя вучоныя з Масквы і Ленінграда, балгарысты розных спецыяльнасцей з

Кіева, Львова, Мінска, іншых гарадоў нашай краіны, балгарскія госці. На адкрыццё канферэнцыі прыехлі надзвычайны і паўнамоцны пасол НРБ у СССР Д. Жулеў, які ў сваім выступленні надаў важнае значэнне гэтай нарадзе вучоных-балгарыстаў і зачытаў цёплае вітанне ле ўдзельнікам ад першага санктара БКП, Старшыні Дзяржаўнага Савета НРБ Т. Жыўнава.

Агульнай работай канферэнцыі кіраваў дырэктар Інстытута славяназнаўства і балканыстыкі, член-карэспандэнт АН СССР Д. Марнаў. На пленарных пасяджэннях прагучалі даклады аб вывучэнні ў нашай краіне пытанняў гісторыі Балгарыі і яе літаратуры, пра асноўныя накірункі росшукаў у галіне балгарскай мовы, з якімі выступілі вядомыя вучоныя з Масквы — гісторык Л. Валеў, літаратуразнавец В. Злыднёў, мовазнавец Я. Дзёміна, а таксама прадстаўнікі Украінскай і балгарскай навуковай грамадскасці — П. Сохань, акадэмік Балгарскай Акадэміі навуў Пётар Дынекаў і іншыя.

На працягу двух дзён працавалі тры секцыі — літаратуразнаўства і гісторыі культуры, гісторыі, мовазнаўства. Па ўсіх пытаннях толькі на пасяджэннях секцый было прагучана каля ста дакладаў і навуковых ведамленняў.

шырасці гэтых коласаўскіх слоў. Разам з тым іншы раз пытаешся ў сябе: а можа, пісьменніку такога складу, як Колас, і не ўсё імпанавала ў светаадчуванні, вобразнай сістэме, нарэшце, у самой стылістыцы Дастаеўскага? Мастак зусім не абавязаны прымаць іншага мастака цалкам, да апошняй яго рысы. Адносіны па прычыне «любіць — не любіць» у такой справе наогул мала што вырашаюць. Напэўна, у коласаўскіх словах пра Дастаеўскага — іншае: выключна высокая ацэнка не таго, як, а таго, што зрабіў Дастаеўскі. Прызнанне менавіта маштабу пісьменніка, самога феномена гэтай фігуры як з'явы сусветнай літаратуры.

І потым, не трэба, напэўна, так ужо літаральна чытаць коласаўскія словы пра Дастаеўскага: двума радкамі вышэй Колас гаворыць і пра Талстога — «геніяльнага пісьменніка».

Дастаеўскі памёр роўна стагоддзе назад, у 1881 годзе. Па заснежаных вуліцах зімовага Пецярбурга пісьменніка ў яго апошні шлях праводзілі дзесяткі тысяч людзей. Такага Пецярбург яшчэ не бачыў. Шэсце гэта нікім спецыяльна не арганізавалася. Усё атрымалася само па сабе і адбывалася на працягу некалькіх гадзін у абсалютным парадку. Быццам людзі самых розных узростаў, заняткаў і поглядаў загалом, без якіх бы там ні было слоў, не дамаўляючыся, зразумелі, за кім яны пойдучы і што гэта азначае для іх. Паліцыі не было чаго рабіць. (Амаль праз трыццаць гадоў, на пахаванні Талстога ў Яснай Паляне, гэтым прадстаўнікам улады ўжо крэкнучы з натуру: «Паліцыя, на калені!»)

А перад пахаваннем Дастаеўскага і Крамской зрабіў алоўкам і тушшу партрэт памершага пісьменніка — адзін са сваіх мастацкіх шэдэўраў... Шэдэўрам быў партрэт Дастаеўскага і ў вядомага французскага графіка Ф. Валатона. Беларускі тэрэтык і гісторык выяўленчага мастацтва Мікола Шчакаціхін пісаў у свой час, што ў гэтай графічнай рабоце «трагічны твар пісьменніка» ўзнікае ва ўсёй яго закончанасці «з глыбокага змроку фона». І калі чытаеш гэтыя словы, міжволі думаецца, што вось прыкладна так можна ўбачыць Дастаеўскага не толькі на партрэце, але і ў думках пра яго складаны лёс, пра яго час, дзе пісьменнік, аддаўшы так многа сіл даследаванню змрочных бакоў у жыцці прыніжаных і зняважаных людзей, да канца дзён сваіх не пакідаў настойлівых спроб разгледзець з гэтага змроку свет і гармонію будучыні, кажучы з надзеяй: «Усё — у будучым стагоддзі».

«Трагічны твар» Дастаеўскага. Сапраўды, такім ён бачыцца не толькі на партрэце, пра які пісаў М. Шчакаціхін.

але і на іншых, вядомых больш шырока, ды і на многіх фотаздымках. Відаць, мастак і старыя фотанасцінкі не ўводзяць нас у зман нахонт аблічча гэтага чалавека. І — што ж рабіць — з маладых гадоў мы, здараецца, прывыкаем да таго, што ўжо адно імя гэтага пісьменніка выклікае асацыяцыі — калі і розныя па змесце, дык амаль аднастайныя па нейкім тужліва-трывожным каларыце. Мабыць, тут дае адчуваць сябе пэўны стэрэатып успрымання знешняга — усё таго ж выразу твару пісьменніка, саміх назваў яго твораў і г. д. Але важна, каб такі стэрэатып не панавал над нашым сённяшнім успрыманням галоўнага — гуманістычнага пафасу мастацтва Дастаеўскага, яго рэдкаснага таленту чалавечка-любоўца і сумленнай, да самахвядвання, адказнасці за тое, што адбываецца з чалавекам і будзе адбывацца ў далейшым — нават і за межамі яго планеты (узяць хоць бы апавяданне «Сон смешнага чалавека»).

Так, у напісаным Дастаеўскім шмат трагічнага. Там ідзе бяспрашнае даследаванне негатыўных бакоў свядомасці, што ў пэўных гістарычных умовах разрываецца паміж «ідэалам Мадонні» і «ідэалам Садома». Але цяжар такой свядомай задачы мог вынесці на сваіх плячах толькі мастак, які нястомна прабіваецца менавіта да ідэалу светлага, працуе ў імя яго. «Свет уратае прыгажосць», — гаварыў ён. І ў першую чаргу — прыгажосць сацыяльнай справядлівасці. Аднак «пры ўмове дзесяці толькі часткі ішчасліўцаў я не хачу нават і цывілізацыі».

Пра галоўныя свае надзеі на будучае ён спышаўся «выказацца па магчымасці паўней, перш чым памру». І бясконцы дзялоў ідэй і пачуццяў чалавечых ідзе ў яго раманах.

Але і сама спадчына пісьменніка знаходзіцца ў стане актыўнага дзялоўу з намі, яго чытачамі. Многае ў гэтай спадчыне быццам чакае ад нас адказу, пытанні ці пацвярджэння. Тыповая інтанацыя Дастаеўскага — інтанацыя мысліцеля і мастака, які не ўяўляе сабе сваю думку адно маналагічнай. Чытаеш яго і быццам чуеш за напісаным: «Вы можаце сказаць мне, што... А я скажу вам...» Ён быў моцны, вынослівы і сумленны баец-дзялектык за прыгожы і здаровы пачатак у жыцці і чалавек. Ён заўсёды верыў у лепшыя якасці народа — і не толькі рускага. У дзялоўу яго спадчыны са стагоддзем дваццатым, ёсць звалот і да нас, беларусаў. У адным з артыкулаў ён гаворыць: «...Народная вера ў сябе і ва ўласныя сілы — зусім не застой, а наадварот, залог жыццёвасці і энергіі жыцця і зусім не выключнае прагрэсу і ўсялякіх поспехаў. Без гэтай веры ў

сябе не выстаюць бы, напрыклад, на працягу стагоддзяў беларускі народ і не выратаваў бы сябе ніколі».

Гэта сказана ў 1864 годзе. А сёння для нашага народа з яго гераічным і трагічным гістарычным вопытам словы Дастаеўскага чуюцца асабліва прарочымі.

Ужо заўважана, што наш час азначаны надзвычай узросшым інтарэсам да філасофскай праблематыкі, эстэтычных і маральных каштоўнасцей класічных твораў літаратуры і мастацтва. Факт гэты стаіць перад вачамі — дастаткова ўзяць у рукі тэлепраграму любога тыдня, зірнуць на рэпертуар тэатраў або кінарэкляму, на спісы новых кніжных выданняў.

Пытанне ж пра агульную атмасферу успрымання таго ці іншага сусветнага класіка сучаснай нацыянальнай культуры — пытанне вельмі складанае, неадназначнае. Пэўна, менш за ўсё тут трэба спышацца, аддаючы спакосе абавязкова пабудоваць якую-небудзь «мадэль» або «канцэпцыю». Так і ў выпадку з Дастаеўскім. Іншая справа, што не перашкоды проста лішні раз нагадаць сабе асобныя праяўлены ўвагі да яго творчасці з боку прадстаўнікоў нашай нацыянальнай культуры — літаратуры ў прыватнасці.

Мы ўжо прыводзілі словы пра Талстога і Дастаеўскага з дзённікаў Якуба Коласа.

А Кузьма Чорны? З ім пра аўтара «Братоў Карамазавых» гутарыў Іван Мележ, і дзякуючы гэтаму чорнаўская ацэнка рускага класіка цяпер шырока вядомая.

Скажаш у сувязі з гэтым пра Чорнага — і звяртаеш да другога, ужо сучаснага літаратурнага імя: Алесь Адамовіч. І ў крытычнай, і ў дакументальна-публіцыстычнай, і ў мастацкай яго прозе цікаваць да творчага вопыту Дастаеўскага настолькі ўстойліва і самастойна, што сама па сабе магла б стаць прадметам спецыяльнага крытычнага аналізу і абагульнення. Пацвярджэнне таму — не толькі кніга пра Чорнага «Маштабнасць прозы», сумесная з Янкам Брылем і Уладзімірам Калеснікам работа над народна-гістарычным дакументам «Я з вогненнай вёскі...», — але і аповесць «Карнікі» з яе арыгінальнымі рашэннямі ў галіне ўнутранага маналогі і іншых сучасных сродкаў псіхалагізму. А артыкул А. Адамовіча ў «Новом мире» аб праблемах «ваеннай» і «вясковай» прозы дае новы прыклад яго мастацкага адчування вобразнага свету Дастаеўскага — адчування «знутры» (старонкі пра фінальныя сны «Ідыёта» і «Развітанні з Мацёрай» Распуціна).

І — далей: Васіль Быкаў. Дачытваеш

яго «Абеліск», і ў думках, акрамя ўсяго, узнікаюць такія асацыятыўныя звонікі: настаўнік Мароз, што ідзе на смерць разам з дзецьмі, — Януш Корчак, які сам пайшоў у крэматырыі таксама са сваімі выхаванцамі, — і «дзіце» ў творах Дастаеўскага, яго святая святых, здрады якой чалавек не апраўдае ніякай логікай розуму. А калі ў адваротным парадку, то названая «звенні» бачыцца так: літаратура — жыццё — і зноў літаратура, ужо XX стагоддзі, дзе факт мастацтва і факт гістарычнай рэчаіснасці для нас прысутнічае ў маральным кантэксце, сплаўленыя ў адзінае.

Справа, нарэшце, не ў тым, каб спецыяльна адшукваць у таго ці іншага майстра нашай нацыянальнай літаратуры якія-небудзь магчымыя «пункты» судакранання са спадчынай Дастаеўскага. А ў тым, каб яшчэ раз звярнуцца да не новай, аднак не забытай ад гэтага ісціны: асабістая духоўная структура сучаснага мастака натуральна патрабуе напаўнення ўсім лепшым і значным, што створае ў сусветнай культуры.

Раманы Дастаеўскага называлі «ідэалагічнымі». А яны прывабліваюць і стымулююць думку такога нашага пранікнёнага лірыка, як Міхась Стральцоў, — прыгадаем, напрыклад, яго па-філасофску глыбокія і пазычна-тонкія назіранні над гарадскім пейзажам Дастаеўскага ў эсе пра Чорнага. Пра вобразны свет аўтара «Братоў Карамазавых» кажуць: «ураган ідэй». А свет гэты і матэрыялы пісьменніцкай лабараторыі Дастаеўскага выдатна ведае такі ў лепшым сэнсе «зямны», надзвычай пластычны майстар-стыліст, як Вячаслаў Адамчык.

І гаворыць пра ўсё гэта — не азначае лішні раз усхваляць Дастаеўскага. Скажаш пра гэта — значыць зноў засведчыць узростаючы ўзровень творчай сама-свядомасці нашай літаратуры, яе імкненне яшчэ глыбей разумець сучасную рэчаіснасць, у кола якой уключаны і духоўныя каштоўнасці мінулага — нацыянальныя і сусветныя.

Гартаў нядаўна старонкі аднаго з тамоў поўнага збору твораў Дастаеўскага. Пад назвай «Сібірскі шчытак» сярод выразаў, пачутых пісьменнікам ад позніх людзей у Омскай катаржнай турме, убачыў вось гэта: «Ну, што вы маеце казаці?»

Падумалася: ад якога ж гэта беларуса, закінутага лёсам турды, на тагачасны край свету, чуў Дастаеўскі тыя словы? Хто быў той чалавек? Можа, яны гаварылі між сабой, штосны «мелі казані» адзін аднаму там, у астразе? Ці ж дазнаешся! А ўсё ж думаецца пра гэта...

Алесь СТАНЮТА.

Беларускую навуковую і літаратурную грамадскасць на канферэнцыі прадстаўлялі: доктар гістарычных навук Д. Мельцар, кандыдаты філалагічных навук У. Ганчароў, Б. Норман і Г. Шыхун, а таксама перакладчык У. Анісімовіч.

У сваім заключным слове пры закрыцці канферэнцыі Д. Марнаў у ліку іншых вжных цэнтраў балгарыстыкі ў Савецкім Саюзе назваў і нашу рэспубліку.

РАСЦЕ ЗМЕНА

Аназаецца наб стаць аўтарам персанальнай мастацкай выстаўкі не абавязкова чыкаць саліднага ўзросту. Адзінаццацігадовую Ніну Халецкую, вучаніцу сярэдняй школы № 3 г. Пінска, ужо цяпер з павагай называюць аўтарам. Выстаўка яе акаварэльных работ адрылася ў нацыянальнай галерэі Беларускага дзяржаўнага музея сацыялістычнага пераўтварэння Палесся.

У экспазіцыі выстаўкі семдзесят акаварэльных якая здзіўляюць шырыняй светаўспрымання юнай мастачкі. Тут і складаныя сюжэты з літаратурных твораў, і бурныя гістарычныя падзеі, і панаранне космасу, і прырода роднага краю.

— У выяўленчую студыю Дома піянераў — расказвае яе кіраўнік Я. Пулхаў, — Ніна прыйшла ва ўзросце пяці гадоў. З вялікім поспехам яе работы экспанаваліся на выстаўках дзіцячай творчасці ў ГДР, Польшчы і Чэхаславакіі.

М. КАЗЛОУ.

ВЕРНІСАЖ У БАБРУЙСКУ

У Бабруйскай выставачнай зале алкоўлялася выстаўка «Заходнеевропейскае мастацтва XVI—XX стагоддзяў».

На вернісажы прадстаўлены факсімільныя рэпрадукцыі 100 работ 25 аўтараў.

Вялікае месца на выстаўцы адведзена работам (ix 44) выдатнага нямецкага жывапісца і графіка эпохі Адраджэння Лунаса Кранаха-ста-рэйшага.

Усе прадстаўленыя на выстаўцы рэпрадукцыі поўнасна ў лар Дзяржаўнаму мастацкаму музею БССР удава вядомага фанцузскага мастака Фернана Лежа Надзея Лежэ Арыгіналы гэтых твораў знаходзяцца ў лепшых музеях свету.

В. РОШЧЫН.

УСЛАВІМ ПРАЦУ ПЕСНЯЙ

«Нас новыя чанаюць рубяжы» — пад такой назвай праведзены тэматычны вечар у Мілашавіцкім сельскім Доме культуры Лельчыцкага раёна. На гэты раз да землякоў прыйшлі певадзвікі сельска-аспадарчай вытворчасці мясцовага калгаса «Чырвоны дзюб». Галоўны арганом гаспадаркі М. Дзенявец расказаў аб поспехах хлеб'рабы у мінулай пяцігодцы.

Добрай працай адзначаюць хлеб'рабы першы пералездаўскія ліні адзінаццацігадні пяцігодкі. Прымаючы сацыялістычныя абавязальствы на бягучы год, калгаснікі дэлі слова нарошчаць магчымасць усіх калгасных значнага росту выпуску прадукцыі на 100 гектараў сельгасугоддзяў.

Тых, хто натхнёна працуе над ажыццяўленнем рашэнняў партыі, павіншаваць з працоўнымі дасягненнямі вучні мясцовай сярэдняй школы. Шмат працуюць пазычных радноў і звонікіх песьня, якія ўслаўляюць руплівасць хлеб'рабскай рук і шчодрю чалавеч-

насць сэрцаў, прагучала ў гэты вечар са сцэны.

А. АЛЕСЕНКА.

ВЫНІКІ КОНКУРСУ

Як паведамлялася, праводзіўся рэспубліканскі конкурс на лепшы літаратурны твор аб моладзі і камсамоле, прысвечаны 60-годдзю ЛКСМ Беларусі. Нядаўна сакратары ЦК ЛКСМБ, калегія Міністэрства культуры БССР і сакратарыят праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, рэзгледзеўшы прапановы журы, прысудзілі прэміі за лепшыя работы.

Першую прэмію (600 рублёў) атрымае М. Кацюшэнка за аповесць «На адны суткі».

Другія прэміі (па 350 рублёў кожна) — А. Зянкаў — за пазму «Міша Мароз» і М. Чарняўскі — за пазму «Вогненная балада».

Трэція прэміі (па 200 рублёў кожна) прысуджаны: Л. Пранчану — за пазму «Ясак любві», В. Ткачова — за аповесць «Каласы на круглай зямлі», А. Ярохіну і Б. Зубкоўскаму — за дакументальную аповесць «Героямі не нараджаюцца».

Будуць уручаны таксама заахвочвальныя прэміі (па 50 рублёў кожна): М. Жэакову — за пазму «Неабаленныя крылы» і Д. Слаўковічу — за пэсу «Крутадух».

ЧАРГОВАЯ ПРЭМ'ЕРА

У народным тэатры Маладзечанскай мяблевай фабрыкі адбылася прэм'ера спектакля «Т-блетку пад язык». Пастаўноўку ажыццявіла пэжысёб. выпускніца Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута І. Янутовіч.

Тэатр пачынаў сваё жыццё наля 25-і гадоў назад з пастаўноўкі аднаактывых п'ес беларускіх аўтараў. Пазней калектыў стаў працаваць над большымі драматычнымі творамі. У 1962 годзе тэатру было прысвоена ганаровае званне народнага. Ён шмат гастралюваў па многіх гарадах Беларусі.

Чарговая прэм'ера прайшла таксама з поспехам. Сваё майстэрства паказалі ветэраны тэатра кантралёр АТК Г. Шыбека, намеснік галоў-

нага тэхнолага фабрыкі Р. Кварт, майстар П. Дубовік, В. Агеў і іншыя.

У. УЛАДУ.

ЮБІЛЕЙ БІБЛІЯТЭКІ

Бібліятэка Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта алзначае сваё 50-годдзе. Яна была створана павы педагогічным інстытуце. Кніжны фонд бібліятэкі налічваў у першыя гады наля 5 тысяч экзэмпляраў. У час Вялікай Айчыннай вайны бібліятэка была эвакуявана і пасля вызвалення Гомеля аднавіла сваю работу.

Сёння ў кніжным фондзе бібліятэкі — наля 700 тысяч экзэмпляраў кніг і часопісаў, сярод якіх ня мала рэдкіх выданняў. Штогод фонд папўняецца на 40—45 тысяч кніжных адзінак.

Л. ДЗЕМІДЗЕНКА.

Калентыў штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне машынісці рэдакцыі ГУДОВІЧ В. У. з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — смерці мужа.

У СВЯТЛЕ РАМПЫ

НІ ДОБРЫХ бабуляў, ні традыцыйных зайцаў і лісцаў, ні герояў, ні чарадзеяў, ні прынцэсаў...

А можа, гэта зусім і не казка?

Час дзеяння — сённяшні, абставіны яго — мала скажаць будзённыя: усю краіна горада, старыя гарады. Такія знаёмы дзятве гарадскіх мікра-раёнаў яр — дзе водзяць гульні ля вогнішчаў, а з імі пракладваюць лыжню ці коўзаюцца на санках. І можа, гучыць са сцэны неспадуманая, простая і сумная гісторыя, што адбылася ці то ў суседнім, ці то ў нашым двары?..

Аднак малы глядач прымае новы спектакль без усю сумненняў. Таму што «Аповесць пра бяздомных сабак» Н. Сергіенкі (інсцэнажы і рэжысура М. Пінігіна, мастак Я. Волкаў, музычнае афармленне — Я. Пахмановіч) тэатр прадстаўляе сваім юным прыхільнікам як казку. Праўда, казка сур'ёзную, без пацех.

Пастаноўна «Аповесці...» — рэжысёрскі дэбют М. Пінігіна ў горада. Праца па-сапраўднаму творчая, арыгінальная, самастойная, праз якую прасякнёна мэтанакіраванасць, удумлівасць і тонкасць маладога мастака. Калі б яго дэбютам стала проста эфэктная, хоць і па-майстэрску зробленая забаўка, сённяшняй размовы, музіцы, не было б.

...Ажывае на сцэце стары Дзядзечка Яр (артыст А. Бялоў) і вось — прыходзіць да Мастака (М. Мамедаў). Пэндзаль, фарбы ў чалавечка творчага заўсёды пад рукою — ён малюе партрэт гося. І вырысоўваецца на аркушы сімвал вечна жывога дзяцінства з яго дабратаю, шчаслівым сяброўствам, яснымі мроямі, з яго шчырай непаўторнасцю.

Але стары яр — не толькі «планета дзяцінства». Стары яр — гэта і прытулак і друг тых населенікаў спектакля, што пазначаны ў праграмы мянушкамі сабак. Як і Дзядзечка Яр, усе персанажы «Аповесці...» — паўнамоцныя казачныя істоты. І, натуральна, размаўляюць, нават раззажаюць, нават паводзяць яны сябе зусім як людзі.

Сабак Чорнага (А. Кармуцін) кінуў гаспадар, пераезджаючы ў камунальную кватэру, ды яшчэ адлупцаваў палкай. Застаўся на шый Чорнага знак знявагі — абарваны ланцуг. Бегае ён — цяпер непрыкаяны, злы, помслы (толькі ж у сне ён бачыць... скрыпкі!). Гуртуе ў яры такіх жа беспритульных сабак...

З настальгічнай ноткай успамінае кошына жыцця на дачы Былая Такса (Т. Хвосцікава), дзе яе кармілі «смачнай кілбасой і павязвалі ёй прыгожы банік. Марыць пра бескарыслівую ласку і цешлівае маленькі таварыск Крошка (Т. Баўкалава), Кульгавы (А. Ткачонак) скардзіцца на сваю

жабрацкую долю — з гармонікам і мыліцай. Мудры і спагадлівы Галавасты (Э. Гарачы), які жыў калісьці ў школе і навучыўся чытаць, спадзяецца на добрую зімоўку ў буданчыку са старых газет. Вераць у сумленнасць і чуласць свайго гаспадара кінутыя на аўтобусным прыпынку Новыя — найўняты пакаёвыя сабакі (А. Пастрэвіч, Н. Пашкевіч).

Усе такія розныя, яны розныя, вядома, не толькі мянушкамі. Але, апынуўшыся побач, баяць час разам. Абменьваюцца навінамі, дзе-

карысліваю дапамогу і самаахвярную выручку, права на шчырасць адносіні. Урэшце, Горды прыйдзе ў яр, прыйдзе — толькі тады, калі адчае ў гэтым свой абавязак.

Эlegantны, дагледжаны, «францы» кот Ямамота (В. Шушкевіч) таксама за «незалежнасць»: ад гаспадароў, на якіх ён пагардліва фырчыць, і...ад сяброў, ад якіх ён прадбачліва ўратаваўся — сяброў ён сабе не набываў. Для яго, агульнага любімаца і пестуна, найбольшага ўцеха — заставацца недасягальным, самім па

стаўленне доўга не пагаворыць. А ў «Аповесці...» — твор атрымаўся досыць псіхалагічны — няма «сюсюкання», прахадных рэплін, пустых дыялогаў і чыста фармальнага мізансцэн (хіба што фотавітэні ў пачатку і ў канцы спектакля). Гэта той сур'ёзны, але не ўсладнёны матэрыял, праз які юныя тэатралы, думаю, могуць ісці да драматургіі «дарослай». Бо такі матэрыял не толькі не абмяжоўвае, але і жывіць самай змястоўнай асацыяцыяй, развагі.

Аб чым могуць падумаць школьнікі разам са сваімі педагогамі, бацькамі пасля такога спектакля? Урбанізацыя і экалагічныя праблемы. Этыка і мараль. Чэртвасць, рацыяналістычнасць, фанабэрыя; любоў, справядлівасць, сяброўства і адданасць. Прывязанасці праўдзівыя, «без ашыўніка». Вышэйшай маркі пачуцці... І гэтак далей. Досыць формум.

Вядома, М. Пінігіна працоўвае спектакль, так што прыглядацца да дэталей работы, у якую пануль яшчэ ўносяцца нарэктывы, дачасна. Але, як павялося, размову аб прэм'еры, тым больш — дэбюце, трэба «аздобіць» і крытычнымі словамі. Тады скажу вось што: сям-там у стылістыцы гэтага спектакля неарганічна падаецца «чыстая» літаратура; не прымаю метафарозу «мастак — фатограф»; бракуе паслядоўнасці ў музычных характарыстыках. Відовішча акаймоўваецца знамямі «сабачым вальсам», і, трансфармаваны ў трохдольны, сапраўды вальсавы найгрыш, ён суправаджае эпізод сну. Увогуле, разгортваецца «Аповесці...» на фоне выразных праніклівых тэм «агульнага настрою» — назавём іх так. А вось індывідуальным лейтматывам з усіх персанажоў надзелены толькі Кульгавы (шарманкавы напэй папулярнага гарадскога рамаса). Яго музычная характарыстыка надта яркая і ўнікае ў абагульненым гукавым радзе як недарэчнае сола ва ўнісоне.

Затое амаль для кожнага персанажы знойдзены лакальныя і характэрныя пластычныя малюнак, моўная партытура, касцюм і грым. Акцёры, хая і ў казачных абліччах, не «пераймаюць жывёльных свет», не «іграюць» сабак, а імкнучыся ўслед за рэжысурай стварыць жыццёвы характары і тыпажы (у «Аповесці...» удаліся не толькі сцэнічныя партрэты, скажам, Былой Таксы, Ямамоты, Балконнага, але і Людзей на аўтобусным прыпынку). Мабыць, падобна да таго, як у «Халстамеры» на сцэне Ленінградскага БДТ акцёры ў нязвыклых ролях коней увавасцяжылі рэалістычна вобразы людзей.

Вядома, «Халстамер» — твор не дзіцячы. «Аповесці...» жа ідзе на дзіцячыя ранішніках. Аднак «Аповесць пра бяздомных сабак», за якой засяроджана і ўважліва сочаць маленькія мінчане, падаецца цікавай і даросламу глядачу. Дарослым жа таксама, бывае, хочацца зазірнуць у свет «братоў нашых меншых». Спектакль дае і такую магчымасць.

С. БЕРАСЦЕНЬ.
Фота А. ДЗІМІТР'ЕВА.

Казка — усур'ёз

«Аповесць пра бяздомных сабак» у Рускім тэатры БССР імя М. Горкага

ляцца радасцямі і нягодамі, абмяркоўваюць дзіўнага калматага «чалавечка» — Малпу ў клетцы запарка (В. Быкаў). Па вечарах выюць на Месяц, глядзяць у недасяжныя акенцы гмахаў-камяні.

Бывае ж, не забараняюць і сабакам жыць там, у гарадскіх кватэрах. Хто сярод хатніх сабак? «Скляччонік» Балконны, які ніколі не выходзіць на вуліцу і брэша на ўсіх з высокага паверхі. Выдрэсіраваны падпывала «на дыбачках» — Пудзель, Бульдог — «прычоска» бобрыкам, штонікі з лампасамі, баксёрскія палчаткі і грудзі ў медалях. Быццам герой барадуліскай «Балады пра ашыўніка»: «Ні гаўкнуць, ні ўкусіць — ашыўнік з медалямі»...

Горды (В. Бусыгін), ад імя якога вядзецца сцэнічнае апавяданне, зусім не зайздросціць «дабрачыннаму» жыццю гаспадарскіх сабак. Гордага не можа прынадзіць і Чорны ў сваю зграю, нават прапанаваны: «Зраблю цябе сваёй правай лапай». Горды накідае за сабой права на свабодны выбар сяброў, права на бес-

сабе. А ў небяспечную хвіліну сігануць як мага далей ці на дрэва.

...Пад умоўнае вуркванне будаўнічай тэхнікі абвернецца дэкарацыя, і на месцы кошынага яра ўзнікнуць гмахі з неонавымі шыльдамі: «Сувеніры», «Мяса», «ГУМ»... Не дачакаюцца зімы прыяцелі Гордага. Дый сам ён ледзьве ўратаецца ад сабакароў. Яго вызваліць Мастак, якога Горды — з гордасцю друга! — называе: «Мой чалавек». Не «гаспадар», а Чалавек. Не трывалая шворка і не пачастунак, а штосьці вельмі надзейнае — вечнае, вернае — вабіць Гордага да чалавечка. І не новы халодны ашыўнік, а ўжо знаёмае кашнэ, з якім не разлучаўся Мастак, будзе насіць Горды — будзе з гордасцю насіць знак чалавечай прыязнасці.

Хацелася сказаць пра новы спектакль і каратка і лёгка, ды вось...

А ці трэба тут гэтае «і каратка і лёгка»?

Звычайна на дзіцячых ранішніках (можа, не толькі для мяне) — даволі знаёма фэбула, назачныя стэрэатыпы: ліса — значыць, хітрая, воўк — злы, мядзведзь — дурнаваты няўкліода... Пра падобнае відовішча пра-

На бліжэйшым
ЭКРАНЕ
Другая, распубліканская, праграма з 9 па 15 лютага

10 лютага, 19.20.

МУЗЫЧНАЕ МАСТАЦТВА НАРОДАУ СССР.

Выступленне харавой капэлы Дзяржаўнай філармоніі Літоўскай ССР. Прагучаць літоўскія народныя песні і творы сучасных кампазітараў.

11 лютага, 20.45.

СНЯГОУ СІНЕУЧЫХ РАЗДОЛЛЕ.

Тэленавела паводле вершаў Максіма Багдановіча. Выканаўцы — артысты мінскіх тэатраў.

12 лютага, 19.20.

П. І. Чайкоўскі. ВАРЫЯЦЫІ НА ТЭМЫ РАКАКО.

Выконваюць — віяланчэліст Я. Ксав'ер'еў і сімфанічны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё. Дырыжор — заслужаны артыст БССР Б. Райскі.

12 лютага, 20.15.

СУЗОР'Е.

У тэлевізійным клубе самадзейнай творчасці вы ўбачыце рэпартаж з выстаўні мастацкіх промыслаў і лепшых прамысловых узораў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

13 лютага, 19.45.

ПІСЬМЕННІК І ПЯЦІГОДКА.

Аб рабоце XXIX з'езда Камуністычнай партыі Беларусі расказвае лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР І. Новавінаў.

13 лютага, 20.30.

КАНЦЭРТ УРАЛЬСКАГА ТРЫА БАЯНІСТАУ.

У выкананні заслужаных артыстаў РСФСР І. Шапельскага, А. Хіжняка, М. Худзюкова прагучаць творы Мусярскага, Чайкоўскага, Скрабіна, Глінкі.

14 лютага, 14.50.

У ТЭЛЕВІЗІЙНЫХ ТЭАТРАХ КРАІНЫ.

Надар Думбадзе. «Кунарча». Тэлевізійны спектакль Грузінскага тэлебачання. Падзеі адбываюцца ў першыя пасляваенныя гады ў старым тбілісцкім квартале, Рэжысёр Ц. Чхаідзе. У галоўнай ролі — Г. Каўтарадзе.

14 лютага, 17.40.

«НЯУРЫМСПІВАСЦЬ»

Рэпартаж з літаратурнага вечара, прысвечанага 60-годдзю Героя Сацыялістычнай Працы, народнага пісьменніка БССР І. Шамякіна.

15 лютага, 10.35.

ЦУДОУНАЯ СІЛЮ НАТХНЕННЯ.

Музычна-літаратурнае кампазіцыя. Прагучаць раманы рускіх і замежных кампазітараў у выкананні І. Шыкуновай, Н. Галеевай, А. Дзічкоўскага, А. Падгайскага.

15 лютага, 17.25.

ПЕСНЯЯ ВІТАЮ.

У перадачы сустрэнуцца ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці Мінскага трантарнага завода і калгаса «Савецкая Беларусь» Брэсцкай вобласці.

ІВАІС Запамінаюць

ДОМ ЛІТАРАТАРА

11 ЛЮТАГА — літаратурнае вечар, прысвечаны 60-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Мелека (у памяшканні тэатра імя Янкі Купалы).

13 ЛЮТАГА — «Пісьменнік і замежная камандзіроўка». Выступае нарэспандэнт «Известий» па Беларусі пісьменнік М. Матукоўскі.

ДОМ РАБОТНІКАУ МАСТАЦТВАУ

11 ЛЮТАГА — чарговыя заняткі ўніверсітэта прававых ведаў і пасяджанне клуба творчай і навуковай моладзі.

12 ЛЮТАГА — лекторы для творчых работнікаў. З лекцыяй «Дыялагічнае барацьба і сучасная культура» выступае дотар філасофскіх навук Ю. Лунін.

15 ЛЮТАГА сустрэча працаўнікоў палёў Мінскага і Маладзечанскага раёнаў з дэлегатамі XXIX з'езда КПБ.

ДОМ КІНО

12 ЛЮТАГА — сустрэча кінематографістаў з работнікамі рэспубліканскага Дома мадэлей.

13 ЛЮТАГА — прэм'ера мастацкага фільма «Вазьму твой боль», створанага на кінастудыі «Беларусьфільм» І. Шамякіным і М. Пташукі.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856
АТ 03058

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масвай работы — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае прасачныя твора аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы, нарысы — да 15 старонак, вершаваныя творы — не больш як 100 радкоў. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасінія БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬБ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЭД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯНОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.